

BİLGİ VE BELGE ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

The Journal of Information and Documentation Studies

Sayı/Issue: 13, Yıl/Year: 2020

Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi aşağıdaki indeksde yer almaktadır:
SOBIAD (<http://atif.sobiad.com/taranan.jsp>)

The Journal of Information and Documentation Studies is covered in:
SOBIAD (<http://atif.sobiad.com/taranan.jsp>)

DERGİ YAZI KURULU / EDITORIAL MANAGEMENT

Baş Editör / Editor-in-Chief

Prof. Dr. İshak KESKİN – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – ishakkkeskin@gmail.com

Editör / Editor

Araş. Gör. Dr. Sinan SÜMBÜL – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – sinan.sumbul@istanbul.edu.tr

Dil Editörleri / Language Editors

Elizabeth Mary EARL – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Alan James NEWSON – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Nedret KILIÇERİ – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Prof. Dr. İshak KESKİN – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Prof. Dr. Niyazi ÇİÇEK – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Prof. Dr. Murat YILMAZ – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Prof. Dr. Ümit KONYA – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Doç. Dr. Işıl İlknur SERT – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Araş. Gör. Dr. Sinan SÜMBÜL – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Dergide yer alan yazılardan ve aktarılan görüşlerden yazarlar sorumludur.

Statements and opinions expressed in papers published in this journal are the responsibility of the authors alone.

Yayın dili Türkçe ve İngilizce'dir.

The publication languages of the journal are Turkish and English.

Haziran ve Aralık aylarında, yılda iki sayı olarak yayımlanan uluslararası, hakemli, açık erişimli ve bilimsel bir dergidir.

This is a scholarly, international, peer-reviewed, open-access journal published biannually in June and December.

Sahibi / Owner

İstanbul Üniversitesi / Istanbul University

Yayın Sahibi Temsilcisi / Representative of Owner

Prof. Dr. Hayati DEVELİ

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İstanbul, Türkiye

Sorumlu Müdür / Responsible Manager

Prof. Dr. İshak KESKİN

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İstanbul, Türkiye

Yazışma Adresi / Correspondence Address

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,

Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

34134, Laleli, İstanbul - Türkiye

Telefon / Phone: +90 (212) 455 57 00 / 15926

E-mail: bba@istanbul.edu.tr

<https://dergipark.org.tr/pub/bel>

Yayıncı / Publisher

İstanbul Üniversitesi Yayınevi / Istanbul University Press

İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü,

34452 Beyazıt, Fatih / İstanbul - Türkiye

Telefon / Phone: +90 (212) 440 00 00

Baskı / Printed in

İlbey Matbaa Kağıt Reklam Org. Müc. San. Tic. Ltd. Şti.

2. Matbaacılar Sitesi 3NB 3 Topkapı / Zeytinburnu,

İstanbul - Turkey

www.ilbeymatbaa.com.tr

Sertifika No: 17845

DANIşMA KURULU / ADVISORY BOARD

- Prof. Dr. Ümit KONYA – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Prof. Dr. Mehmet CANATAR – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Prof. Dr. Gülden SARIYILDIZ – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Prof. Dr. İşhak KESKİN – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Prof. Dr. Niyazi ÇİÇEK – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Prof. Dr. Rifat GÜNALAN – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Prof. Dr. Hülya Dilek KAYAOĞLU – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Prof. Dr. Murat YILMAZ – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Prof. Dr. Bilgin AYDIN – İstanbul Medeniyet Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Prof. Dr. Sacit ARSLANTEKİN – Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye
Prof. Dr. Fatoş SUBAşIOĞLU – Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye
Prof. Dr. Doğan ATILGAN – Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye
Prof. Dr. Tülay OĞUZ – Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye
Prof. Dr. Oya Gürdal TAMDOĞAN – Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye
Prof. Dr. Fahrettin ÖZDEMİRCİ – Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye
Prof. Dr. Özlem GÖKKURT DEMİRTEL – Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye
Prof. Dr. Fatih RUKANCI – Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye
Prof. Dr. Hakan ANAMERİÇ – Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye
Prof. Dr. Yaşar TONTA – Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye
Prof. Dr. S. Serap KURBANOĞLU – Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye
Prof. Dr. H. İnci ÖNAL – Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye
Prof. Dr. Bülent YILMAZ – Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye
Prof. Dr. Özgür KÜLCÜ – Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye
Prof. Dr. Umut AL – Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye
Prof. Dr. Dündar ALİKILIÇ – Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye
Prof. Dr. Coşkun POLAT – Çankırı Karatekin Üniversitesi, Çankırı, Türkiye
Prof. Dr. Hüseyin ODABAş – Çankırı Karatekin Üniversitesi, Çankırı, Türkiye
Prof. Dr. Hasan Sacit KESEROĞLU – Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu, Türkiye
Prof. Dr. Oğuz İCİMSOY – Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Prof. Dr. Kemalettin KUZUCU – Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Prof. Dr. Remziye Tuba KARATEPE – Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Prof. Dr. Berat Birfin BİR – Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Araştırma Makaleleri / Research Articles

- Türkiye'de Arşivcilik Alanındaki Araştırma Sorunları: Arşiv Dünyası Dergisinde Yayımlanan Makalelerin İçerik Analizi
Research Issues in the Archival Field in Turkey: Content Analysis of the Articles Published in The Journal of Archive World
Ceyhan Güler, İshak Keskin 1
- Bir Efemera Türü Olarak Hatalı Kâğıt Para ve Hatalı Kâğıt Para Koleksiyonculuğu
Erroneous Paper Money and Erroneous Paper Money Collection as an Type of Efemera
Fatma Uyar 33
- Halk Kütüphanelerinde Bebek Kullanıcılara Yönelik Hizmetler
Services for Baby Users in Public Libraries
Ayşenur Güneş, Mehmet Canatar 55
- Hâfız-ı Kütübdan Kütüphaneciye: Osmanlıdan Günümüze Bir Mesleğin Gelişimi
From Hâfız-ı Kütüb to Librarian: The Historical Development of Library Profession from Ottoman Empire to the Present
Ekrem Tak 81

Türkiye’de Arşivcilik Alanındaki Araştırma Sorunları: Arşiv Dünyası Dergisinde Yayınlanan Makalelerin İçerik Analizi*

Research Issues in the Archival Field in Turkey: Content Analysis of the Articles Published in The Journal of Archive World

Ceyhan Güler¹ , İshak Keskin²

*Bu makale, 04-07 Ağustos 2018 tarihlerinde Komrat Devlet Üniversitesinde (Komrat, Gagauz Yeri, Moldova) düzenlenen “2nd International Symposium on Humanities and Social Sciences” adlı sempozyumda “Türkiye’de Arşivciliğin Araştırma Sorunları: Arşiv Dünyası Dergisinde Yayınlanan Makalelerin İçerik Analizi” başlığı ile sunulan bildiri metninin genişletilmiş ve gözden geçirilmiş halidir.

*Sorumlu yazar/Corresponding author:

Ceyhan Güler (Araş. Gör. Dr.),
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye
E-posta: ceyhan.guler@istanbul.edu.tr
ORCID: 0000-0003-0099-8168

²İshak Keskin (Prof. Dr.),

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye
E-posta: ishak.keskin@istanbul.edu.tr
ORCID: 0000-0003-1611-1330

Başvuru/Submitted: 02.08.2019

Revizyon Talebi/Revision Requested: 01.10.2019

Son Revizyon/Last Revision Received: 14.10.2019

Kabul/Accepted: 10.11.2019

Atf/Citation: Soyadı, A. (2020). Türkiye’de arşivcilik alanındaki araştırma sorunları: Arşiv Dünyası Dergisinde yayınlanan makalelerin içerik analizi. *Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi*, 13, 1–31. <https://doi.org/10.26650/bba.2020.13.01>

Öz

Arşiv Dünyası, ilk sayısı 1999 yılında çıkan, 2008 yılından itibaren ulusal hakemli dergi statüsünde yayın hayatına devam eden ve bu süre boyunca toplam 17 sayı (1999-2014) yayımlanmış olan bir dergidir. Arşiv Dünyası dergisi, 2017 yılı itibarıyla elektronik ortamda ve ulusal hakemli statüsünde yayımlanmaya başlamıştır. Bu araştırmada, Arşiv Dünyası dergisinde 1999-2014 yılları arasında yayımlanan 17 sayıdaki makalelerin içerik analizi yapılmıştır. 2018 yılı itibarıyla başlayan yeni dönem, çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Analizde; makalelerin yayın türü, sayfa sayıları, makale konuları, makalelerde kullanılan yöntem, veri toplama tekniği, makalelerdeki Türkçe-İngilizce öz verilmesi, dipnot-kaynakça bilgisi ve yazarların hangi kurumlardan katkıda buldukları çerçevesinde içerik değerlendirmesi yapılmaktadır. Dergide yayımlanan hakemsiz makalelerin oranı %32,99, hakemli makalelerin oranı ise %24,49’dur. Makalelerde ele alınan konuların %47,93’ü arşivcilik bilimiyle ilgili, %52,07’si ise arşivcilikle ilgili olmayan ağırlıklı olarak tarih biliminin çalışma sahalarıyla ilgili konulardan meydana gelmektedir. Betimleme (%33,19) ve içerik analizi (%27,73) yöntemleri makalelerde ağırlıklı olarak kullanılan yöntemlerdir. Kullanılan veri toplama tekniği ise genellikle içerik analizidir (%29,83). Bunun yanı sıra (daha önce toplanan verileri kullanma, gözlem, tarihsel kaynak analizi ve yüksek sesle düşünme) (%24,79) gibi veri toplama tekniklerinin de kullanıldığı belirlenmiştir. **Anahtar kelimeler:** Arşivcilik literatürü, Arşiv Dünyası dergisi, bibliyometri, içerik analizi

ABSTRACT

Arşiv Dünyası (AD) has been published since 1999. AaD was published a total of 17 times between 1999 and 2014. AD became a refereed journal in 2008. As a national refereed journal, the journal titled AD has been published electronically since 2017. In this research, the contents of articles in 17 journals published between 1999-2014 have been analyzed. The new period starting in 2018 is excluded from the scope of the research. In the analysis, content evaluation is carried out within the framework of the type of the articles, page number, article topics, method used, data collection technique, Turkish/English abstract, annotation/bibliography and information about to which institutions the authors contribute. In this research, the rate of non-refereed articles is 32.99%, while the rate of refereed articles is 24.49%. 52.07% of the subjects of the articles published in AD are related to the history of science, while 47.93% of the relevant articles are related to archival and archival issues. If we look through the methods used in this study, descriptive methods (33.19%) and content analysis (27.73) come to the forefront. As the data collection technique, content analysis (29.83%) and various other techniques (24.79%) such as previously collected data, observation, historical resource analysis, and thinking aloud were used.

Keywords: Archival literature, journal of archive world, bibliometrics, content analysis

EXTENDED ABSTRACT

Arşiv Dünyası (AD) has been published since 1999. AD was published a total of 17 times between 1999 and 2014. AD became a refereed journal in 2008. As a national refereed journal, the journal titled AD has been published electronically since 2017. In this research, the contents of articles in 17 journals published between 1999-2014 have been analyzed. The new period starting in 2018 is excluded from the scope of the research. In the analysis, content evaluation is carried out within the framework of the type of the articles, page number, article topics, method used, data collection technique, Turkish / English abstract, annotation / bibliography and information about to which institutions the authors contribute. In this research, the rate of non-refereed articles is 32.99%, while the rate of refereed articles is 24.49%. 1189 pages were published in the journal between 1999-2014. 636 (53.49%) of these were published before it became refereed, 553 (46.50%) after. 52.07% of the subjects of the articles published in AD are related to the history of science, while 47.93% of the relevant articles are related to archival and archival issues (the subjects matched with archival journal literature from several of the leading journals in the field, such as the American Archivist, Archivaria, Archives and Manuscripts, Journal of the Society of Archivists and Archival Science). If we look through the methods used in this study, descriptive methods (33.19%) and content analysis (27.73%) come to the forefront. As the data collection technique, content analysis (29.83%) and various other techniques (24.79%) such as previously collected data, observation, historical resource analysis, and thinking aloud were used. The percentage of articles having abstracts in Turkish and English is 11.64%, while the percentage of articles not having abstracts in Turkish and English is 85.71%. The percentage of articles having only abstracts in Turkish is 2.65%. The rate of articles not having annotations and bibliographies is 35.11%. The rate of articles having only annotations is 31.91%, while 17.08% of the relevant articles have only bibliographies. The rate of articles having both annotations and bibliographies is 15.96%. Finally, the articles were written by 108 different authors representing 33 institutions both domestic and abroad. The overwhelming majority of the articles were written by a single author. Although researchers affiliated with the departments of information and records management have authored the minority of the articles, they have become far better represented in archival literature. The problems facing AD are also discussed along with some recommendations. Firstly, it is clear that a journal with strong publication principles will increase its reputation in the professional community and scientific publishing field, and this will increase the number of publication demands. Secondly, the editors who were clearly responsible for the implementation of these principles could not properly fulfil their obligations. This seems to cause problems in the journal’s publishing life. Thirdly, there is no doubt that if the journal is indexed in national and international directories, by eliminating the negativities identified in the study, the journal will be given more importance and demand in the professional community. Finally, as the world of scholarly communication changes, professional discourse should be able to change with it.

GİRİŞ

Arşiv Dünyası dergisi, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (şimdi Devlet Arşivleri Başkanlığı) çalışanlarınca 1998 yılında kurulan Tüm Arşivciler Derneğinin (kuruluş 1998; 2006 yılı itibariyle Türk Arşivciler Derneği) 1999 yılından beri yılda iki sayı (İlkbahar ve Kış) olmak üzere yayınlamaya çalıştığı bir dergidir. Tüm Arşivciler Derneğinin yayınladığı Bülten'in devamı olan Arşiv Dünyası Dergisi¹ 2008 yılından itibaren hakemli bir dergi olarak yayın hayatına devam etmektedir. Yılda iki defa yayımlanma amacını taşımasına rağmen düzenli yayımlanmayan derginin, 2014 yılına kadar toplam 17 sayısı yayımlanabilmiştir. Derginin 14.-15. ve 16.-17. sayıları ise birleşik sayılar şeklinde yayımlanmıştır. Böylelikle derginin toplam 15 cilt halinde sayı basımı gerçekleşmiştir. Söz konusu dergi, 2017 yılı itibariyle ULAKBİM DergiPark'da elektronik ve ulusal hakemli statüsünde yayımlanmaya başlamıştır. 2017 yılı içerisinde yayınlanan 18.-19. sayılar -son dört sayıda olduğu gibi- yine birleştirilerek yayımlanmıştır. 2018 yılının 20. ve 21. sayıları ile 2019 yılının ilk sayısı (22. sayı) ise ayrı sayılar halinde okurları ile buluşmuştur. 2017-2019 yılları arasında yayınlanan sayılardan (18.-22. sayılar) dergi yayın politikasında değişikliğe gidildiği anlaşılmaktadır. Söz konusu dergiye ait ve 2017-2019 yılları arasında yayınlanan sayılardan, -olması gerektiği şekilde- bilgi ve belge yönetimi alanına özel bir yayın politikasının belirlendiği açıkça görülmektedir.

“Arşivcilik mesleğini geniş kitlelere tanıtılabilmek, anlatabilmek ve sevdirebilmek maksadıyla mesleki konuları ihtiva eden bir yayın organı” (Yavuz, 1999, s. 1) vasfını taşıyan Arşiv Dünyası dergisinde, (alfabetik olarak) anma toplantısı, basın bildirisi, diğer, editör yazısı, faaliyet, gezi, haberler, hakemli makaleler, hakemsiz makaleler, iktibas, kitap tanıtımı, konferans, mülakat (görüşme), sempozyum programı, serbest yazı, sergi, televizyon programı, yeni yayınlar, yönetim kurulu başkanı yazısı olmak üzere toplam 19 yayın türünde 294 yazıya yer verilmiştir. Arşiv Dünyası dergisi, Türkiye arşivciliğinin gelişimi için (arşivcilik mesleğinin tanıtılması, arşiv kaynakları hakkında bilgilendirmelerin yapılması ve üniversitelerdeki Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümlerindeki araştırmacıların klasik ve modern arşivcilik üzerine hazırladıkları çalışmalarını yayınlamaları) önemli bir yayın organıdır. Söz konusu araştırma, böyle önemli bir yayının geçmişteki yayın politikasının gözden geçirilmesi, yayımlanmış sayılarına ilişkin içerik analizinin yapılması, böylelikle derginin gelecekteki yayın politikasına yön verilmesi bakımından önemlidir.

1 Arşiv Dünyası, editör tarafından kaleme alınan 3. sayısında bülten olarak nitelendirilmektedir. Aynı yayının 4. sayısında, editör ifadesinde yayın için ne bülten ne de dergi olarak (... bu sayımızda ...) söz edilmediği dikkat çekmektedir. Derginin 5. sayısında editör tarafından kaleme alınan sunuş yazısında ise, yayından “dergi” olarak söz edilmektedir. Şu halde, ilgili yayının 5. sayıdan itibaren dergi olarak kabul edilmesi yerinde olur.

İçerik analizi² çerçevesinde ele alınan yazılar, hakemli ve hakemli olmayan makalelerden oluşmaktadır. Araştırmanın verileri, 1999-2014 yılları arasında Arşiv Dünyası dergisinde yayınlanan hakemli ve hakemli olmayan 169 yazıdan oluşmaktadır. Bu araştırmada; yayın türü, sayfa sayıları, makale konuları, makalelerde kullanılan yöntem, veri toplama tekniği, makalelerdeki Türkçe-İngilizce öz bilgisine yer verilmesi durumu, dipnot-kaynakça bilgisi ve yazarların hangi kurumlardan katkıda buldukları bilgisi olmak üzere toplam 8 başlık altında söz konusu derginin içerik analizi sunulmaktadır. İçerik analizi 169 makale ile (hakemli ve hakemsiz yazıların toplamı) sınırlandırılmıştır. Dergide yayınlanan makaleler, hakemli/hakemsiz oluşlarına göre iki ayrı şekilde değerlendirilmiştir. Makaleler derginin hakemli olmadığı yıllarda yayınlanmışsa hakemsiz, derginin hakemli olarak yayınlandığı tarihten sonra yayınlanmışsa hakemli olarak varsayılmıştır. Bununla birlikte, dergi için hakemli sürecin başladığı tarihten itibaren bütün makalelerin hakemli olup olmadığı, yani yayınlanan makalelerin hakemli/hakemsiz şeklinde gruplandırılmadığı görülmektedir. Dolayısıyla bu durum, yayınlanan bütün yazıların hakemli olarak değer bulmasını beraberinde getirmektedir. Ancak makalelerin içeriksel bakımdan değerlendirilmesi, bu yazıların bir kısmının hakemli olarak yayınlanamayacağı şeklinde bir düşüncüyü canlandırmaktadır.

Bu araştırmanın yapılması nedenlerinden biri, Türkiye’de arşivcilik noktasında ele alınan araştırma konularını kapsayan temel bir konu listesinin olmamasıdır. Türkiye’deki Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümlerinde dergilere yönelik yapılan içerik analizli çalışmaları genellikle kütüphane bilimini, kısmen de başka alanlarda yayın yapan dergileri kapsamaktadır. Bu nedenle arşivcilik alanına ilişkin araştırma konu listesinin eksikliği söz konusudur. Temel bir listenin eksikliği, arşivcilerle ilgili yazıların profilini olumsuz etkilemektedir. Bu olumsuzluk, yazı yazar araştırmacının kullandığı yöntem ve veri toplama tekniğindeki problemlerin yanı sıra derginin varlık nedenine zarar verecek ilgisiz konuların dergide yer aldığı şeklinde de yorumlanabilir. Dolayısıyla, temel bir araştırma listesinin eksikliğini ortaya koyup, Türkiye’deki arşivcilik alanındaki yayınlar için bir konu listesi önerisi (Amerika’da hazırlanan tezlerde belirlenen arşivcilik konuları gibi) sunmak bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Türkiye’de arşivcilik konularını ihtiva eden bibliyometri çalışmalarının yapılması, arşivcilerle ilgili yayınların içerik analizi açısından değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

2 İçerik analizi, herhangi bir metin analizi (geniş anlamda kâğıt üzerinde, ses veya videoda veya başka bir ortamda -format veya medya- tutulan ve iletilen bilgiler olarak yorumlanmıştır) içerik analizinin bir parçası olarak düşünülebilir. Ancak amaçlar için yapılan içerik analizi, metinlerle ilgili yinelenen ve geçerli çıkarımlar yapmak için sistematik yöntemler kullanan bir araştırma metodolojisidir. İçerik analizi, tanımlanmış özellikler için bir malzeme gövdesinin incelenmesinde yararlı sonuçlar ortaya koyulmasında etkilidir. Böylelikle araştırmacılar daha sonra, bir metnin ya da metin dizisinin niteliği hakkında sonuçlar elde etmek için verilerini teoriden ya da önceki bilgilerden yararlanarak analiz edebilirler (Harper, 2010, s. 13-14). İçerik analizinin bir diğer tanımı ise C. H. Busha ve S. P. Harter tarafından yapılmıştır: Busha ve Harter, “basılı ve görsel-ışitsel materyallerin içerdiği paragraflar, cümleler, temalar, kavramlar ve kelimelerin objektif bir analizini gerçekleştiren işlemdir.” şeklinde içerik analizinin tanımını yapmışlardır (Busha ve Harter, 1980, s. 172).

Ele alınan Arşiv Dünyası dergisi özelinde bibliyometri ve içerik analizinin amacı, derginin analiz ve değerlendirmesini sağlamak ve geçerli sonuçlar elde ederek bilimsel yayın değerini ortaya koymak ve yükseltmektir. Bu amaçlarla, arşiv bilimi literatürü için bibliyometri ve içerik analizinden beklenen faydalar şu şekilde sıralanabilir:

- 1) Derginin bilimsel yönden eksiklerini ortaya koymak, ulusal ve uluslararası bilgi paylaşım platformlarında yer edinmesi noktasında dergiye yardımcı olmak.
- 2) Dergide yer alacak yazıların hazırlanmasında hem metodolojik hem de veri toplama teknikleri açısından mesleki ve akademik çevrelerin alanla ilgili yazılarında belirli standartları yakalamayı desteklemek.
- 3) Arşiv bilimi konu listelerini ilgili çevrelere duyurarak, çalışılmayan konular için yazıların yayınlanmasını teşvik etmek.
- 4) Dergi editörlerinin yayınlanmasını planladıkları yazıları daha detaylı inceleyip, derginin bilimsel niteliğini yükseltmelerinde yardımcı olmak.
- 5) Derginin ulusal ve uluslararası tarama dizinlerinde yer edinmesi için gereken ön yetkinlikleri göstermek.

Günümüz araştırma konularının/teknolojilerinin Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri için önemi büyüktür; ancak arşivcilik alanında çalışanların (akdemisyen ve sahada çalışan arşivciler) çoğunun arşivcilik alanına dair gelişmeleri yorumlamayı göz ardı ettiği ve bunun arşivcilikle ilgili yayın yapan dergilere de yansıdığı görülmektedir. Kısıtlı imkânlarla yayın hayatına devam eden derginin yayınlanacak olan sayılarında arşivcilikle ilgili problemleri ve gelişmeleri değerlendiren yazıların yayınlanması ilkesinin benimsenmesi ve bunun ısrarlı bir şekilde sürdürülmesi beklenmektedir. Sadece sayının içeriğini doldurmak amacıyla arşivcilik konuları dışındaki farklı içerikli yazıların dergide yer alması yayın politikasının güçlü şekilde eleştirilmesini beraberinde getirmektedir. Diğer yandan, Türk Arşivciler Derneği mensuplarının ve Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü çalışanlarının genellikle tarih kökenli olmaları söz konusu Arşiv Dünyası dergisinin yayın politikasının belirleyici bir durumu da beraberinde getirdiği söylenebilir. Yine bahsi geçen dernek ve kurum mensuplarının kendi akademik mensubiyetlerinden ve çalıştıkları kurumun uzmanlık sahasından hareketle -muhtemelen arka planında kasıt barındırmayan- orta bir yol buldukları da düşünülebilir; ancak böyle bir yayın politikasının zamanla derginin yaşam döngüsüne zarar verdiği ve gerçek anlamda arşivcilik alanında çalışma yapan bilim insanlarının bu dergiye bakış açılarını olumsuz etkilediği de varsayılabilir. Yine dergiye çalışmalarını göndermesi beklenecek araştırmacıların, izlenen bu yayın politikası nedeniyle dergiyi tercih etmedikleri de akla gelmektedir. Bütün bunların derginin sosyal yapısına zarar verdiğini düşünmemek için elimizde bir neden yoktur. Araştırmanın bu problemleri ortaya çıkarması düşünülmektedir.

Türkiye'deki Bilgi ve Belge Yönetimi literatürünü içerik analizi açısından değerlendirdiğimizde, yapılan araştırmaların büyük ölçüde kütüphane bilimine yönelik olduğu

görülmektedir. Arşivcilikle ilgili içerik analizi çalışmalarının ise şimdiye kadar tamamen ihmal edilmiş olduğu görülmektedir. Bu da, arşivcilik bilimine yönelik içerik analizi çalışmalarının yapılması gerekliliğini güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır; ancak bu çalışmayı yaparken kütüphanecilik alanında yapılan içerik analizi çalışmalarının arşivcilik alanında yapılacak içerik analizi çalışmaları bakımından örnek ve model teşkil etmesi mümkündür.

Bilgi ve belge yönetimi kavramı arşivcilik, kütüphanecilik ve dokümantasyon ve enformasyon alanlarının Türkiye’deki ortak üst adıdır. Bu şemsiye kavramın bütünsel yapısı altında yer alan arşivcilik, kütüphanecilik ve dokümantasyon ve enformasyon alanları, kendilerine özgü uygulama farklılıklarına karşın genelde kavramsal olarak birbirine yakın konuları ele almaktadır. Dolayısıyla bu durum, kütüphanecilik ve dokümantasyon ve enformasyon konularına ilişkin içerik analizi çalışmalarının incelenmesini, arşivcilik alanında yapılacak içerik analizi araştırmalarının da daha kolay yapılmasını mümkün hale getirebileceği şeklinde değerlendirilebilir. Kısacası, arşivcilik araştırma konularının belirlenmesi, kütüphane bilimi çalışmalarında sonuçlandırılmış içerik analizi çalışmalarının incelenmesini ve uygun şekilde arşiv bilimine uyarlanmasını gerektirmektedir.

Türkiye’de kütüphane biliminin içerik analiziyle ilgili olarak şimdiye kadar üç ayrı çalışma yapılmıştır. Yapılan kütüphane bilimi içerik analizi araştırmalarının ilkini Yıldız Çakın’ın 1980 yılında hazırladığı “Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni”nin İçerik ve Yazar Yönünden Değerlendirilmesi” adlı bilim uzmanlığı tezi oluşturmaktadır. Bu tezde Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni’nde 1952-1971 yılları arasında yayınlanan 502 makale içerik ve yazar açısından analiz edilmiştir. Belirlenen 23 konu içinde “Arşiv” olarak ifade edilmiş olan arşivcilikle ilgili sadece bir konu bulunmaktadır (Çakın, 1980, s. 20).

İkinci çalışma Aysel Yontar (1998) tarafından yapılmıştır. Aysel Yontar, çalışmasını Kütüphanecilik Dergisi: Belge Bilgi Kütüphane Araştırmaları’nda yayınlanan “Türkiye’de Kütüphane ve Bilgi Bilimi Konusundaki Başlıca Araştırma Sorunlarının Lisansüstü Tezlerinde Yansımaları” başlığı altında 1998 yılında kaleme almıştır. Bu makalede Ankara Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanecilik bölümlerinde 1958-1994 yılları arasında hazırlanan 110 yüksek lisans ve doktora tezinin içerik analizi sunulmaktadır. Söz konusu çalışmada (Yontar, 1998, s. 11); lisansüstü tezlerinde incelenen konuların dağılımı 8 başlık altında verilmiştir. “Diğer Çalışmalar” başlığı altında kütüphane bilimiyle ilgili olmayan konular değerlendirilmektedir. Arşivcilik alanındaki konular da bu kısımda ele alınmıştır.

Üçüncü çalışma ise, Aysel Yontar ve Mesut Yalvaç’ın ortak çalışması olan ve 2000 yılında yayınladıkları “Türkiye’de Kütüphane ve Bilgi Bilimi Konusundaki Araştırma Sorunları: 1952-1994 Yıllarında Yayınlanan Dergi Makalelerinin İçerik Analizi” başlıklı makaledir. Bu makalede (Yontar ve Yalvaç, 2008, s. 172-174) 517 mesleki makale ve 127 araştırma makalesi 11 farklı konu şeklinde içerik analizi ile değerlendirilmiştir.

1. Tarihçe ve Literatür Değerlendirmesi

Son zamanlarda yaygın olarak kullanılmakta olan bibliyometri terimi ilk kez Alan Pritchard tarafından 1969 yılında “Statistical Bibliography or Bibliometrics/İstatistiksel Bibliyografya mı Bibliyometri mi?” adlı makalesinde kullanılmıştır. Bu terim her ne kadar 1969 yılında ilk kez kullanılmış olsa da, terimin istatistiksel bibliyografya olarak veya bu tarz bir isimlendirme olmaksızın ilk kullanılışı 1890’lı yıllara dayandırılmaktadır. Frank Campbell’in (1986, s. 57) 1896 yılında *The Theory of National and International Bibliography* adlı eserinde literatür sınıflandırma düşüncesini ortaya koyması, istatistiksel bibliyografya olarak bibliyometrinin 19. yüzyılın sonlarına kadar götürülmesini mümkün kılmaktadır. Campbell’dan sonra 1917 yılında F. J. Cole ve Nellie B. Eales, 1550-1860 yılları arasında karşılaştırmalı anatomi sahasında literatürün artmasını bibliyografik atıflarla, istatistiksel olarak incelemişlerdir. E. W. Hulme (*Statistical Bibliography in Relation to the Growth of Modern Civilization*), 1923’te istatistik bibliyografyası terimini kullanmıştır. Hulme, bu kavramı, bilim ve teknolojinin tarihsel sürecinin daha iyi anlaşılabilmesinin belgelerin sayılması yöntemiyle daha kolay bir şekilde yapılabileceği düşüncesiyle kullanmıştır (Garfield, 1973, s. 137; akt.: Osareh, 1996, s. 149).

Daha sonraları bibliyometri şeklinde ifade edilecek olan bibliyografik çalışmalar Hulme’dan sonra da devam etmiştir. Eugene Garfield tarafından 1961 yılında kurulan Institute for Science Information (ISI) ve buraya bağlı bir araştırma merkezi olan Science Citation Index’in (SCI) 1963 yılında oluşturulması (Roemer ve Borchardt, 2015, s. 28-31) bibliyometri çalışmalarının kurumsal bir kimliğe kavuşturulmasını sağlamıştır. Bibliyometri kavramı, Alan Pritchard tarafından ancak 1969 yılında açıkça kullanılmasından sonra yaygınlaşmıştır; ancak bibliyometri teriminin Pritchard’tan önce Paul Otlet tarafından 1934 yılında ortaya atıldığı da ifade edilmektedir. Otlet (1934, bölüm 124, s. 13-22), “*Traité de Documentation. Le livre sur le Livre. Theorie et Pratique*” adlı Fransızca çalışmasında “*Le Livre et la Mesure. Bibliometrie*” şeklinde bir başlık kullanmıştır. Bu nedenle, terimi ilk kez ve açıkça kullanan kişinin Paul Otlet olduğu ifade edilir (Hood ve Wilson, 2001, s. 292-293). Paul Otlet yerine terimi ilk kullanan kişinin Alan Pritchard olarak bilinmesi veya yaygın şekilde kabul edilmesi, muhtemelen İngilizce’nin bilimsel iletişim diline hâkim olması, Otlet’in Fransızca olan çalışmasının göz ardı edildiğinin veya söz konusu eserin sapa bir yerde basıldığı, bu sebeple de fazla bilinmediğinin göstergesi olabilir. Terimi ilk kullandığı yaygın şekilde kabul edilen Pritchard’a göre bibliyometri, “matematiksel ve istatistiksel metodların kitaplara ve yazılmış diğer iletişim formlarına uygulanması”dır (Sengupta, 1992, s. 75-76). İngiliz Standartlar Enstitüsü (The British Standards Institution) (1976, s. 7) ise, 1976 yılında bibliyometriyi, “belgelerin ve yayın modellerinin incelenmesinde matematiksel ve istatistiksel yöntemlerin uygulanması” olarak ifade etmiştir”.

Thomson Reuters sahipliğinde Science Citation Index’de (SCI) bulunan verilere -geniş bir yelpazede analiz yapmak için büyük miktarda alıntı verisine- erişebilme imkanı Web of

Science platformu üzerinden günümüz araştırmacılarına sunulmaktadır. Web of Science’da 100 yıl öncesinden günümüze 11.500 dergiye ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Web of Science haricinde önemli bir veritabanı olan Elsevier’in Scopus veritabanında da 1995 yılından günümüze yaklaşık olarak 17.500 dergiye ilişkin veriler bulunmaktadır. Yine 2011 yılında başlatılan Google Scholar üzerinden Google Scholar Citations ve Google Scholar Metrics ile bibliyometrik verilere erişilebilmektedir (Holmberg, 2016, s. 21-23). İnternet ve bu veritabanlarının sağladığı kolaylık bibliyometrik çalışmaların yoğun olarak kullanılmasına imkân vermektedir. Bu yoğun kullanım İnternetin yaygınlaşmasıyla paralellik göstermektedir; çünkü bibliyometrik verilerin söz konusu veritabanları üzerinden alınması, analizlerin hızlı, kolay ve çeşitli olmasını sağlamaktadır.

Bibliyometri, bilimsel bilginin üretim, iletişim ve kullanımı süreçlerini değerlendirmek için nicel tekniklerin uygulanmasına hizmet edecek metodolojik bilgi topluluğudur. Amacı ise bilim ve araştırmanın analizine ve değerlendirmesine katkıda bulunmaktır. Bibliyometri bibliyografyanın epistemolojik kaynaklarını bulmaya yardımcı olur. Bibliyografyayı uygularken bilgi kaynaklarının değerlendirilmesi için bir ölçüm faktörü oluşturan bibliyometri, araştırmayı değerlendirmek için kullanılacak bir yöntem veya yöntem kümesinden meydana gelir (Carrizo-Sainero, 2000, s. 1-6).

Bibliyometrinin çeşitli türleri vardır. Bu türler, Nicholas ve Ritchie (1978) tarafından tanımlayıcı (betimsel) bibliyometri ve davranışsal bibliyometri olmak üzere ikiye ayrılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Betimsel bibliyometride, ülkeler, yazarlar, yayımlar, eserlerin yayın yılları ve literatürün konularına göre analiz edilmesi söz konusudur. Davranışsal bibliyometride ise, yazarların ve eserlerin ilişkisel olarak atıf ve referans yönünden incelenmesi ele alınmaktadır (Yılmaz, 1999, s. 25-26). Betimsel bibliyometri ise, literatürün konulara göre analiz edilmesi ve ele alınan materyalin içerik olarak değerlendirilmesidir. Bundan dolayı, içerik analizi çalışmalarını betimsel bibliyometri olarak ifade etmek mümkündür. Betimsel bibliyometri çalışmalarının genellikle içerik analizi şeklinde ifade edilmesi de materyalin içerik olarak değerlendirmesini yansıtmaktadır.

Literatürü analiz eden içerik analizi çalışmalarının sayısı bir hayli fazladır. Kütüphanecilik literatürünü içerik analizi ile değerlendiren bir çalışma, Çin’de 1987 yılında yapılmıştır. Çin’de 1985 yılında yayımlanmış olan üç ayrı kütüphanecilik dergisi için böyle bir çalışmanın yapıldığı bilinmektedir (Cooper, 1987, s. 194-202; akt.: Abu Isneineh, 1996, s. 25). 1988 yılında ise ABD’deki 9 kütüphanecilik dergisinin konu yönelimleri incelenmiştir (Atkins, 1988, s. 633-658; akt.: Abu Isneineh, s. 26). Yine 1988’de Library Trends’in 1952-1986 yılları arasındaki sayıları yazarlık, konu içeriği ve cilt indeksleri açılarından incelenmiştir (Lawrence Auld, 1988, s. 26). 1990 yılında ise kütüphanecilik çalışmalarında kullanılan içerik analizi yöntemi değerlendirilmiştir (Allen ve Reser, 1990, s. 251-261; akt.: Abu Isneineh, 1996, s. 29-30). 1990 yılında Finlandiya’da yapılan bir çalışmada da kütüphanecilik dergilerinin içerik

analiziyapılmıştır (Jarvelin ve Vakkari, 1990, s. 395-421; akt.: Abu Isneineh, 1996, s. 27-28). 1991 yılında yine Finlandiya’da 1975 yılına ait kütüphanecilik araştırmalarının 30 temel kütüphanecilik dergisi üzerinde yapılması gerçekleştirilmiştir (Kumpulainen, 1991, s. 59-76; akt.: Abu Isneineh, 1996, s. 29). 1991 yılında ABD’de yapılan bir çalışmada ise Association of College and Research Libraries’in üç konferansında sunulan çalışmalar incelenmiştir (Snelson ve Talar, 1991, s. 467-472; akt.: Abu Isneineh, 1996, s. 29). Bunlar arasında Kalervo Jarvelin ve Pertti Vakkari’nin 1990 (s. 395-421) ve 1993 (s. 129-144) yılında yayınlanan iki makalesi önemlidir. Bu çalışmalardan ilki 1990 (s. 395-421) yılında hazırlanmış olan “Content Analysis or Research Articles in Library and Information Science” adlı makaledir. Bu makalede; 37 önde gelen uluslararası Kütüphane ve Bilgi Bilim (KBB) dergilerinde sadece bir yıl içerisinde (1985) yayınlanan 833 makale incelenmiştir. Araştırmada bir akademik makalenin çeşitli yönlerini kodlamaya yönelik daha ayrıntılı yaklaşımlar sergilenmesi daha önceki çalışmaların temel eksiklerini tamamlama amacı taşımaktadır. Bu çalışmada makalelerin daha küçük bir bölümünü sistematik olarak analiz ederek 11 ana araştırma konusu olarak sınıflandırılması ve bu sınıfların bir kısmının daha alt konulara ayrılması çalışmayı daha da önemli hale getirmektedir. Jarvelin ve Vakkari, bir makalenin yaklaşımı (bilgi yayma bakış açısı ve toplumsal düzey) ve yöntemi ile (araştırma stratejisi, veri toplama, analiz türünü ve soruşturma türünü) de ilgilenmişlerdir. Jarvelin ve Vakkari’nin metodolojisi, KBB literatürünün nicel ampirik yöntemlerle (ancak anketler gibi yalnızca birkaç tür) egemen olma ve niteliksel yaklaşımlara ve teorik düşünceye zarar verme eğiliminde olduğu gibi güçlü ve iyi desteklenmiş gözlem yapmalarına izin vermiştir. Jarvelin ve Vakkari, arşiv alanındaki dergileri incelememişlerdir. Jarvelin ve Vakkari’nin bu çalışması, -literatürün miktarı çok küçük olmakla birlikte- farklı kodlama ve analiz seviyelerine sahip, özenle hazırlanmış ve metodolojisi iyi bir model olarak kabul edilmektedir (Harper, 2010, s. 3-4). Jarvelin ve Vakkari’nin 1993 (s. 129-144) yılında yayınlanan ikinci ortak çalışmalarında elde edilen bulgular 1990 yılındaki makaleyle dikkate değer oranda benzerdir (Harper, 2010, s. 7-8).³ Bu sebeple, Jarvelin ve Vakkari’nin 1993 yılındaki çalışmasına burada üzerinde ayrıntılı olarak ayrıca durulmamıştır. Bibliyometri açısından önemli sayılan Robin Chin Roemer ve Rachel Borchardt’ın 2015 yılında hazırladığı A 21st-Century Librarian’s Guide to Bibliometrics, Altmetrics, and Research Impact adlı kitap ve Kim Holmberg tarafından 2016 yılında hazırlanan Altmetrics for Information Professionals: Past, Present and Future adlı kitap, bu çalışma kapsamında yararlanılan kaynaklar arasındadır.

Bilgi ve Belge Yönetimi çalışmalarının ileri düzeyde olduğu ülkelere göre betimsel bibliyometri (içerik analizi) çalışmalarına Türkiye’de daha geç bir zamanda başlanmıştır.

3 Jarvelin ve Vakkari, 1993 yılında yayınladıkları ortak makalelerinde 1990 yılındaki çalışmalarını temel olarak daha uzun süreyi kapsayacak şekilde genişlettiler. Elde edilen bulgular, dağılımların yirmi yılda dikkate değer ölçüde benzer olduğunu ve LIS’in ana odaklarının önemli ölçüde değişmediği sonucunu ortaya koydu; ancak bu süreklilik alt alanlar için geçerli değildir; çünkü alt alanlar arasında bazı belirgin değişiklikler görülmüştür. Örneğin; sınıflandırma ve dizin oluşturma araştırmalarının azaldığı, bilgiye erişim konusunun daha popüler hale geldiği belirlenmiştir.

Türkiye’deki bibliyometri çalışmalarının 1980 yılından sonra yapılmaya başlandığı kısa bir literatür çalışması sonucunda kolayca anlaşılabilir. 1980 yılında Yıldız Çakın’ın “Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni (TKDB)’nin İçerik ve Yazar Yönünden Değerlendirilmesi” adlı bilim uzmanlığı (yüksek lisans) tezinde, 1952-1971 yılları arasında TKDB (Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni)’nin 71 sayısında taranan 502 makale içerik olarak değerlendirilmiştir. 1983 yılında Gülseven Altınörs’ün bilim uzmanlığı tezinde, 1958-1982 yılları arasında İstanbul Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümlerinde yapılmış olan Bilim Uzmanlığı, Doktora ve Doçentlik tezlerinde kullanılan araştırma metodları değerlendirilmiştir. 1995 yılında Aysel Yontar (Yontar, 1995, s. 38-47; Yontar, 1998, s. 1-17) tarafından IFLA’nın 61. Genel Konferansı’nda sunulan ve 1998 yılında yazar tarafından Türkçe olarak tekraren yayınlanan çalışmada Türkiye’de 1958-1994 yılları arası kütüphanecilik bölümlerinde yapılan 110 yüksek lisans ve doktora tezi incelenmiştir. Bu çalışmada; kütüphane ve enformasyon bilimi alanındaki başlıca araştırma sorunlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. 1996 yılında Salah Eddin Abu Isneineh tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde, Türkiye’de yayınlanan Türk Kütüphaneciliği ve Ürdün’de yayınlanan Rissalat Al-Maktaba adlı kütüphanecilik dergilerinin içerik analizi karşılaştırmalı olarak yapılmıştır. 1999 yılında Murat Yılmaz tarafından hazırlanan “Kütüphane ve Bilgibilim Açısından Bibliyometrinin Önemi” adlı yüksek lisans tezi, bibliyometri konusunun öneminin vurgulanması bakımından ayrı bir yere sahiptir. Bütün bunlar 2000’li yıllara kadar Türkiye’de yapılan betimsel bibliyometri araştırmaları bakımından önemli olan çalışmalardır.

2000’li yıllara baktığımızda Aysel Yontar ve Mesut Yalvaç’ın hazırladığı 1997 yılında (s. 165-186) Danimarka’daki IFLA toplantısında sunulan ve 2000 yılında Türkiye’de de yayınlanan çalışmada, Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni ve Türk Kütüphaneciliği dergilerinde 1952-1994 yılları arasında yayınlanan kütüphane ve bilgi bilim alanındaki bilimsel araştırmaya dayalı makalelerin içerik analizi yapılmaktadır. 2002 yılında Yaşar Tonta’nın (s. 282-320) 1987-2001 yılları arasında Türk Kütüphaneciliği dergisinde yayınlanan 238 makaleyi bibliyometrik özellikleri açısından karşılaştırması da Türkiye’de yapılmış olan önemli çalışmalar arasındadır.

Jarvelin ve Vakkari’nin çalışmaları-yukarıda da ifade edildiği gibi- yararlanılan literatürün miktarı az olmakla birlikte, farklı kodlama ve analiz seviyelerine sahip olmasından ve özenle kurgulanmış metodolojisinin örnek bir model oluşturmasından dolayı dünyada ve Türkiye’de yapılan içerik analizi çalışmaları arasında önemli bir yere sahiptir. Türkiye’de hazırlanan çalışmaların bir kısmında Jarvelin ve Vakkari’nin içerik analizi modelinin kullanıldığı veya bu modelle beraber başka listelerin (LISA: Library and Information Science Abstracts terim listesi) de kullanıldığı hatta bir kısmında araştırmacıların bizzat oluşturdukları listeleri tercih ettikleri bilinmektedir (Karagözlü-Aslıyüksek, 2016, s. 89-90).

Arşiv Dünyası dergisinin içerik analizinin yapılmasının, bu dergide yer alan ve çeşitli konularda hazırlanmış olan yazıların belirli bir listeye göre incelenmesinin, yani bu dergide

yayınlanan makaleleri belli bir konusal kalıba oturtmanın güçlükleri vardır; ancak bu durum, Kütüphane ve Bilgi Bilimi (Library and Information Science) alanlarında yapılan içerik analizi çalışmaları için geçerli değildir. Kütüphane ve Bilgi Bilimi'nde bilimsel iletişim araçları olan kitap, makale, tez vb. çeşitli formların-temel araştırma özellikleri göz önünde bulundurularak-farklı düzeylerde içerik analizi yöntemiyle incelenmesi birçok çalışmada görülmektedir (Walia ve Kaur, 2012, s. 2; Rochester, 2016, s. 207). Nitekim günümüzde etkin bakış açısına bağlı olarak Türkiye'de ve dünyada kütüphane biliminin yanı sıra arşivcilik bilimi de Kütüphane ve Bilgi Bilimi çatısı altında değerlendirilmektedir. Ancak Kütüphane ve Bilgi Bilimi uygulayıcılarının ve akademisyenlerinin ortaya koydukları içerik analizi çalışmaları özelde arşivcilik konularını tam olarak yansıtmamaktadır. Bu anlayışı benimseyip Türkiye'de arşivcilerle ilgili yazıların içerik analizi değerlendirmesini ele alan bir çalışma henüz bulunmamaktadır. Bununla birlikte, arşivcilik mesleğinin daha ileri düzeyde uygulanıp araştırma konusu olarak değerlendirildiği ülkelerde yapılan çalışmalara baktığımızda, arşivcilik disiplinin temel konularını belirlemeye yönelik tezler yapıldığı görülmektedir. Bu tezlerde;arşivcilik mesleğinin ileri düzeyde gelişme gösterdiği ülkelerdeki arşivcilerle ilgili yazıların yayınlandığı (Türkiye'deki Arşiv Dünyası bağlamında değerlendirilebilecek) dergilerin içerik analizinin yapılmış olduğu bilinmektedir. Bu çalışmalardan biri olan Writney E. Berman'ın (2004) yüksek lisans tezinde American Archivist dergisinin arşivcilik literatürü açısından analizi yapılmıştır. Analizde derginin kurulduğu 1938 yılından 2002 yılına kadar olan ciltlerinin tümü yerine ciltler arasından örnekleme yapılarak değerlendirme yapılmıştır. Örnekleme göre; 1. cilt (1938) hariç ve ilk olmak üzere 10'ar yıllık durumu değerlendirmek için 1942, 1952, 1962, 1972, 1982,1992 ve 2002 yılına ait ciltler ele alınmıştır. Böylelikle söz konusu yıllara ait toplam 8 ciltteki 96 makale yapısal ve konusal olarak incelenmiş ve derginin kurulduğu ilk günden 2002 yılına kadar gelişiminin değerlendirilmesi yapılmıştır (Berman, 2004, s. 8). Wakefield Harper'ın (2010) yüksek lisans tezinde ise dünya genelinde arşivcilik alanıyla ilgili beş önemli derginin içerik analizi yapılmıştır. Bu dergiler şunlardır: American Archivist, Archivaria, Archives and Manuscripts, Journal of the Society of Archivists ve Archival Science. American Archivist, Journal of the Society of Archivists ve Archivaria dergileri için 1978, 1988, 1998, 2008, Archives and Manuscripts için 2008 yılı uygun olmadığı için 1977, 1987, 1997, 2007 yılları seçilmiştir. Archival Science dergisi hariç ismi geçen dergiler, seçilen yıllarda yayınlanmıştır. Archival Science dergisi ise Archives and Museum Informatics dergisiyle 2001 yılında birleştirilmiştir. Archival Science dergisi için 2008 yılı seçilmiştir. Yaklaşık 30 yılı kapsayan çalışmanın örnekleme, zamansal eğilimleri belirleyebilecek kadar büyük, yönetilebilir olabilecek kadar da küçüktür.

İçerik analizi kapsamında yayınlanan yazıların değerlendirilmesi ve buna göre arşivcilik alanındaki konuların belirlenmesi, tarafımızdan ele alınan bu çalışma açısından da önem ifade etmektedir. Ayrıca bu çalışmanın bulgularının değerlendirilmesi kısmında verilen konular şu şekildedir: (1) Arşivcilik eğitimi, (2) arşivsel değerlendirme, (3) arşivsel düzenleme/tanımlama (provenans ve arşivsel süreçlerin tartışılması ile ilgili yazılar dâhil), (4) arşivsel

erişim (kullanıcı hizmetleri, talimatlar, arşivsel tanıtım), (5) idare/planlama/yönetim, (6) özel arşivler ve koleksiyonları (örneğin, belirli bir ülkedeki veya konudaki arşivler), (7) farklı arşivleme formatları (dijital doğan malzemeler, mikrofilm, fotoğraflar gibi), (8) arşivsel etik, siyasi ve yasal konular, (9) saklama/koruma, (10) mesleki konular (örneğin, arşiv mesleği üzerine yapılan anketler, arşivcinin rolü vb.) ve (11) biyografidir.

2. Türk Arşivciler Derneği ve “Arşiv Dünyası” Dergisi

1998 yılının Nisan ayında Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı çalışanları tarafından Tüm Arşivciler Derneği adıyla faaliyete geçen dernek, kurulduğu günden itibaren Türkiye’de arşivcilik mesleğinin tanıtımı, meslek mensuplarının sosyal saygınlığının artırılması ve kurumların arşiv hizmetlerine rehberlik çalışmalarının yanı sıra Osmanlı Türkçesi eğitim seminerleri düzenlemek suretiyle arşiv malzemesinin okunup değerlendirilebilme becerisini geliştirmeye yönelik çalışmalar yapan; alanında tek sivil toplum kuruluşu olma özelliğini taşımaktadır.⁴ 2006 yılında isim değişikliğine giderek Türk Arşivciler Derneği adını alan Dernek (2017), “Türk” ibaresini (Dernekler Yönetmeliği, 2005) isim olarak kullanma iznini ilgili birçok kurumun olumlu görüşü ve İçişleri Bakanlığının 11/09/2006 tarihli onay yazısı ile almıştır (Şahin, 2006, s. 3).

Türk Arşivciler Derneğinin misyonu şu şekilde belirtilmektedir (Türk Arşivciler Derneği, 2017):

- Arşivcilik alanlarında bilimsel-mesleki çalışmalar ve yayımlar yaparak bunları toplumun tüm kesimlerine duyurmak.
- Çok disiplinli hale gelen arşivcilik hizmetlerinin önemini topluma benimsetmek.
- Meslek ile ilgili gelişmeleri yakından takip ederek meslek elemanlarını ve toplumu gelişmelerden haberdar etmek, bilgilendirmek.
- Meslektaşlar arasında dayanışma ve uyumu sağlamak.
- Mesleki ahlak ilkelerinin uygulanmasını sağlamak.
- Arşivcilik ve ilgili alanlarda milli ve milletlerarası kuruluşlar ile iş birliği içine girerek çalışmaları dünya geneline yaymak.
- Arşiv dokümanının muhafazası, tasnifi, araştırmaya arzı ve standart dosya planları konusunda kamu kurum ve özel kuruluşlarına rehberlik etmek.
- Yurt içinde ve yurt dışında gerek kamu ve kuruluşlarında, gerekse özel arşivlerde yapılacak olan araştırma ve faaliyetlere danışmanlık, rehberlik, gözetim, denetim ve organizasyon hizmeti vermek ve iş birliği yapmak.

4 Bu derneğin yanı sıra Arşiv Çalışanları Derneği adıyla Ankara’da yeni bir dernek kurulması için teşebbüste bulunulmuş, kısa süre için aktif olabilmiş ancak faaliyetlerini sürdürümemeyerek kısa süre sonra kapanmıştır.

Türk Arşivciler Derneği, ayrıca arşivcilik, belge ve bilgi hizmetleri alanlarında; arşivcilik mesleğinin prensipleri ve teknikleri çerçevesinde katılıma, paylaşıma ve ekip çalışmasına dayalı bir anlayışla arşivcilik dünyasına öncülük etmek vizyonuna sahiptir.

Türk Arşivciler Derneğinin yönetim kurulu, Yönetim Kurulu Başkanı olarak sorumluluk alan bir başkan ile beraber iki başkan yardımcısı, bir sekreter, iki üye ve bir muhasip olmak üzere yedi kişilik bir heyetten oluşmaktadır.

Türk Arşivciler Derneği tarafından mesleki etik kurallarına ilişkin bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmanın içeriği dernek internet sayfasından kamuoyu ile şu şekilde paylaşılmıştır (Arşivder, 2017):

- Arşivcilik alanında yürütülen her türlü çalışmalarını mesleki prensipler ve yasalar çerçevesinde yerine getirmek.
- Mesleki gelişmeleri takip etmek ve bu hususta öneriler geliştirmek.
- Şahıs, devlet ve millet haklarının korunması ve bunları düzenleyen yasalara bağlı kalmak.
- Arşiv malzemesine ait her türlü bilgiyi araştırma vasıtalarıyla kullanıma sunmak.
- Arşiv malzemesinin erişime sunulmasında din, dil, ırk, cinsiyet gibi nedenlerden hiç kimseye ve zümreye ayırım yapmamak, bu alandaki kriterlere bağlı kalmak.
- Arşiv malzemesinin hizmete sunum önceliği konusunda bireysel taleplerden ziyade kamuoyu ve devletin taleplerini ön plana almak.
- Ülke ve dünya arşivlerinin savaş, yangın, sel vb. nedenlerle yok olma ya da yağmalanma gayretlerinin önlenmesine yönelik her türlü tedbir ve faaliyetin içerisinde yer almak.

Türk Arşivciler Derneği, arşivcilik alanında yürütülen her türlü çalışmalarını mesleki prensipler ve yasalar çerçevesinde yerine getirmek, mesleki gelişmeleri takip etmek ve bu hususta öneriler geliştirmek amacıyla çeşitli kurslar açmaktadır. Bunlar, Osmanlı Türkçesi, Belge ve Eski Kitap Restorasyonu ve Arşivcilik kurslarıdır.

Türk Arşivciler Derneği, 3473 sayılı “Muhafazasına Lüzum Kalmayan Evrak ve Malzemenin Yok Edilmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun”⁵ kapsamındaki mükellef Kamu Kurum ve Kuruluşları (ayrıca mükellef olmayan kamu

5 19 Ekim 1984 tarihinde yürürlüğe konulan 3056 sayılı Başbakanlık Teşkilât Kanunu ile Türk arşivlerinin korunması ve değerlendirilmesi ile ilgili her türlü görev Başbakanlığa verilmiş, bu görevi yürütmek üzere Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü kurulmuş ve Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Genel Müdürlüğe bağlanmıştır. Yine Genel Müdürlüğe bağlı Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı; Milli Mücadele, TBMM hükümeti ve Cumhuriyet dönemine ait, 3473 sayılı “Muhafazasına Lüzum Kalmayan Evrak ve Malzemenin Yok Edilmesi Hakkında Kanun” kapsamındaki kurum ve kuruluşlar bünyesinde yer alan arşiv malzemesinin, tespiti, korunması, düzenlenmesi ve değerlendirilmesi konusunda gerekli ilmi ve teknik hazırlık ve çalışmalarını yerine getirmek ve denetlemekten

kurum ve kuruluşları) ile Özel Kurum ve Kuruluşlara yönelik olarak bazı konularda eğitim ve rehberlik faaliyetlerinde bulunmaktadır. Bu eğitim konuları şunlardan oluşmaktadır:

- Temel arşivcilik bilgileri.
- Mevzuat (3473 Sayılı “Muhafazasına Lüzum Kalmayan Evrak ve Malzemenin Yok Edilmesi Hakkında Kanun”, 19816 Sayılı “Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik”, “Haberleşme Kodu Uygulaması ile ilgili Başbakanlık Genelgesi”, “2005/7 sayılı Standart Dosya Planı Konulu Başbakanlık Genelgesi”).⁶
- Dosya planı hazırlama usulleri.
- Mükellef kurumlarda Standart Dosya Planı ve uygulaması.
- Dosyalama yöntemleri.
- EBYS (Elektronik Belge Yönetimi Sistemleri).
- Arşiv mekânlarının düzenlenmesi ile ilgili standartlar (özellikle 13212 nolu standart).
- Birim arşivi işlemleri.
- Kurum arşivi işlemleri.
- Ayıklama ve imha işlemleri.
- Devir işlemleri.

sorumlu daire başkanlığı olarak faaliyetlerine devam etmekteydi. 9 Temmuz 2018 tarih ve 30473 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanan 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararname gereğince 3056 sayılı Başbakanlık Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmış ve Başbakanlık merkez teşkilatı kapatılmıştır. Böylece Başbakanlık merkez teşkilatı olan Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü de kapatılmıştır. 16 Temmuz 2018 tarih ve 11 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhurbaşkanlığına bağlı bir başkanlık olarak kurulmuştur (Devlet Arşivleri Başkanlığı, 2019). Dolayısıyla 3473 sayılı kanun kapsamındaki mükellef kamu kurum ve kuruluşları, Devlet Arşivleri Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (11 nolu kararname) ile yeniden şekillenmiştir. Kararnameyle mükellefiyeti olmayan kurumlar da Devlet Arşivleri Başkanlığının mükellefleri olmuştur. 3473 sayılı kanunda Milli Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığının mükellefiyetleri olmazken söz konusu Kararnameyle bu bakanlıklara da Devlet Arşivleri Başkanlığının mükellefleri statüsüne geçirilmişlerdir. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Milli İstihbarat Teşkilatı Başkanlığı hariç olmak üzere tüm kamu kurum ve kuruluşları Kararnameyle Devlet Arşivleri Başkanlığına karşı sorumlu hale getirilmiştir. Yine noter kurumları gibi kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile vergi muafiyeti tanınan vakıflara ve kamu yararına çalışan derneklere de mükellefiyet getirilmiştir (Devlet Arşivleri Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018).

- 6 3473 sayılı Kanun’un getirdiği hükümlerin uygulanmasını temin etmek maksadıyla Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik Başbakanlıkça hazırlanarak 16.05.1988 tarihinde yürürlüğe konulmuştu. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü kapatılıp yerine Devlet Arşivleri Başkanlığı kurulunca, genel müdürlük mevzuatı başkanlık mevzuatı ile yeniden şekillenmiştir. Türk Arşivciler Derneği söz konusu mevzuat eğitimlerini 3473 Sayılı “Muhafazasına Lüzum Kalmayan Evrak ve Malzemenin Yok Edilmesi Hakkında Kanun” ve 19816 Sayılı “Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik” uygulanmayacağı için 11 nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ve 30922 sayılı yeni yönetmeliğe göre revize etmeleri gerekecektir. Ayrıca 1 nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde yeniden şekillenen idari yapının da eğitim programlarına dâhil edilmesi gerekecektir.

Türk Arşivciler Derneği kuruluşundan itibaren yayın faaliyetleri de gerçekleştirmektedir. Tüm Arşivciler Derneği Bülteni'ni (daha sonra Arşiv Dünyası dergisi) 1999 yılından beri yılda iki defa olmak üzere yayınlayan Türk Arşivciler Derneği, bu Bülten'in devamı olan Arşiv Dünyası dergisini 2008 yılından itibaren hakemli bir dergi olarak yayınlamaktadır. Yılda iki defa yayınlama amacını taşımaya rağmen düzenli yayınlanmayan dergi, günümüze kadar toplam 17 sayı olarak yayınlanabilmiştir. 14.-15. ve 16.-17. sayıları da birleştirilerek basılmıştır. Başta DAGM Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (artık Devlet Arşivleri Başkanlığı Kağıthane Yerleşkesi) çalışanları olmak üzere, üniversitelerin Bilgi ve Belge Yönetimi (BBY) Bölümü öğretim üyelerinin de yazılarının yayınlandığı dergi, üniversitelerden gelen çeşitli (BBY bölümleri haricinde) yazıları da içermektedir.

3. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Yöntemi

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu makalenin amacı, arşivcilik alanındaki araştırma problemlerini çeşitli açılardan ele almaktır. Bu amaçla, Arşiv Dünyası dergisinde yayınlanan hakemli ve hakemsiz yazıların içerik analizi yapılmaktadır. İçerik analizi için aşağıda belirtilen soruların cevapları aranmıştır. Bunlar;

- Dergide yayınlanan makaleler arşivciliğin hangi temel araştırma konuları ile ilişkilidir?
- Arşiv Dünyası dergisinin yayınlandığı 1999 yılından günümüze kadar dergide yayınlanan makalelerin arşivcilik açısından önemi nedir?
- Yayınlanan makalelerin yayın türü nedir?
- Yayınlanan makalelerin sayfa sayıları nasıldır?
- Yayınlanan makalelerin konuları nelerden oluşmaktadır?
- Arşiv Dünyası dergisinde yazıları yayınlanan yazarların profili nasıldır?
- Yazarların kullandığı yöntemler ve veri toplama teknikleri nelerdir?
- Makalelerde Türkçe-İngilizce öz bulundurma durumu nedir?
- Makalelerde dipnot-kaynakça verilmesine dikkat edilmiş midir?

Bu soruların cevapları arşivcilik alanında son gelişmelerin seyrini ortaya koyarak Arşiv Dünyası dergisinde yayınlanan makalelerin mesleki araştırma sorunlarını hangi bakımlardan ele aldıklarını inceleme imkânı verecektir. Ayrıca, Arşiv Dünyası dergisinin içerik analizi yapılarak yayınlanan makalelerin alana katkılarını değerlendirme imkânı olabilecektir; böylece arşivcilik sahasında çalışanlara araştırma konuları ve araştırma alanları kısıtlı olan konular hakkında fikir verecektir. Arşiv Dünyası dergisindeki makaleler, arşivcilik alanının bütün konularını kapsamamaktadır. Burada yayınlanan makaleler geleneksel/klasik ve modern arşivcilik anlayışını/araştırma konularını kısmen yansıtmaktadır. Bu da, söz konusu derginin,

araştırmacıların arşivcilik alanındaki güncel ve diğer konu seçimlerini düşük bir oranda etkileyebilecek önemde olduğunu göstermektedir. Yine bu durum, söz konusu dergide yayınlanan makalelerin arşivcilik alanında araştırma yapanlara çok fazla destek verebilecek düzeyde olmasa da, en azından bir dereceye kadar fikir vermesi ve hâlihazırda Türk meslektaşların ne tür konular üzerinde araştırmalarını yürütmekte olduklarının belirlenmesi bakımından öneme sahip olduğuna işaret etmektedir.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada bilimsel araştırma yöntemi olarak betimsel analiz ve içerik analizi yöntemlerinden yararlanılmıştır. Veri toplama tekniği ise içerik analizidir. Çalışmada Arşiv Dünyası dergisinde 1999-2014 yılları arasında yayınlanan 169 hakemli ve hakemli olmayan makale, yayın türü, sayfa sayıları, makale konuları, makalelerde kullanılan yöntem, veri toplama tekniği, makalelerdeki Türkçe-İngilizce öz durumu, dipnot-kaynakça bilgisi ve yazarların hangi kurumlardan katkıda buldukları bilgisi gibi toplam 8 başlık altında analiz edilmiştir. Dergi, hakemli olarak yayınlanmaya başlamadan önceki (1999-2007) araştırma yazıları hakemsiz olarak değerlendirilmiştir. Hakemli bir dergi olduktan sonra yayımlanan araştırma yazıları hakemli olarak kabul edilmiştir. Derginin 2014 yılından sonra birleşik olarak çıkan (2017) 18.-19. sayıları (tek cilt) ile 20.-21. (2018) ve 22. (2019) sayıları çalışmaya dâhil edilmemiştir. Bunun nedeni; çalışmanın bitirilme aşamasında olması ve yeni sayıların önceki sayılarla değerlendirilemeyecek (tek bir editör yerine editör kurulunun olması, e-dergi olarak TÜBİTAK ULAKBİM DergiPark’ta dizinlenmesi gibi) yenilikler taşıması ve yayın politikasında (Bilgi ve Belge Yönetimi alanına özgü bir dergi olmak ve yayınların konu yöneliminin bu çerçevede olmasını sağlamak şeklinde) meydana gelen değişikliklerdir.

Değerlendirilecek olan veriler, Arşiv Dünyası dergisinin yayınlanan bütün sayılarının manuel olarak Microsoft Office Excel’e üst veriler altında -sütunsal alanlar hazırlanarak-PivotChart yardımıyla grafiksel sonuçlar şeklinde ortaya konmuştur. Grafiksel sonuçlara göre elde edilen yüzdelik değerlerin Arşiv Dünyası dergisi için yorumlanması yapılmıştır. Yorumlar, Kütüphane ve Bilgi Bilim alanında hazırlanan bibliyometri çalışmalarından özellikle içerik analizli kaynaklar değerlendirilerek yapılmıştır. Büyük bir problem olarak görülen makalelerin konularına göre analizinde Wakefield Harper’ın 2010 yılında hazırladığı arşivcilik literatürünü yansıtan “A Content Analysis of Archival Journal Literature” adlı tez çalışmasında kullanılan 11 konu başlığı listesi kullanılmıştır. Arşiv Dünyası dergisinde yayınlanan makale yazarlarının kullandıkları yöntem ve veri toplama tekniği çalışmanın bir diğer önemli problemini oluşturmuştur. İncelenen yazılardaki yöntem ve veri toplama tekniği yazılardaki belirtilen şekliyle alınmıştır. Yöntem ve veri toplama tekniği belirtilmeyen yazılarda ise Jarvelin ve Vakkari’nin yöntem ve veri toplama tekniği listesinden yararlanılmıştır. Yazıların varsa öz, öz yoksa giriş kısımları değerlendirilerek kullandıkları yöntem ve veri tekniği söz konusu listeye göre sınıflandırılmaya çalışılmıştır.

3.3. Bulguların Değerlemesi

Yayın Türleri

Arşiv Dünyası dergisinin 1999-2017 yılları arasında toplam 17 sayısı yayınlanmıştır. Bu 17 sayının 14.-15. ve 16.-17.sayıları birleşik sayı, yani tek cilt şeklinde yayınlanmıştır. Türk Arşivciler Derneğinin 1998 yılında kurulması ve bir sene sonra derginin ilk sayısının yayınlanması yoğun bir çalışmanın göstergesidir; ancak söz konusu derginin 2. sayısı 2003 yılında yayınlanabilmiştir. Dergi, 2003 yılından 2007 yılına kadar senede iki defa olmak üzere düzenli olarak çıkmıştır. 2008 yılında hakemli olarak yayın hayatına devam etmeye başlayan dergi, hakemli olarak yayın hayatına başladığı ilk ve ikinci yıllarında birer sayı şeklinde yayınlanabilmiştir. Sonraki iki yıl boyunca da (2010-2011) da derginin yeni bir sayısı çıkarılamamıştır. 2012 senesinde tekrar yayınlanmaya başlayan dergi, sonraki 3 yıl boyunca 3 cilt olarak yayınlanabilmiştir.

2008 yılından itibaren hakemli bir dergi olarak yayın hayatına devam etmesine karar verilen derginin daha düzenli ve nitelikli olması ve bir yayın politikası çerçevesinde yayın hayatına devam etmesi düşünülmüştür. Ancak -daha önceki yıllarda da olduğu gibi- bu beklentiler gerçekleşmemiştir. Düzenli yayınlanması mümkün ol(a)mayan derginin, arşiv ve arşivcilik problemlerini beklentiler doğrultusunda yansıtmaması da mümkün ol(a)mamıştır. Mesleki açıdan önemli bir yayın organının düzensiz bir yayın hayatıyla karşı karşıya kalması Türk arşivlerinin ve arşivciliğinin sorunlarıyla ilgili önemli bir boşluğun oluşmasına neden olmuştur.

Derginin toplam 17 sayısı için farklı zamanlarda 3 farklı editörün çalıştığı görülmektedir. Bu editörler, Devlet Arşivleri Başkanlığının Kağıthane Yerleşkesinde (o zamanki adı ile Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığı) çalışmaktadırlar. Türk Arşivciler Derneğinin de aynı kurumdan/daire başkanlığından kişilerin gayretleriyle kurulması derginin yayınlanmasıyla ilgilenenlerin (editörlerin) bu kurumdan olmasını doğal hale getirmektedir; ancak bu durum, bir derginin varlığı için önemli kriterler arasında olan bilimsel niteliklerin dikkate alınması, önemsenmesi ilkesinin arka planda kaldığı izlenimini uyandırmaktadır. Toplam 18 senede 17 sayının çıkması aslında bunun çok açık bir göstergesidir. Hakemli olarak yayın hayatına devam eden bir derginin DAGM’de görevli bir personelin editör olması yanında üniversitelerin Bilgi ve Belge Yönetimi bölümlerinden de bir veya daha fazla editörün katkısı alınmak suretiyle nitelikli ve etkin bir yayın hayatına sahip olması sağlanabilirdi; ancak büyük bir özveriyle hazırlanan 17 sayı ve Türk Arşivciler Derneğinin gayretleri dergiye ilişkin düzenli yayın faaliyetlerini ve nitelik kazandırılmasını sağlamakta yetersiz kalmıştır. Bu durum, -açık bir ifade ile- özverili bütün gayretlerin önemli ölçüde heba edilmiş olduğu anlamına gelmektedir.

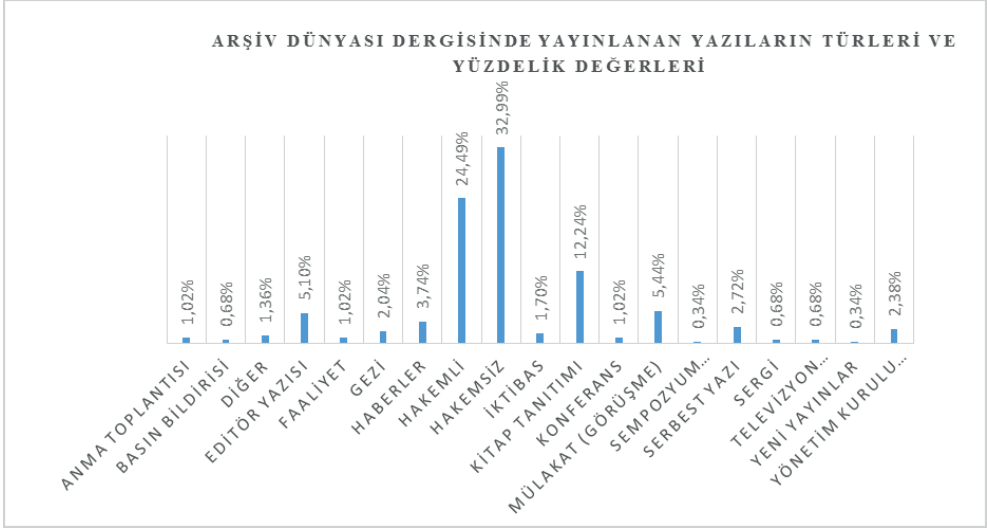
Derginin yıl ve sayı bilgilerine baktığımızda, 1999 yılında 1. sayı, 2003 yılında 2. sayı, 2004 yılında 3. ve 4. sayılar, 2005 yılında 5. ve 6. sayılar, 2006 yılında 7. ve 8. sayılar, 2007

yılında 9. ve 10. sayılar, 2008 yılında 11. sayı, 2009 yılında 12. sayı, 2012 yılında 13. sayı, 2013 yılında 14. ve 15. sayılar (tek cilt) ve son olarak da 2014 yılında 16. ve 17. sayılar (tek cilt) şeklinde bir tablo ile karşılaşılmaktadır. Buna ait bir tablo (Tablo 1) aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1: Yıllara göre yayın faaliyeti

Yayınlandığı Yıl	Sayıların Yayın Şekli		Yıl İçinde Yayınlanan Sayı Adedi
	Bağımsız	Birleşik	
1999	1	-	1
2003	2	-	1
2004	3-4	-	2
2005	5-6	-	2
2006	7-8	-	2
2007	9-10	-	2
2008	11	-	1
2009	12	-	1
2012	13	-	1
2013	-	14-15	1
2014	-	16-17	1

Arşiv Dünyası dergisinde yayınlanan toplam 19 yayın türü vardır. Bu yayın türlerine ilişkin toplam yayın adedi sayısı ise 294’tür. Yayın türlerine sayıca baktığımızda (Şekil 1)-alfabetik olarak- anma toplantısı 3 (%1,02), basın bildirisi 2 (%0,68), diğer 4 (%1,36), editör yazısı 15 (%5,10), faaliyet 3 (%1,02), gezi 6 (%2,04), haberler 11 (%3,74), hakemli makaleler 72 (%24,49), hakemsiz makaleler 97 (%32,99), iktibas 5 (%1,70), kitap tanıtımı 36 (%12,24), konferans 3 (%1,02), mülakat (görüşme) 16 (%5,44), sempozyum programı 1 (%0,34), serbest yazı 8 (%2,72), sergi 2 (%0,68), televizyon programı 2 (%0,68), yeni yayınlar 1 (%0,34) ve yönetim kurulu başkanı yazısı 7 (%2,38) şeklinde bir sonuç ortaya çıkmaktadır.

Şekil 1: Arşiv Dünyası dergisinde yayınlanan yazıların türleri

Hakemli ve hakemsiz makalelerin toplamda %57,48 oranında olması, dergide yayınlanan mesleki ve araştırmaya dayalı yazıların belirgin bir yayın ağırlığına sahip olduğunu göstermektedir. Derginin analiz sürecinde dikkat çekici önemli noktalardan bir diğerini kitap tanıtım yazıları oluşturmaktadır. %12,24 şeklinde kayda değer bir oranda olan kitap tanıtımlarının birçoğunun arşivcilik alanıyla ilgili olmayan yayınları içermesi söz konusudur. Arşivcilik mesleğiyle ilgili bulunmayan kitap tanıtımları sayıca yüksek orandadır. Bu oranda olmasa bile alanı yansıtan çalışmaların tanıtılması tercih edilebilirdi. Bu durum, Arşiv Dünyası dergisinin imajına zarar vermekle kalmamakta aynı zamanda sayıların ilgisiz konulardaki yazılarla gereksiz şekilde abartıldığı izlenimini de uyandırmaktadır.

Sayfa Sayıları

Arşiv Dünyası dergisinin toplam 17 sayısı (1999-2014) 1.189 sayfa olarak yayınlanmıştır. Derginin hakemli olmadığı zamanlardaki toplam sayfa sayısı 636'dır (%53,49). 636 sayfa derginin 1.-10. sayılarının toplam sayfa sayısıdır. Hakemli olduktan sonra yayınlanan toplam sayfa sayısı 553'tür (%46,50). 553 sayfa 11.-17. sayılarının toplam sayfa sayısıdır. Toplam sayfa sayısının dergi sayılarına göre ortalaması 69,94'tür. Hakemli olmadan önceki sayıların sayfa ortalamaları 63,6'dır. Hakemli olduktan sonraki sayıların ortalama sayfa sayısı 79 olmakla beraber hakemli olduktan sonra 4 sayının (14. ve 15. ile 16. ve 17. sayıların) birleşik olarak 2 ciltte basılmasından dolayı, hakemli cilt sayısı 5'tir. Sayfa ortalaması alındığında 110,6 sayfadır. Arşiv Dünyası dergisinin dergi sayılarına göre sayfa ortalamaları yüksektir. Yayın sayılarına göre sayfa ortalamaları alındığında toplam 294 yayın başına düşen sayfa ortalaması 4,04'tür.

Tablo 2: Arşiv Dünyası dergisinin yıllara ve sayılara göre sayfa sayıları ve hakemli durumu.

Yayınlandığı Yıl	Sayıların Yayın Şekli		Sayfa Sayısı	Sayının Hakem Durumu	
	Bağımsız	Birleşik		Hakemli	Hakemsiz
1999	1	-	24		Hakemsiz
2003	2	-	12		Hakemsiz
2004	3-4	-	24-40		Hakemsiz
2005	5-6	-	56-40		Hakemsiz
2006	7-8	-	72-80		Hakemsiz
2007	9-10	-	152-136		Hakemsiz
2008	11	-	144	Hakemli	
2009	12	-	133	Hakemli	
2012	13	-	112	Hakemli	
2013	-	14-15	92	Hakemli	
2014	-	16-17	72	Hakemli	
Toplam sayfa sayısı			1189	553	636

Makale Konuları

Dergiler, faaliyet gösterdikleri alanlara yönelik bilimsel yaklaşımların bilinmesi, yayılması ve problemlerin çözülmesi için önem arz etmektedirler. Dergilerde yayınlanan yazılar, alandaki eksiklerin belirlenmesi ve giderilmesi ile mesleki bilginin geliştirilmesi için temel bilimsel iletişim araçları olarak değerlendirilebilir. Bu araçların, dergilerin yayın hayatındaki etkinliğini sağladıkları bilinmektedir. Dergilerde mesleki alanla ilgili konuların tartışılması, yazıların yayınlanması, olması gereken önemli bir niteliktir. Bunun haricinde derginin amacını sergilemeyen ilgisiz konuların dergide yayınlanması, derginin yaşam döngüsünü sekteye uğratabilecek ciddi engellerdendir. Bu engellerin belirlenmesi ve bu bilinçle hareket eden editör ve yayın kurulunun dergide yayınlanan konulara dikkat etmeleri gerekirdi. Zamanla belirli bir yayın kalitesini yakalayan dergilerde ilgisiz yazıların varlığı asgariye indirgenmekte veya bu tür yazılara yer verilmemektedir. Arşiv Dünyası dergisindeki konulara bakıldığında arşivcilikle ilgili olmayan konuların yoğunlukta olduğu görülmektedir. Dergide yayınlanan hakemli ve hakemsiz olmak üzere toplam 169 yazıdan 88’i (%52, 07) arşivcilikle ilgili olmayan konuları oluştururken, 81’i (%47,93) ise arşivcilikle ilgili konulardan oluşmaktadır.

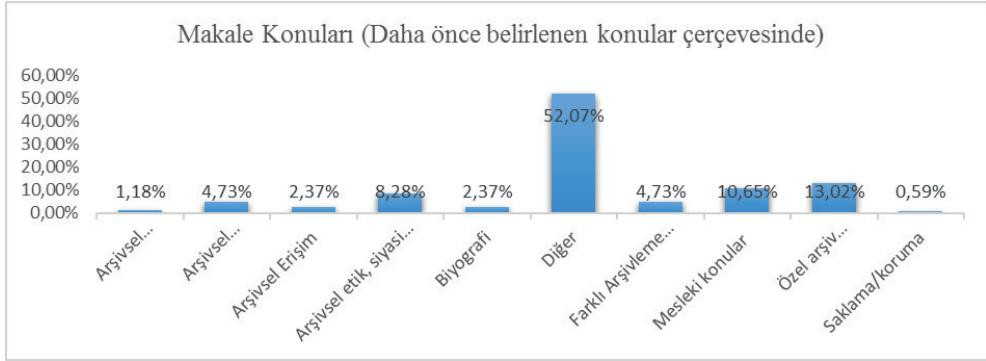
Arşiv Dünyası dergisinde yer verilen ve arşivcilikle ilgisi bulunmayan yazılar haricinde, arşivcilikle ilgili olan yazıların arşiv bilimi için önemini değerlendirilmesi, derginin isminden hareketle akla gelen kendi öz kitlesi için gereklidir. Söz konusu dergide çeşitli konularda yer verilen yazıları belirli bir listeye göre incelemek mümkün olmadığından, bu durum, Kütüphane ve Bilgi Bilimi alanlarında yapılan içerik analizi çalışmalarının değerlendirilmesinin önemine işaret etmektedir. Nitekim günümüzde Türkiye’de ve dünyada Kütüphane ve Bilgi Bilimi

mensupları arasında arşivcilik bilimi Kütüphane ve Bilgi Bilim çatısı altında görülmektedir. Bundan dolayı Kütüphane ve Bilgi Bilimi uygulayıcılarının ve akademisyenlerinin ortaya koydukları içerik analizi çalışmaları -özelde arşivcilik konularını kapsamlı bir şekilde yansıtmasa da-kısmen yansıtmaktadır. Bu anlayışı benimseyip arşivcilikle ilgili yazıların içerik analizi değerlendirmesini yapan herhangi bir çalışma Türkiye’de henüz bulunmamaktadır. Mesleğin gelişme gösterdiği ülkelerdeki çalışmalara bakıldığında, arşivcilik disiplinin temel konularını belirlemeye yönelik yüksek lisans tezleri yapıldığı görülmektedir. Bu tezlerde, farklı ülkelerde bibliyometri konusunu ilgilendiren arşivcilikle ilgili yazıların yayınlandığı, Türkiye’deki Arşiv Dünyası dergisi bağlamında değerlendirilebilecek kimi dergilerin içerik analizinin yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmalardan Writney E. Berman’ın yüksek lisans tezinde American Archivist dergisinin arşivcilik literatürü açısından analizi yapılmaktadır. Wakefield Harper’ın yüksek lisans tezinde ise dünyadaki arşivcilik alanıyla ilgili beş önemli derginin içerik analizi yapılmaktadır. Bu dergiler; American Archivist, Archivaria, Archives and Manuscripts, Journal of the Society of Archivists ve Archival Science’tır. Bu dergilerde 30 yıl boyunca yayınlanmış olan yazıların değerlendirilmesi ve arşivcilik alanındaki konuların belirlenmesi bu çalışma açısından da önemlidir. Bu çalışmalara göre belirlenen makale konuları ise 11 başlık altında toplanmıştır (Tablo 2). Arşiv Dünyası dergisinde yayınlanan makale konuları da söz konusu yüksek lisans tezinde belirlenen konu başlıkları çerçevesinde ele alınmıştır. Bunlar haricindeki konular ise “diğer” şeklinde başlıklandırılmıştır.

Tablo 3: Makale konularının listesi

1. Education in archival studies	1. Arşivcilik eğitimi
2. Archival appraisal	2. Arşivsel değerlendirme
3. Archival arrangement/description (includes discussion of processing and provenance)	3. Arşivsel düzenleme/tanımlama (provenans ve arşivsel süreçlerin tartışılması ile ilgili yazılar dâhil)
4. Archival access (user services, instruction, public displays)	4. Arşivsel erişim (kullanıcı hizmetleri, talimatlar, arşivsel tanıtım)
5. Administration/planning/management	5. İdare/planlama/yönetim
6. Special archival environments and collections (for instance, archives in a particular country or context)	6. Özel arşivler ve koleksiyonları (örneğin, belirli bir ülkedeki veya konudaki arşivler)
7. Special archival formats (such as digitally-born materials, microfilm, photographs)	7. Farklı arşivleme formatları (dijital doğan malzemeler, mikrofilm, fotoğraflar gibi)
8. Archival ethics, political and legal issues	8. Arşivsel etik, siyasi ve yasal konular
9. Preservation/conservation	9. Saklama/koruma
10. Professional issues (for instance, surveys on the archival profession, reflections on the archivist’s role, etc.)	10. Mesleki konular (örneğin, arşiv mesleği üzerine yapılan araştırmalar, arşivcinin rolü, vb.)
11. Biography	11. Biyografi

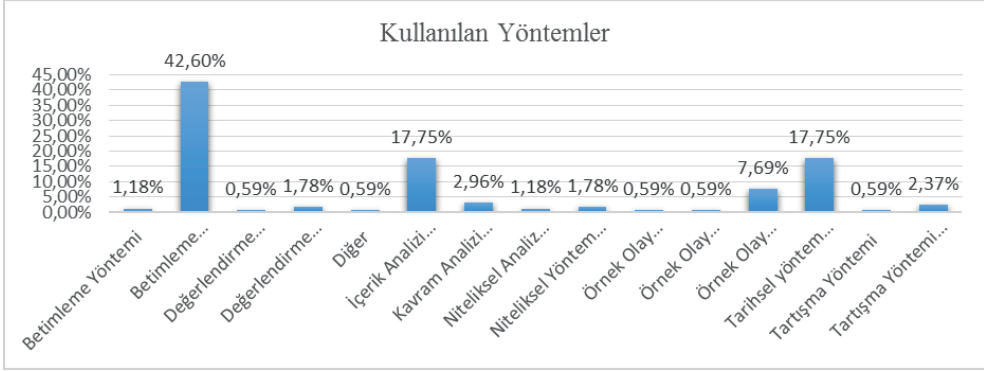
Arşiv Dünyası dergisindeki hakemli ve hakemsiz 169 yazının konuları bu tablodaki listeye göre sıralandığında; arşivsel değerlendirme (%1,18), arşivsel düzenleme/tanımlama (%4,73), arşivsel erişim (%2,37), arşivsel etik, siyasi ve yasal konular (%8,28), biyografi (%2,37), diğer-arşivcilikle ilgisi olmayan konular- (%52,07), farklı arşivleme formatları (%4,73), mesleki konular (%10,65), özel arşivler ve koleksiyonları (%13,02), saklama/koruma (%0,59) şeklinde bir konu dağılımı karşımıza çıkmaktadır. Buna ilişkin bir tablo şu şekildedir:

Şekil 2: Makale konuları

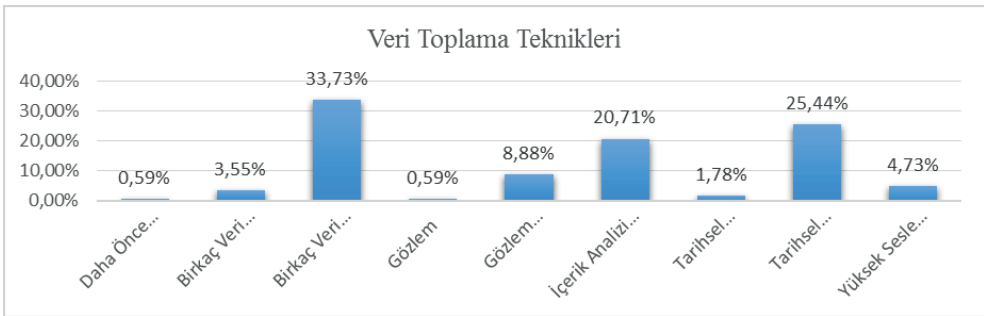
Makalelerde Kullanılan Araştırma Yöntemi ve Veri Toplama Teknikleri

Araştırmalarda yararlanılan bilimsel yöntemlerin önemi büyüktür; çünkü yöntem, çalışmalarda problemlerin nasıl bir yaklaşımla ele alınması gerektiğini yansıtan önemli bir göstergedir. Bu gösterge çalışma sonuçlarının uygulanmasında araştırmacıya yardımcı olmaktadır (Özenç-Uçak, 2008, s. 38). Arşiv Dünyası dergisinde yayınlanan yazılara ait yöntemler değerlendirildiğinde, ele alınan makalelerin çoğunda bilimsel yöntemin yazar tarafından belirtilmediği dikkat çekmektedir. Yöntemi yazar tarafından belirtilen çalışmalar, metinde belirtildiği şekilde değerlendirilmiştir. Yöntemini belirtmeyen yazarların yazıları, Jarvelin ve Vakkari'nin kullandığı yöntem listesine göre, yazıların öz veya giriş kısımları taranarak listedeki başlıklar çerçevesinde incelenmiştir. Değerlendirilen 169 hakemli ve hakemsiz makalede, -makale metni içinde hiçbir şekilde belirtilmemesine rağmen- %42,60 oranında betimsel yöntem kullanıldığı tespit edilmiştir. Betimleme yöntemi kullanan ve çalışmada bunu belirtenlerin oranı ise %1,18'dir. İçerik analizi yöntemi ve tarihsel yöntem (makale metninde belirtilmemiş olanlar) kullanılan yazıların oranı eşit olup %17,75'tir. Yine makale metninde belirtilmemiş olup örnek olay araştırması yöntemini kullananların oranı ise %7,69'dur. Öne çıkan diğer değerler ise %2,69 ile kavram analizi yöntemidir (makale metninde belirtilmemiştir). Bir diğer oran ise %2,37 ile makale metninde belirtilmeyen tartışma yöntemidir.

Şekil 3: Makalelerde kullanılan yöntemler

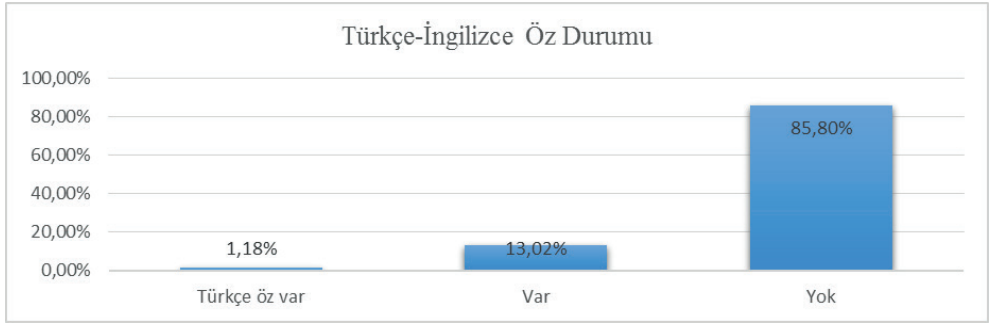
Makalelerin veri toplama teknikleri,-yöntem kısmında olduğu gibi- Jarvelin ve Vakkari'nin kullandığı veri toplama teknikleri listesine göre değerlendirilmiştir. Veri toplama teknikleri kullandığı tekniği belirtenler ve belirtmeyenler olmak üzere iki şekilde ele alınmıştır. Kullandığı tekniği belirtenlerin tamamı derginin hakemli olduğu sayılardaki yazılardır. Hakemli olup hiçbir şekilde tekniği belirtmeyenler de bulunmaktadır. %33,73 oranında (belirtilmeyen) birkaç veri toplama tekniği kullanılmıştır. Yine (belirtilmeyen) %25,44 oranında tarihsel kaynak analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi tekniğini kullananların (belirtilmeyen) oranı ise %20,71'dir. Diğer öne çıkan oranlar ise, %8,88 ile gözlem tekniği, %4,73 ile yüksek sesle düşünme tekniğidir. Kullanılan tekniğin makale metninde belirttiği yazıların oranı ise şöyledir: Aynı yazıda birden fazla kullanılan veri toplama tekniği %3,55, tarihsel kaynak analizi %1,78, gözlem %0,59.

Şekil 4: Makalelerde kullanılan veri toplama teknikleri

Makalelerdeki Türkçe-İngilizce Öz Durumu

Çalışmalardaki Türkçe-İngilizce öz durumunu değerlendirdiğimizde, %85,80 (145 adet) oranındaki yazılarda Türkçe ve İngilizce öz bulunmamaktadır. Bu durum, yazıların sadece %14,20 (24 adet) kadarında Türkçe-İngilizce öz veya sadece Türkçe öz bulunduğunu göstermektedir. Buna göre hem Türkçe hem de İngilizce öz bulunan yazıların kendi içerisindeki oranı %13,02’dir (22 adet). Sadece Türkçe öze sahip yazıların oranı da %1,18’dir (2 adet). Sadece İngilizce öze sahip makale ise bulunmamaktadır. Arşiv Dünyası dergisine yazı gönderen yazarların büyük oranda öz hazırlamadıkları görülmektedir. Derginin yayın ilkelerinde geçen “Yazım Kuralları, Madde 3’te” “Makalenin başında konuyu kısa ve öz biçimde anlatan ve en az 100, en çok 200 kelimedenden oluşan Türkçe ve İngilizce özet bulunmalıdır” (Türk Arşivciler Derneği, 2013, s. 90) ilkesi açık şekilde ve genel olarak göz ardı edilmiştir. Yazıların bu kurallara uygunluğunu değerlendirecek olanlar kuşkusuz editörlerdir. Editörlerin yazıları yayın ilkelerine göre değerlendirmedeği anlaşılmaktadır. Dergilerin kalite göstergelerinden olan öz bulundurma, bazı kurumların -hangi dergileri listelerine eklemeleri gerektiği noktasında tek bir ölçüt olmasa da- şart koştuğu temel ölçütler arasında yer almaktadır. Örneğin, Institute of Scientific Information (ISI, Toronto-Kanada) listesine alacağı dergilerde makalelerin İngilizce öz veya özetlerini şart koşmaktadır (Kozak, 2003, s. 153).

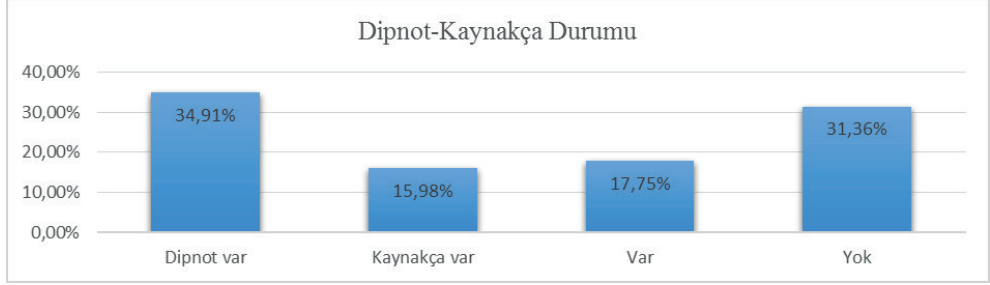

Şekil 5: Makalelerdeki Türkçe-İngilizce öz durumu

Makalelerdeki Dipnot-Kaynakça Durumu

Bu başlıkta dergi içerisinde yayınlanan makalelerde dipnotun ve kaynakçanın yer alması konusu değerlendirilmiştir. Aşağıdaki grafikte buna dair veri bulunmaktadır. Tablo 6’da “Var” olarak belirtilen sütunda hem dipnotun hem de kaynakçanın olduğu gösterilmek istenmiştir. “Yok” şeklinde belirtilen sütunda ise dipnot ve kaynakçanın her ikisinin de olmadığı ifade edilmektedir. Yazıların %34,91’inde dipnot kullanılmıştır. %15,98 oranında ise yazılarda kaynakça bulunmaktadır. Dipnotun ve kaynakçanın hiçbir şekilde olmadığı yazıların oranı %31,36’dır. Bunların bir kısmı, kuşkusuz serbest/deneme tarzında yazılan yazılardan oluşmaktadır. Dipnot

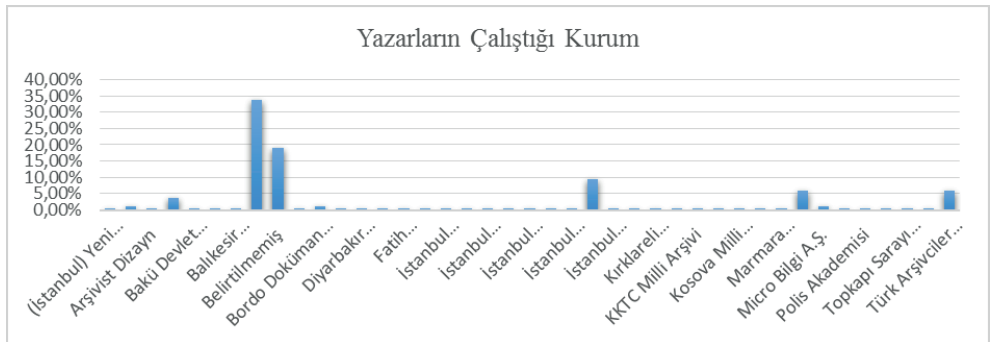
ve kaynakçanın her ikisinin de olduğu yazıların oranı %17,75'tir. Arşiv Dünyası dergisinin yayın ilkelerine baktığımızda 8. maddede kaynak gösterme ve atıflar, 9. maddede kaynakçanın olması gerektiği vurgusu olmasına rağmen (Arşiv Dünyası Dergisi, 2013, s. 91-92) bu ilkelere büyük oranda uyulmadığı anlaşılmaktadır.

Şekil 6: Makalelerdeki dipnot-kaynakça durumu

Yazarların Çalıştığı Kurum

Makale yazarlarının %33,73 oranında Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (artık Devlet Arşivleri Başkanlığı) çalışanları olarak katkı sağladıkları görülmektedir. Kurumu belirtilmeyen yazar oranı ise %18,93'dür. Bunlar haricinde yazarlarıyla öne çıkan kurumlar, %9,47 oranında katkı ile İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, %5,92 oranında katkı ile Marmara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, %3,55 oranında katkı ile Atatürk Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, %1,18 oranında katkı ile Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümüdür. Diğer Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümlerindeki öğretim üyelerinin dergide herhangi bir katkıda bulunmadıkları dikkat çekicidir. Sonuçları değerlendirdiğimizde, meslek çalışanlarının Arşiv Dünyası dergisine büyük oranda katkı sağladığı görülmektedir.

Şekil 7: Yazarların hangi kurumlardan katkıda buldukları

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Betimsel bibliyometri olarak ifade edilen içerik analizi çalışmaları Türkiye’de 1980’li yıllardan itibaren araştırma konusu olmaya başlamıştır. Bu çalışmalar incelendiğinde, genellikle kütüphanecilik alanındaki dergiler ve tezler için değerlendirmeler yapıldığı dikkat çekmektedir. Buna karşın, arşivcilikle ilgili yapılan yayınların veya bir arşivcilik dergisinin bibliyometri merkezli çalışmalara konu edilmesi henüz gerçekleşmemiştir. Türk Arşivciler Derneği tarafından 1999 yılından beri yayınlanan Arşiv Dünyası dergisinin bibliyometri eksenli bir çalışmaya konu edilmesi bu bakımdan bir ilki oluşturmaktadır. İstenilen şekilde (yılıda 2 defa) yayın hayatına devam edememesi, yayınlanan sayılarda da içerik olarak problemler olması söz konusu derginin arşivcilik alanına yönelik fonksiyonları yeterince yerine getiremediği ve beklenen mesleki faydayı sağlayamadığı şeklinde yorumlanabilir. Bu durum, Arşiv Dünyası dergisinin mevcut halinin analiz edilmesini ayrıca gerekli kılmıştır. Ortaya çıkan sonuçların, sorumluların daha nitelikli bir yayın faaliyetinin başlatılması yönünde güçlü bir karar almalarında belirleyici olabileceği düşünülmektedir.

Arşiv Dünyası dergisi için yapılan içerik analizi, yayın türü, sayfa sayıları, makale konuları, makalelerde kullanılan yöntem, veri toplama tekniği, makalelerdeki Türkçe-İngilizce öz durumu, dipnot-kaynakça bilgisi ve yazarların hangi kurumlardan katkıda buldukları bilgisi şeklinde değerlendirilmiştir. Söz konusu dergide yayınlanan hakemsiz makalelerin oranı %32,99, hakemli makalelerin oranı ise %24,49’dur. %57,48 oranında mesleki ve (başka alanları da içeren) bilimsel makalelere yer verilmesi, arşivcilik alanıyla ilgili problemlerin ve gelişmelerin dergide belirgin bir yere sahip olduğunun göstergesidir. Yayın türlerinde dikkat çekici bir değer olan kitap tanıtımlarının %12,24 oranında kendisine yer bulmuş olması anlamlıdır. Bu durum, ilk bakışta olumlu bir tablo ortaya koysa da, tanıtım yapılan kitapların çoğunun arşivcilikle ilgili olmaması düşündürücüdür. Bu durumun derginin mesleki camiada yer bulacak imajına zarar verdiği açıktır. Hâlbuki, arşivcilik alanındaki dergilerin, -mesleki bakımdan gelişme göstermiş ülkelerde olduğu gibi⁷- sadece mesleki alanla ve mesleğin interdisipliner özelliğini yansıtır şekilde bir yayın tanıtım politikasının belirlenmesi gerekirdi.

Toplam sayfa sayısı 1.189 olan 17 sayının 636 (%53,49) sayfası derginin hakemli olmadığı yıllardaki sayfa sayısıdır (1-10 arası sayıların toplam sayfa sayısı). Hakemli olduktan sonra da toplam 553 sayfa (%46,50) (11-17 arası sayıların toplam sayfa sayısı) yayınlanmıştır. Toplam sayfa sayısının dergi sayılarına göre ortalaması 69,94’tür. Derginin bütün yayın türlerine (294) göre sayfa ortalamasına baktığımızda ise, her yayının ortalama sayfa adedi 4,04’tür. Derginin sayfa sayıları, derginin sayılarına göre normal düzeydedir; fakat mesleki ve bilimsel makalelere ağırlık verilip, gerekli olmayan bazı konuların dergi içeriğinden çıkartılması, derginin toplam

7 Arşivcilik alanında önemli bir dergi olan *The American Archivist* dergisinin kitap tanıtım bölümlerine bakılabilir (Çevrimiçi: <http://americanarchivist.org/action/doSearch?AllField=book+review>).

sayfa sayısının mesleki ve bilimsel makalelere ayrılması mümkün olabilseydi, derginin yayın kalitesinin daha güçlü olması sağlanabilirdi.

Dergide yayınlanan makalelerde ele alınan konuların %52,07'si arşiv ve arşivcilikle ilgili değildir. Makalelerin %47,93'ü ise arşiv ve arşivcilikle ilgili konulardan oluşmaktadır. Wakefield Harper'ın tezindeki 11 başlığa göre konularına ayrılan Arşiv Dünyası dergisinde yayınlanan mesleki (hakemsiz) ve hakemli makalelerin Harper'ın belirlediği konularla büyük oranda uyum sağladığı görülmektedir. Arşiv Dünyası dergisinde ele alınmayan tek konu ise yönetim/planlama/yürütmedir. -Önemli ve çalışılması gereken bir konu olmakla birlikte- bu konunun Türkiye'de araştırmaya veya tartışmaya konu olmaması düşündürücüdür. %52,07 oranında arşivcilikle ilgili olmayan yayınların dergi içeriğinde yer bulması, Arşiv Dünyası dergisinin yayın politikasında bir sorun olduğunu ortaya koyan önemli bir bulgudur. Özel arşiv ortamları ve koleksiyonları ile ilgili konulara %13,02 oranında, mesleki konulara %10,65 oranında yer verilmesi Arşiv Dünyası dergisinin profilini belirleyen diğer önemli bulgulardır. Bir diğer önemli bulgu ise arşivsel etik, siyasi ve yasal konulardır. Bu konuların oranı ise %8,28'dir. Bu durum Türkiye'de arşivcilik alanında hukuki sorunların olduğunu ve bu sorunların mesleki ve bilimsel makalelerde ifade edilmeye çalışıldığını, bu yolla mesleki kamuoyunu bilgilendirme ve kamuoyu oluşturma çabalarının yoğunluğuna işaret etmektedir.

Kullanılan yöntemlere baktığımızda, %33,19 oranında betimleme yöntemi ve %27,73 oranında ise içerik analizi yönteminin öne çıktığı görülmektedir. Arşiv Dünyası dergisinde kullanılan yöntemler sırasıyla betimleme, içerik analizi, tarihsel yöntem, örnek olay araştırması, kavram analizi ve tartışma yöntemi olmak üzere 6 farklı yöntem üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bununla birlikte makalelerde çalışma yönteminin belirtilmemesi dergi için genel bir durumdur. Bu durum, söz konusu derginin 2008 yılından itibaren hakemli olarak yayınlanmasından sonra da genel olarak bu şekilde devam etmiştir. Yayınlanan hakemli makalelerin birçoğunda yöntemin makale metninde belirtilmemiş olması, Arşiv Dünyası dergisinin yazarlardan bunu istememesi/yazarların zorunlu tutulmaması ile açıklanabilir. Mevcut duruma göre, yazarların bir kısmı çalışmada kullanılan yöntemi açıkça ifade etmeyi bir kısmı da tam aksine bir eğilim ortaya koymayı tercih ettikleri açıktır. Günümüz Web of Science (WOS) gibi bilimsel dergi yayıncılığında yazarlar tarafından çalışmanın yönteminin açıkça ifade edilmesi yaygın bir kuraldır.

Veri toplama tekniğinde ise %29,83 oranında içerik analizi ve %24,79 oranında ise birkaç veri toplama tekniği kullanılmıştır. Kullanılan veri toplama teknikleri, yazarların çoğunluğunda metin içinde belirtilmemiştir. Veri toplama tekniğini belirtenlerin ise üniversitedeki öğretim üyelerinin çalışmalarında yoğunlaştığı görülmektedir.

Türkçe-İngilizce öz durumunu değerlendirdiğimizde, %85,71 oranında Türkçe-İngilizce öz bulunmadığı, %11,64 oranında hem Türkçe hem de İngilizce öz bulunduğu, %2,65 oranında

ise sadece Türkçe öz bulunduğu görülmektedir. Çalışmalarda; %35,11 oranında dipnot ve kaynakça verilmemiştir; %31,91 oranında sadece dipnot verilmiştir; %17,08 oranında sadece kaynakça verilmiştir; %15,96 oranında ise hem dipnot hem de kaynakça verilmiştir. Arşiv Dünyası dergisinin yayın ilkelerinde kaynak gösterme ve atıf kurallarının nasıl olması gerektiği vurgulanırken, yazarların kaynak ve atıf göstermede bu kuralları uygulamadıkları görülmektedir. Muhtemelen editörler, dergiye yazı bulma endişelerinden dolayı yazarları zorlamamışlar, bu nedenle kaynak ve atıf gösterme kuralları göz ardı edilmiştir. Bu uygulamanın her ne kadar iyi niyetle yapılmış bir uygulama olduğu düşünülebilirse de, gelinen noktanın dergi imajına ve bilimsel saygınlığına zarar verdiği âşikardır. Bu sebeple, -dergiye yazı bulamama pahasına da olsa- derginin daha nitelikli ve alanında söz sahibi olabilmesi için, bilimsel araştırma ilkelerinin yayınlarda uygulanması önemli bir konudur. Yayın ilkeleri güçlü bir derginin mesleki camiada ve bilimsel yayıncılık alanında saygınlığının artmasını sağlayacağı ve bu durumun da yayın taleplerini sayıca artıracığı açıktır.

Makalelerdeki yöntem, veri toplama tekniği, Türkçe-İngilizce öz bulundurma ve dipnot-kaynakçanın göz ardı edilmesi ve bunun genellikle meslek çalışanlarınca yapıldığı, çalışmanın analiz sürecinde açık bir şekilde gözlemlenebilmiş bir konudur. Belirlenen bu durum, uygulamada yer alan ve özellikle de Devlet Arşivleri Başkanlığı çalışanlarından gelen yüksek katkının dergi niteliklerinin ve yayın zorunluluklarının dikkate alınmadığı anlamını taşır niteliktedir. Öğretim üyelerinin bir kısmının da aynı şekilde belirtilen ilkeleri dikkate almadığı görülmektedir. Söz konusu ilkelerin uygulanmasında açıkça sorumluluk sahibi olan editörlerin, kendilerine havale edilen yükümlülükleri gereği gibi yerine getirmedikleri anlaşılmaktadır.

Son olarak araştırmacıların kurumlarını değerlendirdiğimizde, makalelerin yazarları büyük bir oranda tek yazarlı olup yurt içi ve yurt dışından 33 farklı kurumdan 108 farklı araştırmacının katkısı bulunmaktadır. Üniversitelerin Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümlerinden katkı sağlayan öğretim üyelerinin yazılarını alanında tek olan Arşiv Dünyası dergisinde yayımlamayı tercih etmiş olmaları, derginin önemsendiğini göstermektedir. Derginin ulusal ve uluslararası indekslerde taranmasının gerçekleşmesi halinde, derginin mesleki camiada daha fazla önemseneyeceğine ve talep göreceğine kuşku yoktur.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Abu Isneineh, S. (1996). *Türkiye ve Ürdün’de yayımlanan kütüphanecilik dergilerinin karşılaştırmalı içerik analizi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Allen, B. ve Reser, D. (1990). Content analysis in library and information science research. *LISR*, 12(3), 251–261.
- Altınörs, G. (1983). *Türkiye’de kütüphanecilik bilim dalı konusunda yapılmış olan doçentlik, doktora ve bilim uzmanlığı tezlerinde kullanılan araştırma metodları* (Yayımlanmamış bilim uzmanlığı tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara. Erişim adresi: <http://www.bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/dosyalar/7.pdf>
- Atkins, S. E. (1988). Subject trends in library and information science research. *Library Trends*, 36(3), 633–658.
- Auld, L. W. S. (1988). Library Trends past and present: A descriptive study. *Library Trends*, 36(4), 853–868.
- Berman, W. E. (2004). *Archival literature: Analysis of the evolution of American Archivist* (Unpublished master thesis). University of North Carolina at Chapel Hill. Erişim adresi: <https://cdr.lib.unc.edu/indexablecontent/uuid:760558bc-bd53-4f83-81f8-5e2636fa6d20>
- British Standards Institution. (1976). *Glossary of documentation terms*. Published under the authority of the Executive Board, prepared under the direction of the Documentation Standards Committee.
- Busha, C. H. ve Harter, S. P. (1980). *Research methods in librarianship: Techniques and interpretation*. New York: Academic Press.
- Campbell, F. (1896). *The theory of national and international bibliography*. London: Library Burea. Erişim adresi: <https://ia802706.us.archive.org/25/items/theorynationala00campgoog/theorynationala00campgoog.pdf>
- Carrizo-Sainero, G. (2000). Toward a concept of bibliometrics. *Journal of Spanish Research on Information Science*, 1(2), 1–6.
- Chin Roemer, R. ve Borchardt, R. (2015). *Meaningful metrics: A 21 st century librarian’s guide to bibliometrics, altmetrics, and research impact*. Chicago: Association of College and Research Libraries.
- Cole F.J. ve Eales N.B. (1917). The history of comparative anatomy: Part 1: A statistical analysis of the literature. *Science Progress*, 11, 578–596.
- Cooper, W. D. (1987). Library literature in mainland China: A content analysis. *College and Research Libraries*, 48(5), 194–202.
- Çakın, Y. (1980). *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni’nin içerik ve yazar yönünden değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış bilim uzmanlığı tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara. Erişim adresi: <http://www.bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/dosyalar/68.pdf>
- Dernekler Yönetmeliği. (2005, 31 Mart). *Resmi Gazete* (Sayı: 25772). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/03/20050331.htm>
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. (2018, 16 Temmuz). *Resmi Gazete* (Sayı: 30480, Kararname Sayı: 11). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180716-1.pdf>
- Garfield, E. (1973). Historiographs, librarianship and the history of science. In C. H. Rawski (Ed.), *Toward a theory of librarianship: Papers in honor of Jesse Hauk Shera* (s. 380-402). Metuchen, NJ: Scarecrow Press.
- Harper, W. (2010). *A content analysis of archival journal literature* (Unpublished master thesis). University of North Carolina at Chapel Hill. Erişim adresi: <https://cdr.lib.unc.edu/indexablecontent/uuid:db68dd19-c04b-4bad-9d9f-d7969ffc5c36>
- Holmberg, K. (2016). *Altmetrics for information professionals: Past, present and future*. Kidlington: Chandos Publishing, Elsevier.

- Hood, W. W. ve Wilson, C. S. (2001). The literature of bibliometrics, scientometrics, and informetrics. *Scientometrics*, 52(2), 291-314. Erişim adresi: http://www.master-vti.fr/web/IMG/pdf/The_Literature_of_Bibliometrics_Scientometrics_and_Informetrics-2.pdf
- Hulme E. W. (1923). *Statistical bibliography in relation to the growth of modern civilization*. London: Grafton.
- Jarvelin, K. ve Vakkari, P. (1990). Content analysis of research articles in library and information Science. *Library and Information Science Research*, 12, 395–421.
- Jarvelin, K. ve Vakkari, P. (1993). The evolution of library and information science 1965-1985: A content analysis of journal articles. *Information Processing and Management*, 29, 129–144.
- Karagözlü-Ashlyüksek, M. (2016). Bilgi teknolojileri ve dijitalleşmenin Türkiye’de bilgi bilim literatürüne yansımaları: Bilgi Dünyası Dergisi örneği (2000-2014). *Bilgi Dünyası*, 17(1), 87–103.
- Kozak, N. (2003). Türkiye’de yayınlanan akademik dergilerin niteliklerindeki zaman içerisindeki değişim nedenleri: Sağlık, sosyal ve teknik bilim alanlarında yayınlanan dergiler üzerine bir inceleme. *Bilgi Dünyası*, 4(2), 146–174.
- Kumpulainen, S. (1991). Library and information science research in 1975: Content analysis of the journal articles. *Libri*, 41, 59–76.
- Nicholas, D. ve Ritchie, M. (1978). *Literature and bibliometrics*. London: Clive Bingley.
- Osareh, F. (1996). Bibliometrics, citation analysis and co-citation analysis: A review of literature I. *Libri*, 46, 149-158. Erişim adresi: <https://www.degruyter.com/downloadpdf/j/libr.1996.46.issue3/libr.1996.46.3.149/libr.1996.46.3.149.pdf>
- Özenç-Uçak, N. (2008). Kütüphanecilik ve bilgi yönetimi literatüründe kullanıcı. *Bilgi Dünyası*, 9(1), 20–40.
- Rochester, M. K. (2016). Library and information science research in Australia 1985-1994: A content analysis of research articles in the Australian Library Journal and Australian Academic and Research Libraries. *Australian Academic and Research Libraries*, 47(4), 207–214.
- Sengupta, I. N. (1992). Bibliometrics, informetrics, scientometrics and librametrics: An overview. *Libri*, 42(2), 75-98. Erişim adresi: <https://tr.scribd.com/document/157582177/Sengupta-Bibliometrics-Informetrics-Scientometrics-and-Librametrics-An-Overview>
- Snelson, P. ve Talar, S. A. (1991). Content analysis of ACRL conference papers. *College and Research Libraries*, 52(2), 467–472.
- Şahin, H. H. (2006). Derneğimiz ‘Türk Arşivciler Derneği’ adını aldı, misyonumuz ve vizyonumuz. *Arşiv Dünyası*, 9, 3-4.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (2019). Hakkımızda. Erişim adresi: <https://www.devletarsivleri.gov.tr/Sayfalar/Sayfa/9/ADA45D7B737CBC58F13C672C0AECCA8E9F0DDB54A7AB8426349949A5FDEB9E15>
- Tonta, Y. (2002). Türk Kütüphaneciliği dergisi, 1987-2001. *Türk Kütüphaneciliği*, 16(3), 282–320.
- Türk Arşivciler Derneği. (2013). Arşiv Dünyası Dergisi’nin yayın ilkeleleri. *Arşiv Dünyası*, 14–15.
- Türk Arşivciler Derneği. (2017). Hakkımızda. Erişim adresi: <http://www.arsivder.org.tr/>.
- Türk Arşivciler Derneği. (2017). Misyon ve vizyon. Erişim adresi: <http://www.arsivder.org.tr/>.
- Walia, P. K. ve Manpreet, K. (2012). Content analysis of journal literature published from UK and USA. *Library Philosophy and Practice*, 833, 1–17.
- Yavuz, F. (1999). Editör’den. *Arşiv Dünyası Bülteni*, 1.

- Yılmaz, M. (1999). *Kütüphane ve bilgilim açısından bibliyometrinin önemi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yontar, A. (1995). Main research problems being investigated in Turkey as revealed in graduate theses. *Booklet 7, Division of Education and Research, 61st IFLA Council and General Conference, Istanbul, Turkey, August 20-26, 1995* içinde (s. 38–47). İstanbul: IFLA.
- Yontar, A. (1998). Türkiye’de kütüphane ve bilgi bilimi konusundaki başlıca araştırma sorunlarının lisansüstü tezlerinde yansıması. *Kütüphanecilik Dergisi: Belge Bilgi Kütüphane Araştırmaları*, 4(1), 1–17.
- Yontar, A. ve Yalvaç, M. (2000). Türkiye’de kütüphane ve bilgi bilimi konusundaki araştırma sorunları: 1952-1994 yıllarında yayınlanan dergi makalelerinin içerik analizi. *Kütüphanecilik Dergisi: Belge Bilgi Kütüphane Araştırmaları*, 6(1), 165–186.

Bir Efemera Türü Olarak Hatalı Kâğıt Para ve Hatalı Kâğıt Para Koleksiyonculuğu

Erroneous Paper Money and Erroneous Paper Money Collection as an Type of Efemera

Fatma Uyar¹

ÖZ

Koleksiyonlar, insanlar tarafından bilinçli ve düzenli olarak birçok sebeple bir araya getirilmişlerdir. Özelliklerine, türlerine göre sınıflara ayrılmış malzemelerden oluşturulan ve geçmişe dair her türlü bilgi içeren koleksiyonlar, estetik ve sanatsal açılarından da değere sahiptirler. Bu nedenle koleksiyonların toplumların kültürel, sosyal, siyasi gibi birçok yönüne ışık tutabilen, bilgi aktarıcı özellikleri mevcuttur. Geçici olarak bilgi vermek üzere üretilen ya da geçici olması niyetiyle üretilmesi bile belli sebeplerden dolayı geçici hale gelen koleksiyon içindeki malzemelerin her biri efemera olarak kabul edilmektedir. Fakat son yıllarda özellikle kütüphaneler ve arşıvcılar tarafından efemeraların geçici olmadığı dile getirilmektedir. Dolayısıyla koleksiyonlar sadece koleksiyoncuların değil, kütüphanecilerin ve arşıvcıların de ilgi alanına girmektedir. Bu çalışmada, koleksiyon çeşitlerinden biri olan hatalı kâğıt para koleksiyonları ele alınmış ve çalışma için öncelikle bir literatür taraması yapılarak kavramsal ve kuramsal bilgiler elde edilmiş; daha sonra nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği kullanılarak koleksiyoner Sayın Ülkü Feyyaz TAKTAK ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Kendisiyle yapılan görüşme, hatalı kâğıt para koleksiyonlarının efemera çerçevesinde tartişılmasını sağlamak amacıyla yapılmıştır. Çalışmanın, hem koleksiyoncular hem de kütüphane ve arşiv gibi bilgi merkezleri açısından anlamlı olacağı ve konuya, koleksiyonerin katkılarıyla yeni bir bakış açısı kazandıracağı düşünölmektedir.

Anahtar kelimeler: Nümismatik, efemera, hatalı kâğıt paralar, koleksiyon, koleksiyonculuk, aykırı paralar

ABSTRACT

Collections are established for a number of reasons in a conscious and orderly manner by people. Comprising of various materials, classified according to their types, and providing all kinds of information about the past, collections possess aesthetic and artistic values. Thus, collections can shed light on various aspects of societies, such as cultural, social and political aspects, and relaying information. Even though they are not always produced to provide information or to be temporary, collections become outdated due to certain reasons and each of the items in such collections are considered to be ephemera. In recent years, however, it has been stated that ephemera is not temporary, especially by librarians and archivists. Thus, collections are not only within the area of interest of collectors, but also librarians and archivists. In this study, the collection of faulty paper money, which is defined as the collection type, is discussed. Within the scope of this study, a literature review is carried out to acquire conceptual and theoretical knowledge; then the interview technique, from amongst the qualitative research methods, is selected and an interview with collector Mr. Ülkü Feyyaz TAKTAK is carried out. The interview is conducted to discuss erroneous paper money collections within the framework of ephemera. The study is thought to be meaningful for both collectors and information centers such as libraries and archives and provide a new perspective with the contribution of the collectors.

Keywords: Numismatics, ephemera, erroneous paper money, collection, collecting, against moneys

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Fatma Uyar (Öğr. Gör.),
Doğuş Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Tıbbi
Dokümantasyon ve Sekreterlik, İstanbul, Türkiye
E-mail: fuyar@dogus.edu.tr
ORCID: 0000-0001-7816-4564

Başvuru/Submitted: 12.04.2020

Revizyon Talebi/Revision Requested: 02.05.2020

Son Revizyon/Last Revision Received: 25.05.2020

Kabul/Accepted: 27.05.2020

Atf/Citation: Uyar, F. (2020). Bir efemera türü olarak hatalı kâğıt para ve hatalı kâğıt para koleksiyonculuğu. *Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi*, 13, 33-54.
<https://doi.org/10.26650/bba.2020.13.02>

EXTENDED ABSTRACT

Collections provide information about the past and are made up of materials that are consciously and regularly brought together by people for many reasons and are classified into classes according to their characteristics and types. In addition, collections have a value in terms of aesthetics and artistry. For these reasons, collections shed light on societies in many aspects such as cultural, social and political. The materials that were created were used for a certain time in the past. In addition to the features that have lost their importance and / or have not been used due to various reasons, they may still be in use as well. While materials produced to provide temporary information are considered as ephemera, materials that are not produced to provide temporary information but which have become temporary for certain reasons are also considered ephemera. . But in recent years, it has been stated that ephemera are not temporary, especially by librarians and archivists. This is due to the fact that, the ephemera can be used based on various reasons in the future. For example, the development level of a city can be seen from time to time in photos taken, or the packaging of a technological product can provide information about the technological development process of the product. In addition, a ticket that is important during travel can be turned into evidence. Therefore, the subject of ephemera has been in the interest of librarians and archivists in recent years. In this study, one of the types of ephemera, the erroneous paper money collection was handled and a literature review was conducted for the study. As a result of the literature review, conceptual and theoretical information about collecting, money collecting, ephemera and erroneous paper money was compiled. Then, using the interview technique, which is one of the qualitative research methods, a meeting was held with collector Mr. Ülkü Feyyaz TAKTAK on the collection of erroneous paper money, on 04.01.2020. The interview was held with Mr. Ülkü Feyyaz TAKTAK, who has a collection of faulty money and who wants to share and provide information about faulty money through social media and seminars. The interview with him was made to ensure that the erroneous paper money collection was discussed within the framework of ephemera. The collector was asked 27 open-ended questions. The collection of faulty money and ephemera were the focus of the prepared questions. The questions were prepared centered on the collection of erroneous paper money and ephemera. In the interview questions, collecting and money collecting are also included. The outcomes of the study identified that the collections are formed on the collectors' mainly in-depth analysis of a specific topic. Therefore, the study highlights that a collection that provides information has become more than a hobby tool. Moreover, the results indicated the distinctive differences between fake and faulty money. In addition, the relationship between paper money and faulty paper money, ephemera-collection-information centres has not yet been fully understood by collectors; collectors develop individual methods to organize and protect their collections, and information is also among the results obtained. These are some of the conclusions reached as a result of both the literature study and the interview. It is thought that the study will be meaningful both for collectors and information centers such as libraries and archives in the context of erroneous paper money and ephemeral features, and will give the subject a new perspective with the contributions of the collector.

GİRİŞ

İnsanların sosyal yaşamlarında geçici olarak kullanılmak üzere üretilen, kullanıldıktan sonra önemini kaybeden birçok materyal vardır. Düğünlere davet etmek üzere basılmış davetiyeler; konsere, tiyatroya, sinemaya gitmek ya da seyahat etmek üzere alınmış biletler gibi birçok malzeme sadece kullanılacağı tarih için önem teşkil ederler ve sonrasında bir işe yaramayacağı için çöp olarak değerlendirilirler. Fakat bu malzemeleri çöp değil; birer hobi aracı, onun da ötesinde ve esasen daha önemlisi, geçmişe -özellikle de popüler kültüre- dair bilgi veren kaynaklar olarak değerlendirip bir araya getiren; yani bunlardan bir koleksiyon oluşturan kişiler ve kurumlar da mevcuttur. Dışarıdan bakıldığında çoğu insan için sıradan bir vakit geçirme aracı ve/veya ilgi alanı olarak görülse de, koleksiyonlar üzerinde düşünüldüğünde, bu tür malzemelerin kullanıldığı döneme dair bilgi veren kaynaklar olduğu anlaşılmaktadır.

Efemera kelimesi “kısa süreli”, “geçici”, “gündelik yaşama ait”, “ıvır zıvır” (Müzayede Dünyası, 2019) olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle, kelime anlamı itibarıyla “geçiciliğe” ve/veya “önemsizliğe” karşılık geldiğini söylemek mümkündür. Öte yandan; amatör ya da profesyonel olarak toplanmış tüm koleksiyonların her bir parçası efemeradır. Ayrıca efemera konusu, efemera koleksiyonları zamanla tarih, arşiv, kütüphane gibi alanlarda araştırma yapanların ilgi alanına girmiş; araştırma mevzusu olmuştur. Peki, tanımlaması “önemsiz, gereksiz, geçici” gibi kelimelerle ifade edilen efemera, ilgilileri için neden araştırma konusu olacak kadar değerlidir? Koleksiyonerler “değersiz” olan malzemeler için mi bu kadar zaman ve emek harcamaktadırlar? Efemera koleksiyonlarının bir hobi olmak dışında hiçbir özelliği yok mudur?

Bu çalışma; yukarıdaki sorulara bir nevi cevap niteliği de taşıyacak şekilde efemeranın araştırma konusu olacak kadar değerli, efemera koleksiyonlarının bir hobi aracı olmaktan fazla özelliklere sahip birer bilgi kaynağı, hatta birer belge niteliğinde olduklarını ve efemerayı sadece “değersiz” ya da “geçici” olarak ifade etmenin yanlış olduğunu ileri sürmektedir. Koleksiyonerlerin “efemera koleksiyonlarıyla aslında toplumun kültür dünyası açısından son derece özel bilgi kaynakları derledikleri” yönündeki iddiaları, bu savın daha çok güç bulduğu en önemli dayanak noktasıdır.

Çalışmada efemera koleksiyonlarından hatalı kâğıt para koleksiyonu üzerinde durulmuştur. Çalışma kapsamında koleksiyoner Sayın Ülkü Feyyaz TAKTAK¹ ile bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmede kendisine açık uçlu 27 soru sorulmuştur. Koleksiyoner TAKTAK ile yapılan görüşme ve görüşme sırasında sorulara verdiği cevaplar çalışmada soru-cevap halinde belirtilmiştir. Çalışmanın bu kısmında sorular “***kalın (bold) ve italik***”, cevaplar ise sadece “*italik*” olarak verilmiştir.

1 Koleksiyoner hakkında bilgi edinmek için; <https://www.eczacibasi.com.tr/tr/Yoneticiler/UlkuFeyyazTaktak2> adresi incelenebilir.

Görüşmede hatalı kâğıt para koleksiyonu hakkında bilgi almak ve koleksiyonun kendine özgü yanlarından yola çıkarak;

- Koleksiyonerliğin ne olduğu,
- Koleksiyonerlerin efemera kavramı, efemera türleri ve değeri hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları,
- Koleksiyonerlerin koleksiyon ve efemera kavramlarının birbirleriyle ilişkisinden haberdar olup olmadığı,
- Koleksiyonerlerin efemera ile ilgili yapılan çalışmaları takip edip etmedikleri,
- Koleksiyonerlerin koleksiyonlarını düzenlerken ve korurken nasıl bir yöntem izledikleri,
- Hatalı kâğıt paranın ne demek olduğu,
- Hatalı kâğıt paralar ile sahte paralar arasındaki farkların neler olduğu,
- Hatalı kâğıt paraların hatalı olduğunun anlaşılma durumlarının neler olduğu,
- Efemera türü olarak hatalı kâğıt paraların değerlendirilmesi,
- Hataları kâğıt para koleksiyonlarının efemera kavramıyla ilişkisi hakkında bilgiler elde edilmesi,

amaçlanmıştır.

1. Efemera ve Koleksiyonculuk

1.1. Efemera

Efemeranın ortaya koyduğu çeşitlilik ve özellikler, dünyada ve Türkiye’deki birçok koleksiyoner ve araştırmacının efemera kavramı ve/veya konusuyla ilgilenmelerine sebep olmuştur. En basit ifadeyle ve şimdiye kadar genel bakış açısı olarak, “gündelik yaşama ait”, “ıvır zıvır” olarak nitelendirilebilecek kısa ömürlü, geçici materyaller (Somer ve Keskin, 2012, s. 441) şeklinde açıklanan efemera kavramına zamanla araştırmacılar farklı bakış açılarıyla yaklaşmış; yeni ve geniş tanımlamalar getirmiş; açıklamalar yapmışlardır. Bunlardan biri; bir efemera ansiklopedisi olan Encyclopedia of Ephemera’dır (2018). Kaynak, efemera tanımını; Yunanca “ephemeron (epi: hakkında, ilgili; hemera=gün)” kelimesinin çoğulu olduğunu ifade ederek açıklamaya başlamaktadır. Daha sonra, “kelimenin tam manasıyla, bazı kanatlı böceklerin yaptığı gibi gün boyu süren bir olaya atıfta bulunur” benzetmesiyle efemeranın gündelik yaşama dair her şeyi kapsadığı vurgusunu yapmaktadır. Ayrıca, danışma kaynağına yönelik yapılan genel bilgilendirmede ansiklopedinin efemerayı geçmişle bir bağlantı olarak gören herkes ve efemera koleksiyonerleri için tasarlandığı da ifade edilmektedir. Bu ifade; “efemeranın gündelik yaşama dair” olma vasfının ötesinde, geçmişle bir köprü kurma özelliğini temsil ettiğini ortaya koyması açısından dikkat çekici ve kıymetlidir. Tarihçilerin, arşivcilerin ve kütüphanecilerin

efemera konusuyla ilgilenmelerinin en önemli sebebi de budur. Sarısır'ın, (2020) “İktisat Tarihi Yazımında, Efemera Olarak Tahvil ve Hisse Senetlerinin Önemi (Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Örneklerle)” başlıklı makalesi ve Odabaş'ın (2018), “Arşivlerde ve Kütüphanelerde Yerel Kültürel Değerlerin Korunması Bağlamında Efemera Koleksiyonuna Karşı Sorumluluklar” isimli çalışması, efemeranın tarihi günümüze aktarma, geçmişle ilgili bilgi verme özelliğini ön plana çıkaran çalışmalardan bazılarıdır. Belirtilen çalışma, efemeranın birer bilgi kaynağı olma özelliğini, bir durumu, bir olayı kanıtlama yönünü de ortaya çıkarmaktadır.

Arşiv alanında hazırlanmış sözlüklerin efemerayı tanımlarken “belge” kavramını kullanıyor olmaları da efemeranın bir konu için bilgi ve kanıt aracı olma özelliğini desteklemektedir. Bu duruma örnek teşkil eden çalışmalardan biri de; Karakaş, Rukancı ve Anameriç'in (2009) hazırladıkları “Belge Yönetimi ve Arşiv Terimleri Sözlüğü”dür. Sözlükte efemera; “genellikle örnek veya model olarak tutulan, geçici değere sahip resmi olmayan belgeler” ve “otobüs/sinema ve piyango biletleri, spor toto kuponları, gazete nüshaları, tanıtım broşürleri, mektuplar, kartvizitler, lokanta menüleri, banka dekontları, çikolata ve sakızlardan çıkan kartlar, sigara kâğıtları, posterler, fotoğraflar, kartpostallar, düğün davetiyeleri gibi gündelik hayatın ayrıntılarını belgeleyen kısa ömürlü küçük ve geçici belgeler” olarak açıklanmaktadır (s. 29). Başka bir arşiv sözlüğü olan “A Glossary of Archival and Record Terminology” (2005) kaynağında da efemeranın, belirli ve sınırlı bir amaç için oluşturulmuş ve genellikle kullanımdan sonra atılmak üzere tasarlanmış, çoğunlukla basılı belgeler, malzemeler oldukları ifade edilerek, efemeranın “belge” olarak tanımlandığı anlaşılmaktadır. Young'ın (2003) yapmış olduğu “Evidence: Toward a Library Definition of Ephemera” adlı çalışmasında, günlük hayatta kullanılan gündelik tüm eşyanın efemera olduklarına, efemeranın da kanıtsal özelliğine değinilerek arşiv ve kütüphanecilerin efemera tanımlama, sınıflama, koruma noktasındaki görev ve sorumluluklarına vurgu yapmaktadır. Bu yönüyle Young'ın çalışması da efemeranın kütüphane ve arşiv malzemesi olma özelliğini ifade eden bir yaklaşım ortaya koymaktadır.

Yukarıda verilen tanımlar ve açıklamalardan da efemeranın “ıvır zıvır”dan ibaret olmadığı; bilgi kaynağı ve belge olmanın yanı sıra bir olayı/durumu kanıtlayabilir özelliğinin olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla efemera; tarihçilerin, popüler kültür araştırmacılarının, arşivcilik ve kütüphanecilik alanının ilgilendiği/ilgilenmesi gerektiği materyallerdir. Hatta arşiv alanında çalışan uzmanlar, efemera ile ilgili “arşivsel efemera” terimini üreterek, efemeraya arşivcilik alanına özgü bir tanım getirmişlerdir. Bu tanıma bakıldığında arşivsel efemera; “çok sayıda baskısı yapılan ve dağıtılan ancak kitap, broşür ve dergi gibi malzemenin dışında kalan, özel bir zamanda ve özgün bir amaç için üretilen, acil bir kurumsal eylemi gerektirmeyen, dosya bağı kopartıldığı ya da olmadığı için parça halinde derlenen ve sonradan oluşturulmuş bir koleksiyon içine yerleştirilebilen, standart arşiv sınıflandırma ilkeleri uygulan(a)mayan, yararlılığı değişken olan, birincil ve ikincil kaynak niteliği taşıyan, gerçek değeri zamanla anlaşılan yazılı, basılı, resimli ve elektronik materyaldir.” (Sommer ve Keskin, 2012, s. 446).

Arşivsel efemera için yapılan bu tanım incelendiğinde efemeraya arşivcilik mesleğine özgü kavramsal bir netlik kazandırıldığı; tüm yönleri ve özelliklerine vurgu yapılarak bir tanım ortaya konulduğu anlaşılmaktadır.

Efemera ile ilgili tanımlar incelendikten sonra efemeranın nitelikleri şu şekilde ortaya konmuştur (Somer ve Keskin, 2012, ss. 444-445);

1. Kısa süreli bir amaç için ve düzensiz olarak üretilirler,
2. Acil kurumsal bir faaliyete ihtiyaç duymazlar,
3. Biriktirilmek üzere üretilmezler,
4. Genellikle basılı, yazılı ve resimlidirler; fakat günümüzde elektronik de olabilmektedirler,
5. Bir amaç için özel olarak üretilirler,
6. Kısa ömürlüdürler ve devamları yoktur,
7. Resmi ve gayri resmi olabilirler,
8. Gerçek değerleri zamanla anlaşılır,
9. Genellikle konuya ilgi duyan koleksiyoncular tarafından koleksiyon malzemesi olarak değerlendirilirler,
10. “İvır zıvır” ürünler olarak görülüp değersiz addedilirler,
11. Kütüphanecilik ve arşivcilik tekniği açısından değerlendirildiğinde, bilgi kurumlarının standart uygulama ilkelerine göre tasnif edil(e)mezler,
12. Yararlılığı değişkenlik gösterir,
13. Birincil ya da ikincil kaynak olarak değer görürler,
14. Dayanaksızdırlar,
15. Genel bakış açısı dolayısıyla günlük yaşamın bölük pörçük (parçalar halindeki) dokümanlarıdır.

9. maddede, efemeranın koleksiyon malzemeleri olarak değerlendirildiği söylenmektedir. Koleksiyoncular, ilgilerini çektiği konular ile alakalı materyalleri bir araya getirerek oluşturdukları efemera koleksiyonlarıyla bir nevi bilgi kaynaklarını ortaya koyarlar. Bu bağlamda, hem konu hem de materyal üzerinde uzmanlaşmış efemera koleksiyoncuları vardır (Somer ve Keskin, 2012, s. 439).

1.2. Koleksiyonculuk

Koleksiyonculuk en temel yaklaşımla “derlemcilik” (Güncel Türkçe Sözlük, 2020) şeklinde açıklanmaktadır. Anlam karşılığı her ne kadar tek kelime ile ifade edilse de koleksiyonculuk kavramının içeriğini ayrıntılı olarak betimleyen açıklamalar da getirilmiştir. Genel olarak

değerli nesnelerin ve sanat eserlerinin toplanmasına, biriktirilmesine ve saklanmasına yönelik bir hobi olarak ifade edilen koleksiyonculuk, aslında ince bir zevk ile bilinçli bir toplama güdüsünün birleşimidir (Çantay, 2019). İlgi duyulan alana göre çeşitli ürün, eşya, nesne ve objeleri belirli bir düzene göre bilinçli olarak biriktirme faaliyetine koleksiyonculuk denmektedir. Araştırma ve geliştirmeye yönelik bir hobinin ürünü olan koleksiyonlar çok geniş ve çeşitli materyallerden meydana gelebilmektedir. Örneğin; deniz kabuklarını biriktirmek bir koleksiyonculuk iken lüks otomobiller de koleksiyon ürünü olabilmektedir. Kişinin ilgisi, imkânları ve zevk anlayışına göre koleksiyon türleri de çeşitlilik gösterebilmektedir. Koleksiyon hobisi, genellikle toplanan nesnelerle ve temsil ettikleri kültürlerle de bağlantılıdır. Örneğin; kartpostal toplamak, genellikle farklı kültürlerle ve yerlere olan ilgiyi yansıtır. Bu nedenle bazı eğitimsel faydaları söz konusudur (Makaleler, 2020).

Koleksiyonculuk geleneğinin tarihi incelendiğinde, başlangıcının bir hayli eskilere dayandığı anlaşılmaktadır. Antik dönemde, Yunan ve Mezopotamya medeniyetlerinde, tapınaklara adak olarak sunulan kıymetli objelerin yapının hazine binalarında saklanması bu geleneğin ilk örneklerini oluşturduğu ifade edilmektedir. Daha sonra yöneticiler de ülkenin siyasi ve askeri gücünü göstermek adına, savaşlarda kazandıkları ganimetleri saraylarında toplamaya başlamışlardır. Dini ve siyasi temele dayalı bu ilk koleksiyonlarda gösterişli ve üstün nitelikli bir işçilik sergileyen parçalar tercih edilmiştir (Çantay, 2019).

Daha önce de ifade edildiği üzere çeşitli türden materyallerle koleksiyonlar oluşturulabilmektedir. Bunlardan biri de para koleksiyonlarıdır.

Para koleksiyonculuğu denilince akla gelen ilk “nümismatik” kavramı olmaktadır. Nümismatik, para manasına gelen Latince “nummus” kelimesinden gelmektedir. Para, madalya ve jetonların betimlenmesi ve tarihiyle uğraşan bilimdir (Daphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü, 2018). Para koleksiyonculuğu da genel olarak nümismatik olarak adlandırılır (Türk Nümismatik Derneği, 2012). Türkçeye Batı dillerinden numismatik olarak geçen para koleksiyonculuğu yerine Osmanlı Türkçesinde meskükât (sikkenin çoğulu) sözcüğü de kullanılmaktadır (Tarih Bilimleri, 2017). Nümismatik, tarihe yardımcı bir bilim dalı (alt bilim dalı olarak da geçer) olarak kabul edilmektedir. Nümismatik, eski paraları incelemekte; bu paraların ait oldukları medeniyetlerle ilgili bilgi edinilmesinde tarih bilimine yardımcı olmakta ve bu sebeple tarihe yardımcı bir bilim dalı olarak kabul edilmektedir (Tarih Rehberiniz, 2020). Bu bilim dalında uzman kişilere de “Nümismat” denilmektedir (Türk Nümismatik Derneği, 2012).

İlk antik para koleksiyonları, Rönesans döneminde, Roma ve Yunan tarihindeki ünlü kişilerin portrelerini araştıran hümanistler tarafından oluşturulmuştur. Bu koleksiyonlara zamanla eski siteler² tarafından bastırılan, yorumlanması daha zor paralar da eklenmeye başlanmıştır. Daha sonraları, Yeniçağ para ve madalyaları da toplanmıştır. Tüm bu nesnelerin anlaşılması

2 Site, İlk Çağda kendi yasalarıyla yönetilen bir veya birkaç kentten oluşan devlet. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>

ve sınıflandırılması, nümismatik biliminin temelini oluşturmaktadır. Türkiye’de nümismatik biliminin gelişiminde ilk rol oynayan Abdülatif Suphi Paşa’dır (1818-1886) ve kendisi ilk Türk nümismatı olarak şöhret bulmuştur (Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü, 2018).

Para koleksiyonculuğu, dünyanın özellikle çok gelişmiş ülkelerinde (ABD, Kanada, İngiltere gibi) oldukça yaygındır. Bahsedilen ülkelerdeki nümismatik derneklerine veya örgütlerine çok sayıda insan üyedir. Ciddi manada para koleksiyonculuğu, derin bir kültürel altyapıyı, yoğun araştırma yapmayı, nümismatik biliminin ortaya çıkardığı gerçekleri yakinen takip etmeyi, arkeolojik alanda gerçekleştirilen çalışmalarla yakından ilgilenmeyi gerekli kılan bir uğraştır. Para koleksiyonculuğu, yalnız ekonominin kıtlık kuralından yola çıkılarak sadece bir servet biriktirme olgusu olarak görülemez. Bu uğraş; insanın çok yönlü olarak kendisine yatırım yapmasını ve kendisini geliştirmesini sağlayan özel nitelikli bir uğraştır (Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü, 2018).

Türkiye’de para koleksiyonculuğu; gelişmekte olan bir uğraştır. Henüz yeteri kadar yaygınlık kazanmamıştır. Şu an için gelişmiş ülkelerle kıyaslanamayacak ölçüde az kişi tarafından para ve hatıra para toplanmaktadır (Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü, 2018). Türkiye’de Türk Nümismatik Derneği³ ve İzmir Nümismatik Derneği⁴ gibi kuruluşlar para koleksiyonculuğunun gelişim sürecine katkı sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, konusu para koleksiyonculuğu olan dergilerle de para koleksiyonculuğuna ilgi duyanlara rehberlik edilmeye çalışılmaktadır. Söz konusu dergiler, alan ilgilileri için değerli birer bilgi kaynağıdır. Ayrıca; para koleksiyonculuğuna gönül vermiş, ilgi duyan kişiler ve/veya koleksiyonerlerin birbirleri ile iletişim kurduğu, para koleksiyonculuğu hakkında bilgilerin paylaşıldığı forumlar; paraların ve paraları korumak için kullanılacak malzemelerin (klasörler, paraları temizleme ürünleri vs.) satışa sunulduğu web siteleri mevcuttur.

Para koleksiyonun bir türü olan hatalı kâğıt para koleksiyonları pek bilinmeyen ama önemli koleksiyonlardan biridir.

1.2.1. Hatalı Kâğıt Para Koleksiyonculuğu

Hatalı kağıt paralar ile ilgili literatür araştırması yapıldığında konuyla alakalı yapılan çalışmaların nadir olduğu görülmektedir. Tunç Buyurgan’a ait olan “Aykırı Paralar: Denemeler, Erörlüer, Sahteler, Para- Biletler, Paramsılar” adlı kitap da, içerisinde hatalı paralar ile ilgili bilgileri barındıran örnek çalışmalardan biridir. Piyasada kullanılan paralar dışındaki tüm paraları “aykırı paralar” kavramı altında toplayan Buyurgan (2007), kitabında hatalı kâğıt

3 Türk Nümismatik Derneği; nümismatik ve para koleksiyonculuğuna ilgisi olan 22 kişi tarafından 1968 yılında kurulmuştur. Merkezi İstanbul’dur. Erişim adresi: <https://web.archive.org/web/20130805214301/http://www.turknumismatik.org.tr/tuzuk.pdf>

4 İzmir Nümismatik Derneği; nümismatik ve para koleksiyonculuğuna ilgisi olan 8 kişi tarafından 1996 yılında İzmir Konak’ta kurulmuştur. Erişim adresi: <http://www.izmirnumismatik.org/index-tr.html>

paralara ayrıntılı bir şekilde yer vermiştir. Kendisine ait olan para koleksiyonundan yola çıkarak hazırladığı çalışmada, para basımının her aşamasında güvenlik unsurunun üzerinde dönemin tüm teknik, artistik ve finansal imkânlar seferberlik edilerek çalışılmasına rağmen dünyanın her ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de hatalı paraların piyasaya çıkabildiğinden bahsedilmektedir. Ayrıca hatalı paraların saklanmaya ve sergilenmeye değer oldukları ve mükemmel birer koleksiyon malzemesi olarak da müzayedelerin en özel parçaları oldukları ifade edilmektedir (2007, s. 69).

Buyrgan’ın kitabında, kâğıt paraları hataları noktasında türlere ayrıldığı görülmektedir. Bu kapsamda hatalı kâğıt para türlerine bakıldığında şu şekilde katagorize edildiği görülmektedir (2007, ss. 70-95):

a) Nümeratör Hatalar

Numaraların basımıyla ilgili gerçekleştirilen yanlış basımlar, kâğıt paralarda görülen hatalardandır. Numaraların paralara hiç vurulmamış olması, numaraların yanlış yere vurulması, numaraların vurulmuş olmasına rağmen mürekkep bittiğinden okunamaması, numaraların üstüne başka numara vurulması, numaraların birbirinden farklı olması gibi çeşitli sebeplerden dolayı kâğıt paralar hatalı olarak basılmaktadır.

b) Basım Hataları

Basımda yapılan yanlışlar da hatalı kâğıt paraların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Eksik baskı neticesinde gerçekleştirilen hatalar bunlardan biridir. Mürekkebin bitmesinden kaynaklanan basım hataları, basılacak zeminin üzerinde başka bir zemin bulunmasından kaynaklı hatalar, basılacak zeminin buruşuk, yırtık, katlı veya yağlı olmasından kaynaklanan hatalar, paranın baskılardan bir veya birkaçına girmemesinden kaynaklanan hatalar neticesinde kâğıt paraların eksik bir şekilde basıldığı söz konusu olmaktadır.

Fazla baskı da basım hataları başlığı altında ele alınan hata türlerinden biridir. Paranın bir yüzüne ters olarak diğer yüzünün tekrar basılması, paranın bir yüzüne düz olarak diğer yüzünün basılmasının tekrar basılması gibi sebeplerden dolayı oluşan fazla baskılar da hatalı kâğıt paraların oluşumuna sebep olmaktadır.

Renk farkları da hatalı kâğıt paraları ortaya çıkaran sebeplerden biridir. Baskıda kayma, bütün baskıların aynı ölçüde kayması (veya baskın rengin kayması) gibi durumlar renk farklarının oluşmasına neden olmaktadır.

Diğer bir baskı hatası da, flu baskı sebebinden kaynaklanan bir hatadır. Paraların birkaç baskıyı üst üste alamamasından kaynaklı flu bir görünüm oluşmaktadır. Bu durum da basım hatasından kaynaklanan hatalı kâğıt paralar sınıfına girmektedir.

c) Kesim Hataları

Kâğıt paraların hatalı olmasına sebep olan başka bir durum da kesim hatalarıdır. Kesim hataları neticesinde ilginç kâğıt paraların ortaya çıktığı görülmektedir. Parayı kesim esnasında kaymadan kaynaklı hatalar, tabakanın yanlış taraftan kesime verilmesiyle oluşan ve kesimde dönme olarak ifade edilen hatalar, tabakanın kesime düz girmesi gerekirken, yanlışlıkla katlanarak girmesi sonucunda paranın üzerinde kalan fazla parçadan kaynaklanan ve kulaklı para olarak adlandırılan hatalar, paralar kesime girmeden önce oluşturulan tabakaların kesim esnasında kaymasından kaynaklı tabaka numaraları hataları kesim hataları olarak kabul edilmektedir.

d) Filigran Hataları

Kâğıt paralarda olan hatalardan biri de filigran hatalarıdır. Bazı kâğıt paralarda filigranların olması gereken yerde olmamasından kaynaklanan hatalar bu kapsamda değerlendirilmektedir.

e) Emniyet Teli Hataları

Paralarda bulunan şeritlerin hatalı basılmasından kaynaklı hatalı kâğıt paralar meydana gelmektedir.

f) Klişe Hataları

Kâğıt paraların klişe hatalarına örnek ile açıklık getirilmesi gerekirse; Atatürk'ün saç diplerinin beyaz kalması söylenebilir.

g) Hata Olup Olmadığı Tartışılanlar

Paranın hatalı olup olmadığının tartışılması, paranın üzerindeki önemli kişiler ile ilgili bilgiler konusunda ihtilafa düşülmesiyle alakalıdır. Eğer bu kişilerle ilgili bilgiler (doğum tarihi gibi) kaynaklarda net değilse; paranın hatalı olup olmadığı da tartışılmaktadır.

Yukarıda açıklanan tüm hatalar; hatalı kâğıt paraların oluşum sebepleri ve türleriyle ilgili bilgi vermektedir. Bu özellikleri sebebiyle hatalı kâğıt paralar, para koleksiyoncularının da dikkatini çekmektedir.

2. Yöntem

Çalışmada hatalı kâğıt para koleksiyonları hakkında bilgi almak amacıyla koleksiyoner Sayın Ülkü Feyyaz TAKTAK ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Hatalı kâğıt para koleksiyonu ile alakalı görüşmenin Sayın Ülkü Feyyaz TAKTAK ile gerçekleştirilmesinin sebebi, Türkiye’de hatalı kâğıt para koleksiyonu oluşturan, hatalı kâğıt para koleksiyonu ile ilgili elde ettiği bilgileri, koleksiyon parçalarını, hem sosyal medya hem de verdiği seminerler aracılığı ile

paylaşan en önemli kişilerden biri olmasıdır. Hatalı kâğıt paralarla ilgili literatür anlamında araştırma yapılıp konuyla ilgili kütüphane oluşturması da önemli noktalardan biridir. Görüşme talebi, kendisine sosyal medya aracılığı ile iletilmiştir. Görüşmede kendisine toplamda 27 soru sorulmuştur. Sorular hazırlanırken ağırlıklı olarak hatalı kâğıt para koleksiyonu ve efemera hakkında bilgi almak amaçlanmıştır. Fakat hatalı kâğıt paraların ne olduğunu daha iyi anlamak ve koleksiyonerlik ile efemera ilişkisini ortaya koymak adına öncelikle koleksiyonerlik, para koleksiyonerliği hakkında bilgi almak istenmiştir. Dolayısıyla sorular bahsedilen amaç ve istekler göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Sorular hazırlandıktan sonra, görüşme gerçekleştirilmeden önce sosyal medya aracılığı ile koleksiyoner Sayın Ülkü Feyyaz TAKTAK ile paylaşılmıştır. Daha sonra koleksiyonerin uygun olduğu tarih belirlenerek (04.01.2020) görüşme gerçekleştirilmiştir.

Görüşme tamamlandıktan sonra elektronik posta aracılığı ile görüşmenin son hali koleksiyoner Sayın Ülkü Feyyaz TAKTAK ile paylaşılmış; gerektiği noktalarda eklemeler ve düzeltmelerin yapılmasıyla görüşme son şeklini almıştır.

3. Bulgular

Çalışmanın bu kısmında koleksiyoner Sayın Ülkü Feyyaz TAKTAK ile hatalı kâğıt para koleksiyonu ve efemera üzerine yapılan görüşme aktarılmaktadır. Sayın Ülkü Feyyaz TAKTAK'a yöneltilen sorular "**kalın (bold) ve italik**", cevaplar ise sadece "*italik*" olarak metinde verilmiştir.

1. Koleksiyonerlik sizce nedir?

Dünün ve bugünün kültürünü geleceğe taşıyan "emanetçiler"dir koleksiyonerler. Koleksiyonerlik bir konuyu derinlemesine ele alarak o konuyu incelemek demektir. Koleksiyonerler de koleksiyonlarını derin bilgi istek ve ihtiyaçlarından ötürü oluşturmaktadırlar. Gerçek koleksiyonerler ticaret için kolay kolay koleksiyon oluşturmazlar. "Portakal'ın Bence bir kişinin kafasında bir koleksiyon fikri ve yüreğinde sevgi olmuşsa, bu o kişiye koleksiyoner denmesine yeter." ifadesi bu bakımdan anlamlıdır.

2. Koleksiyon edinmeyi ve/veya oluşturmayı ne zaman ve neden düşündünüz?

On yaşımdan itibaren hemen her şeyi biriktirmeye başladım. Koleksiyon oluşturmamın birkaç sebebi var. Öncelikle benim hiçbir şeyi atamama gibi bir huyum var. Bununla birlikte iş stresinden uzaklaşmama vesile olan bir hobidir koleksiyon oluşturmak benim için. Bana huzur veriyor ve zamanımı mutlu geçirmemi sağlıyor. Emekli olduğumdan bu yana sıkılmaya hiç zamanım olmadı koleksiyonlarım nedeniyle.

3. Koleksiyonunuzu nasıl edindiniz (satın alma, hediye vs.)?

Ben koleksiyonumu tüccarlardan satın alarak oluşturuyorum ve müzayedelere (internet ortamında ve/veya canlı olarak) katılıyorum.

4. Elinizdeki koleksiyonun (tür olarak) ne olduğunu düşünüyorsunuz?

Elimdeki koleksiyonların hepsinin bir bütün olarak efemera koleksiyonu olduğunu düşünüyorum.

5. Para koleksiyonculuğu kendi içinde gruplandırılıyor mu? (Para koleksiyonerliğinin türleri var mıdır?)

Para koleksiyonları çok çeşitli türlere ayrılabilir. Bunlardan; sahte paralar (kağıt paralar; madeni paralar; jetonlar), taslak ve prova paraları tedavüle sürülmeyen paralar, pazarlamacı numuneleri, deneme baskılar (renk, motif/ klişe denemeleri), kilise paraları, vapur paraları, tramvay paraları, köprü paraları, cami paraları, havra paraları, film / tiyatro paraları, promosyon ve reklam paraları, oyun paraları şeklinde bahsetmem mümkün.

6. Koleksiyonunuzu toplarken malzeme ve konu hakkında bilgiye sahip miydiniz?

Benim ana koleksiyonum “T.C. hatalı pulları” alanında. Hatalı kâğıt paralarla ilgili bir bilgiye sahip değildim başlangıçta. Hatalı kâğıt paraları toplamaya başlama hikâyeme de -bahsettiğim üzere- tesadüfen başladım. Doğal olarak zamanla bilgi edindim koleksiyonumla ilgili.

7. Sahte para ile hatalı para birbirinden nasıl ayrılmaktadır?

Sahte para elime hiç geçmedi; fakat bir paraya sahte diyebilmemiz için filigranı olmaması, emniyet şeridinin olmaması, bir de gerçek paralardan biraz farklı basılmış olması gerekir (birebir aynısı basılırsa cezası daha büyük oluyor diye biliyorum). Hatalı paralar ise; fark edilmeden gerçekleştirilen basım ya da kesim yanlışlıklarıyla oluşan paralardır.

8. Hatalı kâğıt para toplama merakınız nasıl oluştu?

Aslında meraktan çok tesadüf eseri hatalı para koleksiyonuna başladım. Benim bir pulcu arkadaşım vardı. Dükkânına haftada bir gün uğradım. Hatalı pullar eline geçtikçe alırım kendisinden. Herhalde en az otuz sene önce yine yanına uğradığım bir gün otururken bir genç dükkândan içeri girdi ve dükkân sahibi arkadaşşıma “Abi ben askere gidiyorum ve paraya ihtiyacım var. Bunları benim için satar mısın?” diyerek tezgâha bir zarf bıraktı. Ben de merak ettim, arkadaşşıma onların ne olduğunu sordum. O da bana, hatalı pullar toplamamdan ötürü benim ilgi alanıma girebileceğini ve zarftakilerin hatalı kâğıt paralar olduğunu söyledi. Paraları da görünce ilgimi çekti. Çünkü paraların her biri biricik, ikincisi yok. Gence kaç para istediğini sordum, kendisi de bir rakam söyledi ve pulcu arkadaşşımanın fiyat teyidinden sonra getirdiği hatalı paraların hepsini o an satın aldım ve böylelikle hatalı para koleksiyonculuğu serüvenim başlamış oldu.

9. Koleksiyonunuzu nasıl düzenliyorsunuz?

500 tane klasörüm var, tüm koleksiyonlarımın hepsini ayrı ayrı klasörlere yerleştiriyorum. Hatalı / erörlü kâğıt para koleksiyonum özelinde yanıtım ise; hatalı paralarımı ait oldukları emisyonlara göre ayırıp (kısaca tedavül edildikleri tarihleri göz önüne alarak) sıralayıp (o emisyonda da küçük değerden büyüğüne göre sıralayıp) klasörlere yerleştiriyorum.

10. Düzenleme konusunda yardım aldınız mı?

Herhangi bir yardım almadım, kendi yöntemimle düzenledim. Herkese de kendi koleksiyonlarını kendilerine özgü yöntemlerle düzenlemelerini öneririm.

11. Hatalı paranın kıymetlendirme (satma, satın alma) şekli nasıldır?

Hatalı paraların nadir olma durumuna göre kıymetlendirme yapılmaktadır. Paraların hata türü, paranın kondüsyonu, fiyatını belirleyen etmenlerin başında gelir. Nümanismatik müzayedelerinde satışlar söz konusu olmaktadır. Hatalı paraların gerçek kıymetlendirmelerini öğrenmek için müzayedeler önemli organizasyonlardır. Her biri, hatalı türünün tek örneği olduğundan katalog fiyatları yoktur. Fiyatı alıcı ile satıcı arasında belirlenir.

12. Hatalı kâğıt paralar arasında gruplandırma var mıdır?

Literatürde bir gruplandırma yok. Ben hatalı paralarımı; numarası olmayanlar,⁵ kulaklı olanlar,⁶ baskı eksik olanlar,⁷ çoklu baskı olanlar,⁸ nadir şekilli olan paralar,⁹ gibi başlıklar altında sınıflandırıyorum. Dediğim gibi normalde böyle bir gruplandırma yok.

13. Bu tarz koleksiyon oluşturanlarla bir iletişiminiz ve iletişim ağıınız var mıdır?

Hatalı para koleksiyonu oluşturanlarla sürekli kurduğumuz bir iletişim ağıımız yok; fakat "Collection" isimli bir kulüp var. Her konuda koleksiyon yapan koleksiyonerlerin oluşturduğu çok kıymetli bir kulüp. Kulüp başkanımız Facebook'taki paylaşımlarımdan dolayı benden hatalı kâğıt paralar konusunda bir sunu hazırlamamı istedi. Ben de 3 Aralık 2019'da bir sunu gerçekleştirdim. Orada gördüm ki; hepsi koleksiyoner olmasına rağmen, katılanların yüzde doksanından fazlası ilk defa hatalı kâğıt para gördü. İçinde kâğıt para koleksiyonerleri de vardı. Dolayısıyla sosyal medya ile seminer ile bir nevi iletişim gerçekleştirmiş olduk bu konuya gönül verenler arasında. Ayrıca Facebook'ta da bu toplantının fotoğrafları yayımlandı ve seminerin başlığı ve benim tarafımdan verildiği belirtildi. Orada da yansması

5 Çalışmada "fotoğraflar" başlığı altında "ek 1" olarak yer verilmiştir.

6 Çalışmada "fotoğraflar" başlığı altında "ek 2" olarak yer verilmiştir.

7 Çalışmada "fotoğraflar" başlığı altında "ek 3" olarak yer verilmiştir.

8 Çalışmada "fotoğraflar" başlığı altında "ek 4" olarak yer verilmiştir.

9 Çalışmada "fotoğraflar" başlığı altında "ek 5" olarak yer verilmiştir.

aldığı olumlu yorumlar ve de “beğeni”ler şeklinde oldu. Bunun dışında, Colleciton Dergisi’nde benim bir köşem var “Ülkü Feyyaz TAKTAK’ın kutularından” ismiyle, o köşe yazılarımla da ilgilenenlerle iletişime geçmiş oluyorum.

14. Hatalı para koleksiyonerleri arasında bir hediyeleşme var mı?

Benim hediye almışlığım ya da hediye vermişliğim yok. Her birinin seri numarasının tekliği sebebiyle öyle bir hediyeleşme olduğunu düşünmüyorum; çünkü aynı hatalı paradan bir ikincisi (çok istisnai durumlar haricinde), fazlası yok hiçbir koleksiyonerin.

15. Hatalı para koleksiyonerleri arasında iletişim ağı olarak bir platform, bir dernek vs. var mıdır?

Kâğıt paralarla ilgilenen koleksiyonerlerin bir derneği var mıdır bilmiyorum. Nümismatik dernekleri vardır belki; ama ben bilmiyorum. Dolayısıyla bir irtibatım olmadı emekli olana dek. Eskiden sadece pul müzayedeleri vardı. Filateli¹⁰ müzayedeleri vardı, kâğıt para müzayedeleri bile yoktu. Son 20 yıldır kâğıt para müzayedeleri var. Dolayısıyla onların derneklerinin de olduğunu düşünüyorum. İletişim gerçekleştirme durumum sosyal medyadan oluyor genellikle sizinle iletişim kurduğumuz gibi. Bir kişi “Elindekileri satar mısın?” diye iletişime geçmişti. Bunun dışında kâğıt para, madeni para katalogları var; oralardan güncel piyasa fiyatlarını takip edebiliyorsunuz. Bir arkadaşımın “bilgi sayfası” diye bir internet sayfası var. Onu takip ederek bilgi ediniyorum. Ben kendi Facebook sayfamda elimdeki hatalı kâğıt paraları paylaşıyorum. Arkadaşımın üzerine sohbet ediyoruz. Bunlar dışında geçmişte eskicilere haber vererek ellerine pul, kâğıt para geçerse benimle iletişime geçmelerini söylediğim de olmuştur.

16. Antikacılar ellerine hatalı para geçtiğinde sizi bilgilendiriyorlar mı? Bunun dışında müzayede organizasyonlarında satışta hatalı para sunulması söz konusu olduğunda sizi bilgilendiren bir ilgili oluyor mu?

Emekli olduğumdan bu yana koleksiyonlarıma yönelik alımları (çok istisnai durumlar haricinde) durdurduğum için bana ne antikacılar ne de müzayedeciler özel bir bilgilendirme yapmıyorlar. Ben müzayedelerini zaten kataloglarından ve internette takip ediyorum güncel piyasadan uzak kalmamak amacıyla.

17. Hatalı kâğıt para koleksiyonunu toplarken yaşadığınız bir anınız var mı? Paylaşıyor musunuz?

Hatalı kâğıt para toplarken ilginç bir anım olmadı. En ilginç anımı ilk satın alma hikâyem (bkz. 8. soru-cevap) olarak değerlendirebilirim.

18. Hatalı kâğıt paraların piyasaya sürülme nedeni sizce nedir?

Paraları tabaka tabaka bastıkları için kontrol sırasında gözden kaçmış olabiliyor.

10 Filateli; pul, posta tarihi ve alakalı her şeyle ilgilenen çalışma alanıdır. Erişim adresi: <https://kamerstamps.com/flateli-nedir/>

Hatalı paralara da bu sebeple piyasaya sürülmeden müdahale edilemeyebiliyor. Basım ya da kontrolde fark edilirse zaten yok ediliyor.

19. Koleksiyonunuza ait paralar hangi yıllara aittir? Hatalı paralar en çok hangi tarih aralığında mevcuttur?

Yaklaşık iki yüz tane Cumhuriyet Dönemi'ne ait hatalı para koleksiyonum var; fakat yıllara göre bir ayırım ya da özellikle topladığım bir yıl yok. Ama şöyle bir bilgi vermem gerekirse ilk dört emisyon¹¹ yurt dışında basılmış ve onlarda hata neredeyse yok. Genelde dördüncü emisyonundan sonra Türkiye'de basılmış olan paralarda daha fazla hatalı kâğıt paraya rastlıyoruz.

20. Ulusal basında hatalı paralar için astronomik rakamlar istediği haberlerini görüyoruz. Bu haberlerin gerçeklik payı var mıdır? Çıkan haberlerle ilgili ne düşünüyorsunuz?

Çıkan haberleri ben de görüyorum, okuyorum. Hatalı paralarla ilgili çıkan haberlerin neredeyse tamamı hatalı paraların fiyatlarıyla ilgili. Fiyatların astronomik olma kısmı değil; ellerinde hatalı para bulunan kişilerin ellerindeki hatalı paralara bilinçsizce (piyasadaki fiyatlandırmadan habersiz olarak) fiyat biçmeleri dikkatimi çeken ve eleştirdiğim bir nokta. Örneğin; bir vatandaşın elinde eski parayla hatalı bir 250 bin olduğu için 250 bin TL'ye satmak istediğini söyleyebiliyor ve tabii ki bu asla gerçekleşmiyor. Dolayısıyla çıkan haberlerden vatandaşların, hatalı paraların ne kadara satıldığını, müzayede kültürünü bilmeden fiyat biçtikleri anlaşılmaktadır. Gazetecilerin de herhangi bir araştırmaya girişmeksizin bunu aynen haberleştirmesi de ayrı bir sorun ne yazık ki.

21. Hatalı para koleksiyonculuğunda Türk koleksiyonerlerini dünya koleksiyonerleri arasında nereye koyarsınız?

Türkiye'de kâğıt para koleksiyonerleri bildiğim kadarıyla sergilere, yarışmalara katılmıyorlar ve çok fazla bir şey de bilmiyorlar. Ortada koleksiyonerliği anlatan çok fazla eser de yok. Bunlar dışında nüfusumuz göz önüne alındığında Türkiye'de çok az koleksiyoner var. O da arz talep piyasasını geliştirmiyor. Bu nedenlerle dünyaya kıyasla zayıf olduğumuzu düşünüyorum. İnsanlar bilinçlendirilirse hem fiyat hem de koleksiyonerliğe bakış açısında bir değişim ve gelişim gerçekleşebilir diye düşünüyorum.

22. Para koleksiyonerleri koleksiyonlarını elden çıkarmak istediklerinde nasıl bir süreç takip ederler?

Ya tüccarlara götürürler ya da müzayedelere koyarlar. Son dönemde sosyal medya üzerinden satış girişimlerine de rastlıyorum.

11 Emisyon kelime anlamı olarak çıkarmak, yaymak, tedavüle çıkarmak anlamında kullanılır. Erişim adresi: http://www.bacagazi.org/?page_id=27

23. Hatalı para koleksiyonları herhangi bir kurum bünyesinde kayıt altına alınıyor mu?

Kurumsal olarak kayıt altında tutulan bir yer yok. Zamanında merkez bankasında çalışan bir arkadaşşıma merkez bankası bünyesinde hatalı para sergisi açmaları şeklinde bir fikir vermiştim; fakat bu fikri verirken ol(a)mayacağını da biliyordum. Çünkü banka “ben hatalı para bastım ve bunu fark etmedim, bir de piyasaya sürdüm, sonra da bunları piyasadan / koleksiyonerlerden topladım ve sergi açtım.” demek istemez. Ama benim hatalı paraları (koleksiyonerler ile iletişime geçerek) bir araya getirme amacıyla bir site açma fikrim var.

24. Elinizdeki koleksiyonun efemera olduğunu biliyor musunuz?

Evet, biliyorum; fakat hatalı para koleksiyonunu ya da diğer koleksiyonları oluşturmaya başlarken (otuz, otuz beş sene önce) efemera gibi bir kavramın olduğuna / ne olduğuna dair bir bilgim yoktu. Efemera kavramını yaklaşık on yıl önce koleksiyonerlerle bir aradayken duydum. Onlar koleksiyon parçalarının efemera olduğunu söylediler. Efemera, gündelik yaşama ait “ıvır zıvır” olarak nitelendirilebilecek kısa ömürlü, geçici her şeyi ifade eden bir tanımlamadır. Efemera kavramı ülkemizde oldukça yeni bir kavram. Ben de dediğim gibi on, on beş yıl önce tanışmıştım bu kavramla. Şimdilerde bu konuda bir dergi bile çıkıyor.

25. Efemera türleri hakkında ne düşünüyorsunuz?

Benim çok çeşitli koleksiyonlarım mevcut. Öncelikle pullarla başladım. Pul, hatalı pullar, spesimenler,¹² zarflar, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyet pulları, antiyeler,¹³ karpostallar, Fenerbahçe ile ilgili hemen her şey ve hatalı / spesimen kâğıt paralar. Bir önceki soruda (soru 24) verdiğim tanıma bakıldığında çok fazla sayıda türü olabileceğini kolaylıkla anlayabiliyoruz.

26. Medyada efemera ile ilgili çıkan haberleri biriktiriyor musunuz?

Efemerayla ilgili çıkan haberleri takip ediyorum; fakat biriktirmiyorum.

27. Efemera ile ilgili dernek gibi platformlar hakkında bir bilginiz ya da üyeliğiniz var mıdır?

Öyle bir dernek ya da bir platforma üye değilim. Var mıdır onu bilmiyorum ama müzayedeleri ve dergisi var. O nedenle bir dernek de olacağını tahmin ediyorum.

12 Spesimen, örnek, numune. Erişim adresi: <https://www.nedirmedemek.com/spesimen-ne-demek>

13 Antiye, üzerinde pul baskısı bulunan posta kartlarına verilen isimdir. Erişim adresi: <http://anlami-nedir.com/antiye>

SONUÇ

Çalışmada, hem literatür araştırması sonucu elde edilen bilgiler hem de koleksiyoner Sayın Ülkü Feyyaz TAKTAK ile yapılan görüşme neticesinde;

- Koleksiyonlar, koleksiyonerlerin genel olarak kişisel zevklerini ya da hobi anlayışlarını yansıtsa da koleksiyonların birer bilgi kaynakları olduğu, gerçek koleksiyonerlerin de koleksiyon oluştururken esas amaçlarının bir konuyu derinlemesine incelemek olduğu,
- Efemera türlerinden biri olan hatalı kâğıt para koleksiyonlarının, kâğıt paralar basılırken birçok açıdan (nümeratör hatalar, basım hataları, kesim hataları, filigran hatalar, emniyet teli hataları gibi) yapılan hatalar hakkında bilgi verdiği,
- Yurt dışında basılan T.C. paralarında neredeyse hiç hata olmadığı, hataların daha çok Türkiye’de basılan (4. emisyonundan sonra) T.C. paralarında olduğu,
- Genel olarak koleksiyonerlerin efemera kavramını, koleksiyon parçalarının birer efemera türü olduğunu bildikleri,
- Hatalı paraların sahte para olmadığı, ikisi arasında ayırt edici temel özellikler olduğu,
- Hatalı paralara sahip olan ama koleksiyoner olmayan kişilerin hatalı paralar konusunda bilinçsiz oldukları ve o paraları elden çıkarırken bilinçsizce bir fiyat biçtikleri, koleksiyonerlik ve müzayede anlayışından uzak oldukları,
- Koleksiyonerler arasında sosyal medya aracılığı ve köşe yazıları ile iletişime geçildiği,
- Hatalı kâğıt paraların kayıt altına alındığı bir sistemin olmadığı,
- Koleksiyonların satın alınması hususunda Türkiye’de yeterince yöntem ve bilgi sahibi olunmadığı,
- Para koleksiyonerlerin çoğunun hatalı para koleksiyonlarından bihaber oldukları,
- Hatalı para koleksiyonculuğu ile ilgili yapılan bilgilendirme çalışmalarının (seminer verme, sosyal medya aracılığı ile bilgi paylaşımları gibi) koleksiyonerlerin hatalı kâğıt para koleksiyonculuğu hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamalarına yardımcı olduğu,
- Hatalı kâğıt para koleksiyonunun düzenlenmesi, saklanması, korunması, noktasında standart yöntemin ortaya konmadığı, koleksiyonerlerin kendi yöntemleriyle bu işlemleri gerçekleştirdikleri sonuçlarına varılması mümkündür.

Hatalı kâğıt para koleksiyonları ışığında koleksiyon ve efemera ile ilgili aşağıdaki gibi öneriler sunulabilir;

- Koleksiyonerlik hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak adına koleksiyon türü ne olursa olsun tüm koleksiyonerlerin iletişim kuracağı geniş bir bilgi ağı kurulmalıdır, seminerlerin verilme sıklığı artırılmalıdır.
- Verilecek seminerlerde ve oluşturulacak bilgi ağında koleksiyonculukla birlikte efemera hakkında da bilgi paylaşımında bulunulmalıdır.
- Koleksiyonların bilgi ve belge yöneticileri tarafından -bilgi kaynağı olma özellikleriyle- sık sık ele alınmalıdır.
- Türkiye’de müzayede kültürünün yerleşmesi için bilgilendirme gerçekleştirilmelidir.
- Hatalı kâğıt para koleksiyonlarının verdiği bilgilerin (en çok hangi türde hatalar görülmektedir ve sebepleri, kâğıt paraların hangi yıllarında daha çok hatalar görüldüğü, yurt dışında basılan T.C. kâğıt paralarda hataların Türkiye’de basılan T.C. paralardan az olmasının nedenleri gibi) koleksiyonerler, arşivistler ve kütüphaneciler ile işbirliği içerisinde sistemli ve ayrıntılı bir şekilde ortaya konmalıdır.

Toplumun sosyal ve kültürel geçmişi hakkında önemli ve detaylı bilgiler veren bilgi kaynağı olması sebebiyle efemera önemlidir. Koleksiyonların içerdiği malzemelerden dolayı efemera olma özellikleri mevcuttur. Bu durum hem koleksiyonların hem de efemeranın arşiv ve kütüphane alanlarında gündemden düşmeyen bir konu olmasını gerektirmektedir. Efemera konusu için koleksiyonerler ile işbirliği içerisinde yapılacak olan her türlü faaliyet ve çalışmaların, arşiv ve kütüphanecilik alanına önemli katkılar sağlayacağı açıktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Buyurgan, T. (2007). *Aykırı paralar: denemeler, erörler, sahteler, para-biletler, paramşılar*. İstanbul: Tunç Buyurgan Koleksiyonu.
- Çantay, D. (2019). Koleksiyonerlik [Blog yazısı]. Erişim adresi: <https://www.ankaraantikacilik.com/blog/89/koleksiyonerlik>
- Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü Paranın Tarihi. (2018). Erişim adresi: <https://www.darphane.gov.tr/paranin-tarihi>

- Efemera. (2019). Erişim adresi: <http://www.turkcebilgi.com/efemera>
- Efemera Nedir?. (2019). Erişim adresi: <http://www.muzayededunyasi.com/bilgi-bankasi/efemera-nedir/>
- Eskier, U., (2020). Koleksiyonculuk nedir? (Özellikleri, çeşitleri) [Blog yazısı]. Erişim adresi: <https://www.makaleler.com/koleksiyonculuk-nedir>
- Karakaş, S., Rukancı, F. ve Anameriç, H. (2009). *Belge yönetimi ve arşiv terimleri sözlüğü*. Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Moses Pearce, R. (2005). *A glossary of archival and record terminology*. Chicago: The Society of American Archivists.
- Odabaş, H. (2018, Nisan). *Arşivlerde ve kütüphanelerde yerel kültürel değerlerin korunması bağlamında efemera koleksiyonuna karşı sorumluluklar*. I. Uluslararası Efemera Çalışmaları Sempozyumunda sunulan bildiri, Ankara. Erişim adresi: <https://odabashuseyin.wordpress.com/yayinlar/>
- Özdizbay, A. E. (2017). Nümismatik nedir? [Blog yazısı]. Erişim adresi: <https://www.tarihbilimleri.com/numismatik/numismatik-nedir>
- Rickards, A. (2018). Encyclopedia of ephemera: A guide to the fragmentary documents of everyday life for the collector, curator and historian. Twyman, T. (Ed.). Abingdon: Routledge. Erişim adresi: https://books.google.com.tr/books/about/The_Encyclopedia_of_Ephemera.html?id=T4O3vIHhjoUC&redir_esc=y
- Sarısr, S. (2020). İktisat tarihi yazımında, efemera olarak tahvil ve hisse senetlerinin önemi (Osmanlı'dan Cumhuriyet'e örneklerle). *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 39(67), 569-583. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tariharastirmalari/issue/53162/620876>
- Somer, Ş. N. ve Keskin, İ. (2012). Bir bilgi kaynağı olarak efemera ve türleri. *Bilgi Dünyası*, 13(2), 437-456.
- Tarihin Faydalandığı Bilim Dalları (Coğrafya, Arkeoloji...). (2020). Erişim tarihi: <http://tarihrehberiniz.blogcu.com/tarihin-faydalandigi-bilim-dallari-cografya-arkeoloji/5396097>
- Türk Dil Kurumu. (2020). Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Nümismatik Derneği. (2014). Erişim adresi: <https://web.archive.org/web/20140214141628/http://www.turknumismatik.org.tr/>
- Young, T. G. (2003). Evidence: Toward a library definition of ephemera. *RBM: A Journal of Rare Books, Manuscripts, and Cultural Heritage*, 4(1), 11-26. Erişim adresi: <https://rbm.acrl.org/index.php/rbm/article/view/214>

EKLER

Ek 1:

Ek 1'de belirtilen kâğıt parada, paraya seri numarasının basılmamasından kaynaklanan bir hata söz konusudur.

Ek 2:

Ek 2'de belirtilen kâğıt parada, paranın köşesinde, yanlış kesimden kaynaklanan (fazlalık) bir hata söz konusudur.

Ek 3:

Ek 3'te belirtilen kâğıt parada, paranın arka yüzünün basılmamasından kaynaklı bir hata söz konusudur.

Ek 4:

Ek 4'de belirtilen kâğıt parada, paranın bir yüzüne çift basımdan kaynaklanan bir hata söz konusudur.

Ek 5:

Ek 5'te belirtilen kâğıt parada, paranın köşesinde, yanlış kesimden kaynaklanan (eksiklik) bir hata söz konusudur.

Halk Kütüphanelerinde Bebek Kullanıcılara Yönelik Hizmetler

Services for Baby Users in Public Libraries

Ayşenur Güneş¹ , Mehmet Canatar²

ÖZ

Halk kütüphaneleri, hizmet sunduğu kullanıcı kitlesi en geniş kütüphane türüdür. Bebeklikten başlayarak, tüm yaş gruplarına hizmet sunan halk kütüphanelerinin ülkemizdeki durumu sorgulandığında diğer yaş gruplarına göre bebeklere yönelik hizmet çeşitliliğinin fazla olmadığı görülmektedir. Yurt dışı literatürde “baby friendly- bebek dostu” olarak adlandırılan bu kütüphane türü ülkemizde henüz yeni gelişmekle beraber hızlı bir şekilde yayılmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı bu konunun önemini dikkate alarak Karabük Zübeyde Hanım İl Halk Kütüphanesi ve Şarköy İlçe Halk Kütüphanesinde ilk olarak bebek bölümlerini hizmete sunmuştur. Çalışma kapsamında ülkemizde bebekler için ayrı bölümleri olduğu saptanan iki halk kütüphanesinin ilişkili bölümleri kütüphanelerin beş temel unsuru (bütçe, mekân, kullanıcı, personel, derme) bağlamında incelenmiştir. Halk kütüphanesi kapsamı dışında müstakil bir binada ve halk kütüphanesinden bağımsız olarak hizmet sunan bebek kütüphanesi örneklem dışında kaldığından araştırma kapsamına alınmamıştır. Çalışmada nitel araştırma yapılmıştır. Durum çalışması uygulanması aşamasında, veri toplama tekniği olarak ise yapılandırılmış görüşme ve doküman incelemesi teknikleri uygulanmıştır. Verilerin değerlendirilmesi aşamasında ise betimsel analiz tekniğinden yararlanılmıştır. Gerçekleştirilen değerlendirmeye göre her iki kütüphanenin de eksikleri olmasına karşın işbirliği ve paylaşımlarla geliştirilebilecek olan bu hizmeti ülkemizde ilk olarak sunmuş olmaları önem arz etmektedir. Ayrıca, bebek bölümlerinin kütüphane kullanıcıları tarafından yoğun bir şekilde kullanıldığı ve yaygınlaştırılması gerektiği şeklinde olumlu dönütler alındığı bilgisi elde edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Bebek kütüphaneleri, Bebek dostu kütüphane, Halk kütüphanesi

ABSTRACT

When the status of public libraries serving all age groups in Turkey is questioned, it is seen that there is not much variety of service for babies compared to other age groups. Taking into account the importance of this issue, the Ministry of Culture and Tourism has carried out studies to provide services for babies in libraries. Within the scope of this study, the relevant sections of two public libraries in Turkey, which were found to have separate sections for babies, were examined in the context of the five basic elements of libraries (budget, location, user, staff, collection). Since libraries for infants, which serve in a detached building outside the public library and independent from it, were excluded from the sample, they were not included in the research. Qualitative research was conducted in the study. During the case study implementation, structured interview and document review techniques were used as the data collection technique. At the stage of data evaluation, descriptive analysis technique was used. The result of the study showed that the sections for infants were used extensively by users of the library and positive feedback was received from the users.

Keywords: Baby libraries, Baby friendly library, Public library

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Ayşenur Güneş (Araş. Gör.),
Kastamonu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi
ve Belge Yönetimi Bölümü, Kastamonu, Türkiye
E-posta: akbulutaysenur@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8685-7712

²Mehmet Canatar (Prof. Dr.),
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve
Belge Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye
E-posta: canatar@istanbul.edu.tr
ORCID: 0000-0002-6070-8903

Başvuru/Submitted: 04.01.2020
Revizyon Talebi/Revision Requested: 20.03.2020
Son Revizyon/Last Revision Received: 13.05.2020
Kabul/Accepted: 27.05.2020

Atıf/Citation: Gunes, A. ve Canatar, M. (2020).
Halk kütüphanelerinde bebek kullanıcılara yönelik
hizmetler. *Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi*, 13,
55–80. <https://doi.org/10.26650/bba.2020.13.03>

EXTENDED ABSTRACT

Until recently, not many library services have been designed for the baby user group . As consideration of baby users has increased, the concept of a library for infants has emerged in recent years. This concept has led to some conceptual confusion in the literature, but nonetheless a type of library has emerged for babies who are already within the service of public libraries. The term "baby friendly", already in use in foreign literature, was preferred instead of the concept of "baby library" within the scope of this study. Although library services for the baby group under twelve months of age, also referred to as pre-walkers, are quite limited, babies in this age group constitute the user group that needs utmost attention in terms of safety. Although providing services for this age group is challenging for libraries, it should be kept in mind that the mentioned age group is the most important period in an individual's life. When it is considered that habits such as using libraries and reading books are very early acquired behaviors, the importance of libraries for babies becomes apparent. In our country, spaces known as 'baby-friendly' have started to appear in public libraries: Karabük Zübeyde Hanım Provincial Public Library and Şarköy District Public Library are two examples of this. In this study, two baby sections that serve within the scope of a public library were examined. The aim of the study was to determine the service qualities of the baby sections and to reveal the importance of these sections. A qualitative research method was used in the study. Structured interview and document analysis techniques were used in the study in which a case study method was applied. Structured interview questions consisting of 12 questions and directed to both libraries, were sent to the library administrators via e-mail and data were collected. In the light of the data obtained, although both libraries were established with the support of the Ministry of Culture and Tourism, the most important feature of Karabük Zübeyde Hanım Provincial Public Library is that it was established in cooperation with the Department of Child Development and Education of Karabük University and takes support from this department while providing its services. Among other findings, this study concludes that baby departments are visited with interest by families and that they are satisfied with the service provided . Both libraries serve babies aged 0-3 and do not have separate staff for this department. While an average of 6-7 babies use Şarköy District Public Library per day, an average of 30 babies use Karabük Provincial Public Library. Karabük Zübeyde Hanım Provincial Public Library and Şarköy District Public Library, evaluated within the scope of the study, are the first examples in our country to put the concept of a baby-friendly library into practice. Karabük Zübeyde Hanım Provincial Public Library provides this service cooperatively by receiving the support of the Department of Child Development of Karabük University. This not only ensures that the collection is of high quality and rich in materials for babies, but also increases the quality of the service. Also, the availability of a separate baby care room can be shown as a result of this cooperation. This is because the needs of this age group were clarified by taking the opinions of experts into account (child developers, educators, etc.) and necessary arrangements were

made. The fact that Şarköy District Public Library is located in a small district and therefore has limited opportunities can be shown as its negative aspect. Despite being in a small district, the high usage rates reveal the importance of this place for that area. The lack of a separate baby care room can be regarded as the most important deficiency of this library. It is clearly understood how important these, and similar contributions, are especially for small provinces and districts that are relatively devoid of many opportunities rather than areas with more opportunities such as developed metropolises. Although there are many facilities that families can avail themselves of with their babies in big cities, such facilities are either limited or not available in small places. At this point, when we consider public libraries in the context of socialization, the necessity of designing areas for babies becomes more apparent. While many elements related to library services designed in such areas are fulfilled, it is very important to constantly pay attention to hygiene in order to ensure the continuity of these services. It should not be forgotten that the health and physical development of the age group being served are essential for the basis of their development in many areas such as cognitive and mental areas. Individuals who have grown up in the library environment since infancy will regard the library as a natural environment and this will make them good library users.

“Çocuklara yatırım yapmak için onların birer yetişkin olmasını bekleme lüksümüz olmadığı gibi, onlar okula başlayana kadar bekleme lüksümüz de yok, çünkü o zaman müdahale etmek için çok geç olabilir”
James Heckman

GİRİŞ

Çocuk kütüphanelerinin kullanıcı grubunu; bebekler ve küçük çocuklar, 13 yaşına kadar olan okul çocukları, özel gereksinimi olan gruplar, ebeveynler ve diğer aile üyeleri, bakıcılar, kitap ve medya alanlarında çalışan yetişkinler oluşturmaktadır (Yılmaz ve Ekici, 2011, s. 547). IFLA rehberinde çocuk kütüphanelerinin hedef kitlesinin bu şekilde nitelenmesine karşın son yıllara değin çocuk kütüphaneleri sadece okul öncesi yaş grubuna ait materyalleri barındırmakta idi. Son yıllardaki mesleki gelişmelere paralel olarak hem yurtdışında hem de ülkemizde “bebek kütüphaneleri” ismi ile bebeklere yönelik hizmetler sunulmaya başlanmıştır. Yılmaz (2019), bebek kütüphanelerine ilişkin kaleme almış olduğu yazıda, bebek kütüphanesi kavramını eleştirmiş, yurtdışı literatürde “bebek dostu kütüphane” kavramının kullanıldığını dile getirmiş ve bebekler için ayrı bir kütüphane türü olmasının mesleki açıdan mümkün görünmediğini ifade etmiştir.

Çocuk ve halk kütüphanelerinin kullanıcı kitlesine baktığımızda bebeklere hizmet yükümlülüğünü görmekteyiz. Bu nedenle Yılmaz’ın görüşlerine katılarak, bu hizmetin bir kütüphane türü değil, çocuk kütüphanelerinde bebek yaş grubuna yönelik koleksiyon oluşturma ve onların en etkin şekilde bu mekânları kullanabilmeleri için mekân tasarımının yeniden düzenlenmesi olarak değerlendirilmesinde yarar olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda çalışmanın başlığında kavram karmaşasına yol açmamak adına bebek kütüphaneleri yerine çocuk kütüphaneleri kapsamında bebek kullanıcı grubu ifadesinin kullanımı tercih edilmiştir. Bu kapsamda bebek ve çocuk bölümlerini içerisinde barındıran halk kütüphaneleri; yer aldığı toplumun bütün üyelerinin her türlü bilgi ihtiyacını karşılamaya yönelik hizmet sunan kurumlardır. İlk kuruldukları günden bu yana bilgi kaynağı (kitap, dergi, gazete vb. basılı ve elektronik materyal) sağlama misyonunu yüklenmişlerdir. Halk kütüphaneleri, son yıllarda üçüncü mekân olgusu ile birlikte, sosyalleşme alanı olarak daha fazla anılır olmuş ve hayatımızın önemli bir parçası haline almaya başlamışlardır.

1. Halk Kütüphanelerinin İşlev ve Sorumlulukları

Çalışma kapsamında öncelikle halk kütüphanelerinin işlev ve sorumluluklarına kısaca değinilmesi yararlı görülmüştür.

IFLA/UNESCO Halk Kütüphanesi bildirgesinde (Gill, 2004, s. 22) halk kütüphaneleri şu şekilde tanımlanmaktadır:

Yerel, bölgesel, ulusal ya da başka tür kamu kuruluşları tarafından kurulan, desteklenen, finanse edilen; bilgi ve hayal gücü olan birçok kaynağa hizmetleri aracılığıyla erişimi sağlayan; ırk, yaş, din, dil, cinsiyet, ulus, yetersizlik, ekonomik ve iş durumu ve eğitim farkı gözetmeksizin toplumun bütün üyelerine eşit hizmet sunan kurumlardır.

Osman Ersoy (1983, s. 2) halk kütüphanelerini; “yaygın eğitimin, halk eğitiminin en iyi aracı, en güçlü silahı olup, halkın bilgi, beceri, kültür alanındaki her çeşit gereksinimini karşılayan bir halk Üniversitesi’dir” şeklinde tanımlamaktadır.

Halk kütüphaneleri, yukarıda verilen iki tanımda da görüldüğü gibi, yer aldıkları bölgenin bütün bireylerinin her anlamda bilgi ihtiyacını karşılayan kurumlardır. Halk kütüphaneleri, bilgi okuryazarlığı eğitiminden sanat eğitimine kadar çok yönlü konularda hizmet sunmaktadır. Bu bağlamda bakıldığında Ersoy’un tanımında vurguladığı “Halk Üniversitesi” terimi uygun düşmektedir.

Halk kütüphanelerinin hizmet ve işlevlerini daha iyi anlamak ve anlatmak için beş temel unsur bağlamında incelenmesi gerekmektedir: Bütçe, bina, derme, personel ve kullanıcı.

1.1. Bütçe

Halk kütüphaneleri amaç ve işlevlerini yerine getirmek, toplumun bilgi ihtiyacını karşılamak ve topluma faydalı olabilmek amacıyla belirli bir bütçeye ihtiyaç duymaktadır (Özdemirci, 1989, s.38). IFLA’nın yukarıda verilen tanımında da yer aldığı gibi ücret alınmadan sunulan hizmetin karşılığında hem kurum giderlerinin karşılanması hem de koleksiyonun geliştirilmesi ve hizmet sunulması için gerekli bütçenin oluşturulması gerekmektedir.

IFLA/UNESCO (Gill, 2004, s. 48) ilkelerinde halk kütüphanelerinin bağlı bulunduğu Bakanlık tarafından belirlenen genel bütçesi dışında mali kaynakları şu şekilde açıklanmaktadır:

- Bireylerin ya da kurumların bağışları,
- Ticari etkinliklerden elde edilen gelirler (sanat ve el işi, yayın satışı vb.),
- Ödünç kitap geciktirme cezaları,
- Fotokopi gibi hizmetlerden alınan ücretler,
- Dış kuruluşların desteği,
- Özel öncelikler için piyango gelirleri.

Bütün bu gelirlerin kütüphane yönetimi içerisinde harcandığı kalemleri şu şekilde sıralayabiliriz: Personel giderleri, kullanıcı için ayrılan gider, teknik donanım ve yazılım giderleri, derme sağlama giderleri (Campbell, 1992, s. 83).

2012 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (KYGM) tarafından yayımlanan “Kütüphane Hizmet Esasları” isimli genelgede “Bütçe” başlığı altında; Türkiye genelinde hayata geçirilmesi istenen tasarruf tedbirleri nedeniyle bütçe olanaklarının sınırlandırıldığı, azami tasarruf anlayışı ile hizmet öncelikleri ve zorunlu ihtiyaçların göz önünde bulundurulması ve ödeneklerin öncelikle kullanıcının hizmetine sunulan alanlarda kullanılması gerektiğine ilişkin maddeler yer almaktadır (KYGM, 2012a, s. 5-6). 2012 yılında, tasarruf tedbirleri amacıyla, bütçe planlamasında yapılan değişiklikte, kullanıcılara sunulacak hizmetlerde bir aksama yaşanmaması adına kullanıcıların hizmetine sunulan alanlar için ödeneklerin öncelikli olarak kullanılması kararı alınmıştır.

Bütçe konusu, hizmet sunan ve bu hizmet karşılığında bir gelir (kazanç) elde etmeyen kurumlar için önemli bir unsurdur. Hizmetin sağlanabilmesi için gereken bütçenin kütüphanenin bağlı olduğu kurum tarafından eksiksiz ve özenli bir şekilde tahsis edilmesi gerekmektedir. IFLA/UNESCO tarafından kurum bütçesi haricinde sağlanan mali kaynaklar ise seçenek olmakla birlikte her dönem düzenli bir şekilde elde edilecek bir kaynak olarak görülmemelidir.

Halk kütüphanelerine yapılacak her türlü yatırımın, eğitim öğretime yapılan yatırımlar gibi sonuçlarının uzun vadede alınacağı unutulmamalıdır (Ersoy,1983, s. 4). Bu nedenle, halk kütüphanelerine ayrılacak bütçenin ve mali kaynakların en üst seviyede tutulması, o bölgenin eğitim ve kültürüne yapılmış en büyük yatırım olarak görülmelidir.

1.2. Mekân

Halk kütüphanelerinde mekân ve bina tasarımı son yıllarda Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından dikkate alınan bir konu olmuştur. Gerek kütüphanelerin toplum gözündeki imajını tazelemek ve güçlendirmek, gerekse son yıllarda gündeme gelen üçüncü mekân kavramı ve kütüphanelerin sosyal yaşam alanları şekline gelmesi ile ilgili olarak yapılan çalışmalar bu konunun önemini ortaya koymaktadır.

Son yıllarda halk kütüphanelerinin bina tasarımı konusunda işlevsel kullanımı dikkate alınarak iç ve dış özellikleri açısından ilgi çekici şekilde planlanmasına önem verilmektedir. (Sağlamtunç, 1994, s. 106). Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü tarafından 2017 yılında düzenlenen “Halk Kütüphanelerinde Mimari Uygulamalar Çalıştay” ülkemizin bu konuya önem verdiğini ve halk kütüphanelerinde iyi yönde bir gelişme olacağına dair umut vermektedir. Çalıştay’ın ikinci grubunun konusu olan Kütüphane Binalarının Mimari Özellikleri başlığı altında; üçüncü mekân olgusu çerçevesinde bir iletişim ve sosyal merkez olarak tasarlanması gerektiği, bina tasarımında bölgesel etkenlerin (iklim, nüfus yoğunluğu, bölgesel mimari vb.) dikkate alınması gerektiği ve bu nedenle de tip projelerden kaçınılması gerektiği, her türlü doğal afet durumuna karşı güvenli binalar yapılması ve güvenlik

tedbirlerinin alınması gerektiği, engelli kullanıcıların ihtiyaçları doğrultusunda bina tasarımı yapılması gerektiği gibi birçok sonuç ortaya konmuştur (KYGM, 2017, s. 9-11).

Halk kütüphanesi olgusu, üçüncü mekân, modern kütüphane binaları ve yeşil kütüphane anlayışı ile değişime uğramıştır. Kullanıcı odaklı bu gelişmeler ile beraber kullanıcıların halk kütüphanelerini ergonomik, kullanışlı, sıcak ve çekici bulması sonucunda kütüphane kullanımı artmış ve kütüphaneye bakış açıları değişmeye başlamıştır. Dolayısıyla kütüphanelerin mimari tasarımı kullanıcı potansiyelini arttırması açısından oldukça önemlidir.

1.3. Derme

Halk Kütüphaneleri, dermelerinin gelişimi bakımından tutarlı bir yaklaşıma sahip olmak için yönetsel organ tarafından onaylanmış bir derme yönetim politikasına gereksinim duyar (Gill, 2004, s. 94). Kütüphanelerin derme oluşturması ve geliştirmesi, bir standarda bağlı olarak kullanıcıların bilgi gereksinimleri doğrultusunda yapılmalıdır. Bu nedenle bağlı oldukları kurumlar tarafından onaylı bir politika olması önemlidir.

Derme, etkili ve verimli hizmet sunulabilmesi için kütüphanelerin en önemli unsurudur. Halk kütüphaneleri her yaşta kullanıcıya hizmet sunduğundan kapsamlı bir dermeye sahip olmalıdır. Halk kütüphaneleri; kitap, süreli yayın, dergi, gazete, görsel işitsel kaynaklar, veri tabanları vb. kaynakları içermektedir (Cengiz, 2017, s. 13). Son yıllarda kütüphaneler hizmetlerini çeşitlendirdiğinden derme özellikleri de değişiklik göstermektedir. Halk kütüphaneleri bilgi kaynakları dışında gündelik yaşamda ihtiyaç duyulan ekipmanları da ödünç verebilmektedir (Torun, 2018, s. 246). Bu nedenle kütüphanelerin dermeleri çeşitlenerek; geleneksel bilgi kaynaklarına yenileri eklenmekte ve bunlara ek olarak geleneksel olmayan materyaller de (müzik aletleri, oyuncak vb.) kütüphanelerde yer almaktadır.

KYGM tarafından 2012 yılında yeniden düzenlenen kütüphane hizmet esasları genelgesine göre; yayın seçme komisyonu öncelikli olarak okuyucu istekleri ve talepleri doğrultusunda, ihtiyaç duyulan yayınları belirleyerek derme geliştirmelidir. Ayrıca, çocukların ruhsal ve fiziksel gelişmelerine katkı sağlamak amacıyla uygun oyuncaklar ve görsel işitsel materyallerin alımına öncelik verileceğine ilişkin hükümler yer almaktadır (KYGM, 2012a, s. 8). Bu genelgede açıkça görülmektedir ki; kütüphanelerin değişen yapısına, gelişen koleksiyonlar da eklenmiştir. Oyuncak vb. materyallerin alımının gereğine genelgede açık bir şekilde yer verilmiştir.

1.4. Personel

Personel olgusu, hizmet sunan bir kurum için önemlidir. Özellikle kütüphane gibi toplumun büyük bir kesimi tarafından ön yargı ile bakılan ve içine girilmesi konusunda dahi kaygı hissedilen kurumlar için personel nitelikleri ve yaklaşımları dikkatle ele alınmalıdır. Kütüphane kaygısı konusunda yapılan çalışmalar, kütüphane personelinin bu kaygıları anlamasını, onları

gidermesini ve kullanıcıların kütüphaneden kaygı duymamasını sağlamak konusunda önemli görülmektedir (Yılmaz, 2011, s. 380). Bu bağlamda halk kütüphanelerinde çalışacak personelin hem mesleki bilgi ve deneyiminin yeterli olması hem de iletişim becerilerinin iyi olması beklenmelidir.

IFLA/UNESCO Halk Kütüphaneleri İlkelerine göre halk kütüphanesi personelinden aşağıda yer alan bilgi ve becerilere sahip olması beklenmektedir:

- Olumlu yönde iletişim kurabilme yeteneği,
- Kullanıcı gereksinimlerini anlama yeteneği,
- İşbirliği yeteneği,
- Mesleki bilgi, deneyim ve beceri,
- Kütüphane hizmet ilkelerini anlama,
- Etkili kütüphane hizmeti sağlamak için diğerleriyle çalışma yeteneği,
- Örgütsel beceriler,
- Yeni fikirlere açık olma ve hayal gücü,
- Çalışma yöntemlerini değiştirmeye hazır olma,
- Bilgi ve İletişim teknolojileri becerisi (Gill, 2004, s.112-113)

Yukarıda yer alan becerilerin tümü halk kütüphanelerinde kullanıcılara daha etkin, verimli ve yenilikçi hizmet sunulabilmesi için önemlidir. Bu çerçevede halk kütüphanelerinde çalışacak personelin öncelikle mesleki eğitim almış olması, hem söz konusu ilkeleri sağlaması hem de kullanıcılarına iyi hizmet sunması adına gereklidir.

1.5. Kullanıcı

Kullanıcı olgusu, diğer dört unsurun buna bağlı olarak işlev görmesi nedeniyle en önemli unsurdur. Halk kütüphanesi kullanıcıları, diğer kütüphane türlerine göre daha karmaşık bir demografik yapıya sahiptir. IFLA/UNESCO ilkelerine göre halk kütüphanesi potansiyel kullanıcıları üç kategoride incelenmiştir:

- Her yaştan bireyler (çocuk, genç yetişkin, yetişkin)
- Özel gereksinimi olan bireyler (engelliler, etnik gruplar, azınlıklar vb.)
- Topluluktaki daha büyük kurumlar (yönetimsel organlar, iş çevresi vb.) (Gill, 2004, s. 55).

Halk kütüphaneleri gerek şube ve gezici kütüphaneler ile gerekse geçici dermeler ile bütün bu gruplara hizmet sunmaktadır.

Kütüphanelerde, “bebek kullanıcılar” yeni bir kavram olarak literatüre geçmiştir (Knoll, 2016). Bebeklere yönelik sunulacak kütüphane hizmetlerine ilişkin yapılmış çalışmalara literatürde rastlanmamıştır. Yapılan taramalarda, yurtdışında yazılmış birkaç kitap bulunmuştur. Ülkemizde ise bu grup, çocuk kütüphaneleri içerisinde değerlendirilmekte ancak daha önce söz edildiği gibi bebeklere ilişkin özel çalışmalar bulunmamaktadır. 2019 yılında gerçekleştirilen ilk “Bebek Kütüphaneleri Çalıştayı” (Haberler ve Duyurular, 2019) ile birlikte bu kavram literatürümüzde yer almaya başlamıştır. Bu kapsamda çalışmanın konusu bebekler olduğundan bebeklerin hangi yaş gruplarını kapsadığı ve gereksinimlerini açıklamakta fayda görülmektedir.

2. Halk Kütüphanelerinde Kullanıcı Grupları

Kütüphaneler için kullanıcı; hizmet vermek için hedeflediği grubun üyeleri ve kütüphane derme ve hizmetlerini kullanan bireylerdir (American Library Association, 1983, s. 237). Kullanıcı olarak tanımlanan bireyler kütüphane hizmetlerinden yararlanan ya da yararlanma olasılığı bulunan (potansiyel kullanıcı) bireyler olarak açıklanabilir. Potansiyel kullanıcı olarak tanımlanan grup; halk kütüphaneleri için toplumun tamamını ifade etmektedir. Çünkü halk kütüphaneleri toplumun tamamına hizmet sunmakla yükümlüdür (Rowley, 2000, s. 158). Bu sebeple kütüphaneyi kullanmasalar dahi kullanma olasılığı bulunan toplumun tüm bireyleri halk kütüphanesi için potansiyel kullanıcıdır.

Potansiyel kullanıcı dışında aktif (reel) kullanıcı olarak tanımlanan grup ise; hizmetlerin sunulması için hedef alınan, aktif kullanıcı topluluğu şeklinde açıklanmaktadır (Biblarz, Bosch ve Sugnet, 2001, s. 57). Hizmet tasarlama ve geliştirme sürecinde hem potansiyel hem de aktif kullanıcıların beklenti ve istekleri göz önüne alınmalıdır. Kullanıcıların bilgi arama davranışları konusunda yapılan bir çalışmada, potansiyel kullanıcıların ilgi ve ihtiyaçlarının belirlenmesinin aktif kullanıcılar için yapılan çalışmalardan daha önemli olduğu vurgulanmıştır (Özlük, 2006, s. 112). Kütüphaneyi henüz kullanmamış potansiyel kullanıcıların kütüphaneye ilgilerinin çekilebilmesi toplumda yer alan her bireyin kütüphanenin aktif kullanıcısı olabilmesi açısından önemlidir.

Her yaş grubundan bireye hizmet sunmakla sorumlu olan halk kütüphaneleri günümüzde daha çok eğitim amaçlı olarak öğrenciler tarafından kullanılmaktadır (Uçak ve Topçu, 2012, s. 1). Bu sebeple kütüphaneyi çalışma ortamı olarak kullanan aktif kullanıcılar ve hiç kullanmayan potansiyel kullanıcılar için hizmetlerin tanıtımı önem arz etmektedir.

Halk kütüphanesi kullanıcıları, IFLA/UNESCO (Gill, 2004, s. 55) tarafından hazırlanan rehberde şu şekilde gruplandırılmaktadır:

- Her yaştan bireyler.
 - o Çocuklar.
 - o Genç yetişkinler.

- o Yetişkinler.
- Özel gereksinimi olan birey ve gruplar.
 - o Farklı kültürlerin ya da etnik grupların bireyleri.
 - o Engelliler.
 - o Eve bağımlı insanlar.
 - o Kurumsal bağımlı bireyler (hastane, cezaevi vb.).
- Topluluktaki daha büyük kurumlar.
 - o Eğitimsel, kültürel ve gönüllü organizasyonlar.
 - o İş çevresi.
 - o Yönetsel birim.

Görüldüğü gibi halk kütüphanelerin çok geniş bir kullanıcı grubu bulunmaktadır. Çalışma kapsamında bebek kullanıcı grubu hedef alındığından çocuk kullanıcı grubu incelenecektir.

2.1. Kullanıcı Grubu Olarak Çocuklar

Çocuk kullanıcı grubuna yönelik hizmetlerin daha net anlaşılabilmesi için çocuk gelişim özelliklerinin belirtilmesinde yarar görülmektedir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 1. maddesine göre; "18 yaşına kadar her insan çocuk sayılır" (B.M., 1989). Çocukluk olarak adlandırılan dönem farklı şekillerde gruplandırılmaktadır (bilişsel olarak, gelişim özelliklerine bağlı vb.). Ünlü eğitimci Jean Piaget (1896-1980) bilişsel gelişimi 4 evrede sınıflamaktadır:

- Duyusal Dönem 0-2 yaş
- İşlem Öncesi Dönem 2-7 yaş
 - o Sembolik (kavramsal öncesi) dönem (2-4 yaş)
 - o Sezgisel dönem (4- 7 yaş)
- Somut İşlem Dönemi 7-12 yaş
- Soyut İşlem Dönemi 12+ şeklindedir (akt. Kol, 2011, s. 4).

Piaget'in sınıflamasına göre dönemler bilişsel gelişim bağlamında çocukluk dönemlerini kapsamaktadır. Dönemlere verilen isimler çocukların bilişsel olarak sahip oldukları özellikleri işaret etmektedir. Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (MEGEP) (2009) kapsamında yapılan bir diğer sınıflama ise şu şekildedir:

- Bebeklik Dönemi 0-2 yaş
- Oyun Çağı 2-6 yaş

- Okul Çağı 6-12 yaş
- Ergenlik Dönemi 13-19 yaş (MEGEP, 2009).

Çocukluk dönemlerinin açıklanmasında MEGEP tarafından yapılan sınıflandırma çocukların genel gelişim özelliklerini yansıttığından tercih sebebi olmuştur.

Bebeklik Dönemi (0-2 yaş): Çocuğun hayatında en önemli evredir. Bu dönemde hızlı bir nörolojik gelişim söz konusudur. Çocuk hem yürümeyi, hem de konuşmayı bu dönemde öğrenir (Vural, 2013; akt. Güller ve Bilbay, 2016, s. 400). Kendi bedenini ve dış dünyayı keşfetmede duyarlarını (görme, işitme, tat alma, koklama, dokunma) ve motor becerilerini kullanır. Genel özellikleriyle bu dönemde çocuklarda şu gelişmeler gözlenir:

- Dünyaya geldiğinde net görüşe sahip olamayan bebekler, dördüncü ayın sonunda net görmeye başlarlar.
- Çok küçük bebekler konuşma seslerini algılayabilirler.
- Bebekler kokuları ayırt edebilirler.
- Yeni doğmuş bebekler hem tatlı hem de ekşi ve biberli gibi tatlara duyarlıdır.
- Doğumdan sonraki ilk ay anne, baba ve çocuk arasındaki bağın olduğu dönemdir.
- Bu dönemde hızlı bir gelişim gösterirler, ellerini kullanabilme, oturma, ayakta durma, yürüme gibi gelişmeler gösterirler (MEGEP, 2009, s. 16-19).

Bu dönemde çocuklarda gözlenen bir diğer davranış ise refleksif dönemden amaçlı davranışa geçmesidir (Kol, 2011, s. 4). Artık davranışlarını ve hareketlerinin bir amacı vardır.

Oyun Çağı (2-6 yaş): Çocukların oyun çağında, motor becerileri gelişmektedir. Sayı sayma, şarkı söyleme, şiir okuma ve soru sorma gibi alanlarda becerileri oluşmaya başlar. Artık dış dünyaya hâkimdir ve kendisini birey olarak görür. 2-4 yaş hareketliliğin arttığı ve duyguların inişli çıkışlı olduğu bir dönemdir (MEGEP, 2009, s. 19). Bu dönem çocuklar hayatın onun etrafında döndüğü düşüncesiyle hareket ederler. Bu dönemde dil gelişimi hızlıdır, sınıflama becerileri yoktur (Kol, 2011, s. 4-5). 3-6 yaş arasındaki çocukların karakterinin biçimlenmesi, fiziki ve zihni olarak harcadığı kişisel çabaların desteklenmesi gerekmektedir (Durakoğlu, 2011, s. 136). Bu dönemde çocuklar artık bireydir ve kendi istekleri ve beğenileri söz konusudur. Kendisi dışında bir dünya yoktur. Okul öncesi dönem (0-6 yaş) çocuğun dil ve bilişsel gelişiminin büyük ölçüde tamamlandığı dönemdir (Kol, 2011, s. 2).

Okul Çağı (6-12 yaş): Bu dönem çocukların okul ile tanıştıkları ve eğitim hayatlarının başladığı dönemdir. Bu dönemde çocuklar, gerekli fiziksel becerileri öğrenme, kendi bedenini benimseme, sosyalleşme, cinsiyetine uygun davranma, okuma yazma becerileri, vicdan, ahlaki değerler sistemi gelişimi, bireysel davranma, sosyal grup oluşturma gibi gelişmeler gösterirler (Bacanlı, 2011, s. 56-57). Okul ve eğitim ile tanışan çocuk bu dönemde

kendi özel alanını edinir (arkadaş çevresi ve okul ortamı). Okul çağı olarak adlandırılan bu dönemde çocuklar;

- Büyük ve küçük kaslarını kullanmayı öğrenir,
- Kurumsal kurallara uyarak yaşamayı öğrenir,
- Yaşlılarıyla birlikte oynamayı öğrenir,
- Bedenine bakma ve temizlik alışkanlığı kazanır,
- Kendi davranışlarının sorumluluğunu yüklenir,
- Somuttan soyuta doğru düşünme yeteneği kazanır (MEGEP, 2009, s. 21).

Ergenlik Dönemi (13-19 yaş): Bu dönem çocukluktan çıkma ve yetişkin olma arasında kalmış bir geçiş dönemidir. Ergenlik döneminde kız çocukları ve erkek çocukları fizyolojik olarak farklı gelişim özellikleri gösterirler. Bilişsel olarak bakıldığında ise; her durumda kendi düşüncelerinin doğruluğuna inanır (Kol, 2011, s. 6) ve çevresindeki kişilerle özellikle ailesiyle tartışma halindedir. Bu dönem yetişkinliğe hazırlık dönemi olarak tanımlandığından çocuk, bu dönemde evlilik ve aile hayatına hazırlanma, bir meslek için hazırlanma, sorumluluk yüklenme eğilimi gibi belirtiler gösterirler (Bacanlı, 2011, s. 59).

Çalışmanın bu bölümünde üzerinde durulması gereken kütüphane hizmetlerinden yararlanan bebek kullanıcılarıdır. Yukarıda söz edilen çocukluk dönemleri içerisinde yer alan bebeklik dönemine ilişkin bilişsel gelişim ile beraber bebeklerin kütüphane hizmetlerinden yararlanma durumlarından söz edilecektir.

2.2. Kütüphane Kullanıcıları Olarak Bebekler

İnsan yaşamında, emekleme dönemi (infancy) ile 2-4 yaş arası çocukluk dönemi (toddlerhood) oldukça önemli görülen zaman dilimleridir. Kütüphane ve Bilgi Bilimi (LIS) dışında, gelişim psikolojisi, erken çocukluk eğitimi, sosyoloji, antropoloji ve sağlık bilimleri disiplinleri sürekli ve yoğun bir ilgi ile bu dönemler üzerinde durmaktadır (McKechie, 2006, s. 191). Genel bir çerçeve ile okul öncesi dönem olarak adlandırılan ve 7 yaş öncesi olarak tanımlanabilen (yukarıdaki zaman dilimlerini de içine alan) dönem, bir bireyin, fiziksel, ruhsal, bilişsel olarak gelişimini etkileyen, hayatındaki en önemli dönemlerdendir. Bu süreçlerde yaşanan olumsuz olayların (istismar, şiddet gibi) bireyin yaşamı boyunca kalıcı etkiler bıraktığı bilinmektedir (Bertan, Haznedaroğlu, Yurdakök ve Güçüz, 2009, s. 2). Olumsuz etkilerin yaşam boyunca bırakacağı olumsuz izler gibi olumlu anlamda yapılan her eylem, bireyin hayatında olumlu izler bırakacaktır.

Bireyin dünyaya geldikten sonraki ilk 2 yıl bebeklik, 3-6 yaş ilk çocukluk (oyun), 7-11 yaş ikinci çocukluk, 12-18 yaş ergenlik dönemi olarak kabul edilir (Çadem, 2019). Buna göre, bebek olarak nitelediğimiz grup 0-2 yaş dönemini kapsamaktadır. Bu noktada kütüphanelerde bebelere yönelik hizmet dendiğinde 2 yaş ve altı kullanıcı grubu akla gelmektedir. Bu yaştaki

kullanıcı grubuna hizmet sunmak çok önemli görülmekle birlikte bir yaş altı yani yürüme öncesi grup olarak adlandırılan (pre-walker) daha küçük kullanıcılar için azami derecede dikkatli olunması gerekmektedir (Marino, 2003, s. 1). Bir yaş altı olarak sınıflandırılan ve yürüme öncesi (pre-walker) olarak nitelenen bebek grubu için kütüphane hizmetleri oldukça sınırlı olmasına rağmen, bu dönemdeki bebekler güvenlik açısından en çok dikkat edilmesi gereken kullanıcı grubunu oluşturmaktadır. Bu yaş grubu için hizmet sunmak her ne kadar kütüphaneler için zorlayıcı da olsa, anılan dönemin bireyin yaşamında en önemli dönem olduğu unutulmamalıdır. Bu bir yıllık süreçte bebeklerin çevrelerindeki her şeyi özümstedikleri ve bu bilgilerin yaşamları boyunca onlarda iz bıraktığı bilinmektedir (Marino, 2003, s. 3). Alışkanlıklar, bireylerin küçük yaşlardan itibaren sürekli uygulayarak edindiği davranışlardır. Bebeklik dönemiyle birlikte sürekli kütüphane kullanmaya başlayan birey, kütüphaneleri doğal yaşamının bir parçası olarak algılar. Nasıl ki bebeğin yaşamında sürekli ziyaret edilen akraba, komşu ve arkadaş evleri doğal ve gidilmesi gereken ortamlar durumuna geliyorsa, kütüphaneler de bebeklikten başlayarak sürekli ziyaret edildiği zaman, benzer biçimde doğal ortamlara dönüşebilmektedir. Yine, ebeveynler, bakıcılar ya da aile büyükleri (kendilerine bakan ve güven duydukları kişiler) ile birlikte sürekli bir biçimde gidilen bu mekânlar bebekler için kendilerini güvende hissettikleri ve mutlu oldukları yerler olmaktadır.

Tekiner (1997) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre 0-6 yaşına kadar alınan eğitimin 18 yaşına kadar gösterilen okul başarısının %33'ünü etkilediği belirtilmektedir (akt. Ramazan ve Demir, 2011, s. 84). Ebeveynlerin çocuklara kitap okumaya başlamaları için ideal yaşın şu ana dek öngörülen 3 ile 5 yaş arası değil, doğumu ve hatta daha öncesini de kapsamı gerektiği (Naylor, 1987, s. 383) görüşü de dâhil bütün bilgiler göstermektedir ki sadece okul dönemi değil bireyin dünyaya geldiği ilk andan başlayarak yaşadığı deneyimler, edindiği bilgi ve beceriler onun yaşamı boyunca başarısızlığının ya da başarılı olmasının temelini oluşturacaktır.

İngiltere’de ilk olarak uygulanan “İlk Kitabım” projesi ile amaçlanan 0-12 aylık bebeklere ve 1-3 yaş arası çocuklara içerisinde kitap, kütüphane üyelik kartı ve kütüphane tanıtımlarının yer aldığı broşür vb. ürünler içeren çanta verilerek, kütüphaneye davet edilmekte ve bu konuda bilinçlenmeleri sağlanmaktadır (Gürbüz, 2015, s. 171). Bu uygulama ile küçük çocukların özellikle bebeklerin kütüphane kullanmalarına ne derece önem verildiğini göstermektedir.

Bebeklik dönemi de dâhil olmak üzere; ebeveynler, çocuklar için en önemli okuma rol modelleridir. Küçük çocuklar ile ebeveynleri ve bakıcıları arasında bu bağlamdaki erken etkileşimler kişisel, sosyal, kültürel, duygusal ve dilsel gelişimlerine önemli katkı sağlamaktadır. Ebeveyn ya da bakıcı ile birlikte okumak ve kitap paylaşmak, iletişim becerilerini geliştirmeye yardımcı olan konuşmayı teşvik etmektedir. Ailelerde paylaşılan kitap okuma, okul başarısı, okuryazarlık, kimlik ve aidiyet kazanma ve okuryazar toplumlara/topluluklara katılım ile güçlü bir şekilde bağlantılıdır (Rankin, 2016, s. 2).

“Erken Çocukluk Döneminde Kütüphane ve Dil Gelişim” isimli çalışmada; erken çocukluk döneminde sıklıkla ziyaret edilen kütüphane ve kitapçıların çocukların dil ve okuryazarlık gelişimini olumlu yönde etkilediği tezinden yola çıkılarak, kütüphanelerin böyle bir etki bırakmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun nedenleri ise araştırma yapılan bölgede yer alan çocuk kütüphanelerinin çocuğun yaş ve gelişimsel özelliklerine göre yetersiz olması yani çocuk dostu olmaması ve ailelerin kütüphaneyi tercih etmemesi biçiminde açıklanmıştır (Işıklıoğlu, 2016, s. 1903). Bu bağlamda bakıldığında, halk kütüphanelerinin hizmet planlarını ve tasarımlarını, önemli bir kullanıcı grubu olan bebeklerin ihtiyaçlarına ve özelliklerine yönelik yapmasında “bebek dostu kütüphane” olgusunun ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Unutulmamalıdır ki kütüphaneler, her bireyin eşit bir şekilde ziyaret edebildiği kurumlar olarak tanımlanmaktadır (Marino, 2003, s. 1). Bu nedenle, hem sosyo-ekonomik durum hem de yaş aralıkları açısından bakıldığında bu eşitliğin sağlanması için gerekenler yerine getirilmelidir.

Dünya genelinde çocuk kütüphanelerinde genel bir değişim söz konusudur. Kütüphaneler hizmetlerini ve dermelerini daha erken yaş gruplarını da (0-2 yaş) dikkate alarak çeşitlendirmektedir (Odabaş ve Akkaya, 2019, s. 121). Özellikle bilgi kaynaklarının değişimi ve çeşitlenmesi, bütün kütüphane türlerinde olduğu gibi çocuk kütüphanelerinde de değişime neden olmuştur. Çocuk kütüphanelerinde yaşanan bu değişim unsurlarında 3 özellik bulunmaktadır:

- Zengin aktivite merkezleri
- Mekânsal farklılaşma
- Bölgenin gönüllüleri ve yöneticileri gibi dinamiklerle işbirliği (Odabaş ve Akkaya, 2019, s. 85).

Bu değişim unsurları içerisinde bebeklerin yoğunlukla kullandığı (oyuncak, dokun hisset kitapları vb.) materyaller kütüphane içerisinde yer almaktadır. Değişen derme yapısı ve mekânsal farklılaşma sonucu bebekler ve aileleri (bakıcıları) kütüphaneyi daha rahat bir şekilde kullanabilmektedirler. Bebeklere hizmet sunmaya başlayan kütüphaneciler artık bir bebeğin gelişimi üzerindeki rollerini; bu süreçlerde gelişen beyinlerini etkileyebileceklerini fark etmeye başlamakta ve bu ilk yılları mutlu ve olumlu kılmak için ne gerekiyorsa yapmaktadırlar (Knoll, 2016). Ramos’un (2012, s. 78) ifadelerinde, kütüphane/ kütüphanecilerin dışında (şüphesiz onlarla koordineli olması beklenen) iki bağlamın rolüne yapılan vurgu, bu gerçeğin altını daha da çizmektedir. Söz konusu ifadelerle göre, iki önemli bağlam; aile ve okul ilk okuma algılarının oluşturulmasına önemli oranda etki etmektedir. İlk okuma deneyimlerinin olumlu olması okuyanları motive ederken, tersine olumsuzluğu okuyucular ile kitaplar arasında sonraki yıllara da yayılacak biçimde engeller oluşturacaktır (Ramos, 2012, s. 78). Tüm bu bilgiler, bebeklerin zihinsel gelişiminde kütüphaneci, okul ve ailelerin tavır, tutum ve yaklaşımlarının önemini ortaya koymaktadır.

Bebeklerin gelişimleri için gerekli olan fiziksel alanlar, eğitimleri için gerekli materyaller sağlanarak onlara uygun ortamlar tasarlanmaktadır. Ayrıca bu konuda bebekler için kitaplar yazılmaya ve konu derinlemesine incelenmeye başlanmıştır (Marino, 2003, s.1).

Bebeklere yönelik kütüphane hizmeti programları oluşturulmasının amaçları şu şekilde belirtilmektedir:

- Okuryazarlığı desteklemek,
- Bebeğin hayatının başlangıcından itibaren dil sevgisinin oluşturulması,
- Ebeveynler ve bakıcılar için bebeklere şarkı söylemenin, konuşmanın ve okumanın değerini ve gerekliliğini vurgulamak ve ebeveynlere bunu yapmanın en iyi yollarını modellemek (Marino, 2003, s.1).

Bebekler için kütüphane hizmetleri konusunda, kütüphaneler tarafından yapılabilecek basit uygulamaları Knoll şu şekilde sıralamıştır:

- Hastanelerle işbirliği kurulması, bebeğin ilk profesyonel eğitim sağlayıcısı olarak küçük bir hediye ve kütüphane iletişim bilgilerinin aileye verilmesi,
- Bebek oyunları, kitap etkileşimi ve bakıcılarla spontane görüşmeler için hazır olunması,
- Bebeklerin ve çocukların kelime dağarcığının gelişimini destekleyen kitaplar edinilmesi,
- Ebeveynlerin ve bakıcıların ilgilendiği konuları içeren (beslenme, hikâye zamanı vb.) programlar hazırlanması,
- Ev ziyaretleri için aile hizmetleri departmanları ve diğer topluluklara katılım,
- Çocuk kütüphaneciliği tarihi hakkında bilgi sahibi olunması,
- Çocuk gelişimi ile ilgili araştırmalardan haberdar olunması,
- Bilinmeyen bir kütüphanenin yanınızda bir bebekle ziyaret edilmesi ve deneyimlerin diğer personel ile tartışılarak bu konuda beyin fırtınası yapılması,
- Kütüphaneye henüz gelmemiş genç ailelere davetiye gönderilmesi (Knoll, 2016).

Kütüphaneler dışında ilişkili meslek örgütleri, eğitim kurumları/bölümler ve kütüphanelerin bağlı olduğu kurumlara sunulan öneriler ise şu şekildedir:

- Eğitim kurumlarındaki ilişkili bölümlerde lisans düzeyinde ders programlarına bebek ve çocuk gelişimi, aile dinamikleri, temel sosyal hizmetler gibi konuların eklenmesi,
- Çocuk kütüphaneciliğinin ülkeye ve nüfusa olan katkılarının topluma yayılması,
- Bebeklere ve küçük çocuklara özgü kaliteli bir hizmet için çocuk gelişimi konusunda uzman kütüphanecilerin çalışması (Knoll, 2016).

IFLA tarafından hazırlanan “Bebekler ve Küçük Çocuklar için Kütüphane Hizmetleri Rehberi”ne göre; bebekler için hizmetler tasarlanırken, ebeveynlerin de kütüphane içerisinde vakit geçirebilecekleri (müzik, yaratıcı drama merkezleri, ev bakımı, fiziksel oyun alanları vb.) alanlar unutulmamalıdır. Ayrıca bebekler için tekerlemeler, ninniler, şarkılar, resimli kitaplar ve öykü anlatımları gibi konuşma gelişimlerini desteklemede önemli rol oynayan etkinlikler planlanmalıdır (IFLA, t.y., s. 6).

Hizmetler dışında bebekler için kütüphaneye sağlanacak materyaller hem güvenlik hem de çocuğun gelişimi açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle çocuğun yaşına ve gelişimine uygun materyallerin seçilmesi gerekmektedir. Bebekler için resimli, kumaş ve dokun-hisset gibi duyuşsal kitapların tercih edilmesi uygun olacaktır (IFLA, t.y., s.7).

Kütüphanelerde bebekler için hizmet tasarlanırken, ortam, araç, gereç ve materyallerin tehlikeli olmamasına ve güvenliğe önem verilmelidir. Mobilyaların tasarımı ve düzeni tehlike yaratacak biçimde olmamalı, oyuncak gibi materyallerin temizliğine dikkat edilmelidir. Daha ergonomik olması ve ebeveynlerin ulaşımı açısından yüksek binalarda asansör bulunmalıdır. Bebeklere hizmet sunan kütüphanelerde oyun ve oyuncak bölümünün olması; bu bölümlerin halı ile kaplı olması; ayrıca bebek bakım odasının yer alması önemli unsurlar arasındadır (IFLA, t.y., s.7).

Aşağıda yurtdışında yer alan bebek dostu kütüphanelere birkaç örnek görsel sunulmuştur. Bu görsellerde bebeklerin kimi zaman bireysel kimi zaman ise ebeveynleri ile etkinlikler yaptıkları ve kütüphanelerin onlar için sunduğu güvenli ortam dikkati çekmektedir.

Resim 1: West Norwood Kütüphanesi (Londra, İngiltere)

Resim 2: Tualitin Halk Kütüphanesi (Oregon, ABD)

3. Türkiye’de Halk Kütüphanelerinde Kurulan Bebek Kitaplıkları / Bölümleri

Çocuk kütüphaneleri, 2000 yılının sonlarında halk kütüphanelerine devredilmiştir (Demircan, 2006, s. 177). İlk olarak 1920-1930 yılları arasında çocuk kütüphanelerinin gerekliliği fark edilmiş ve ilk çocuk kütüphanesi 1925 yılında Türk Ocakları tarafından Akhisar’da kurulmuştur (Gönen, Temiz, Akbaş, 2015, s. 78). Açılan ilk çocuk kütüphanesinin ardından Manisa Halkevi’nde bir çocuk kütüphanesi daha kurulmuştur (Sağlamtuğ, 1998, s. 75). Bakırköy Halk Kütüphanesinde ise ilk kez modern bir anlayışla 1979-1980 yıllarında hizmete giren “Örnek Çocuk Kütüphanesi” kurulmuş ve burada okul öncesi çocuk bölümü açılmıştır (Sağlamtuğ, 1998, s. 78). Bu ilk girişimler ile birlikte çocuk kütüphanelerinin sayısı sürekli artış göstermiştir. Bu artış zamanla değişim göstermiştir. 1966 yılında 179 olan çocuk kütüphanelerinin sayısı 1974 yılında 286, 1979 yılında 296 sayısına ulaşmış; 1986 yılında gelindiğinde ise ciddi bir düşüş yaşayarak 106’ya kadar düşmüştür (Odabaş ve Akkaya, 2019, s. 94). 2000 yılına gelindiğinde Halk Kütüphanelerine devredilen çocuk kütüphane sayısı 72 olarak bilinmektedir (Demircan, 2006, s. 179).

2000 yılında Halk kütüphanelerinde devredilen çocuk kütüphaneleri Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü bünyesinde hizmet sunmaya başlamıştır.

Çocuk Kütüphaneleri halk kütüphaneleri dışında tüzel ya da gerçek kişiler tarafından kurulabilmektedir. Çocuk kütüphaneleri kurulmasına ilişkin başlıca yasal belgeleri Yılmaz (2019a, s. 15) şu şekilde belirtmiştir:

- Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1989).
- 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu (2004).
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın Seçme Yönetmeliği (2005).
- 5393 Sayılı Belediye Kanunu (2005).
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği (2012).
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Hizmet Esasları Genelgesi (2012a).
- T.C. Anayasa ve diğer yasa ve yönetmelikler.

Adı geçen belgelerin bir kısmı, kütüphane kurmayla doğrudan ilişkili gözükmesi de yeni kurulacak ya da hizmet sunmakta olan çocuk kütüphaneleri için kullanılabilecek olası yasal belgelerdir.

Çocuk kütüphanelerine ilişkin ayrı bir yönetmelik bulunmamaktadır. Ancak 1982 yılında yayınlanan “Halk ve Çocuk Kütüphaneleri Yönetmeliği” incelendiğinde, “Çocuk Bölümü - Çocuk Kütüphanesi” (9. madde) olarak geçmektedir. Yeni yönetmelikte (2012) bu bölüm kaldırılmıştır. Her iki yönetmelikte de, çocuk kütüphanesine ilişkin hizmetler diğer başlıklar altında ayrı ayrı ele alınmıştır.

Çocuk kütüphaneleri ilk kuruldukları biçimi ile okuma eylemi için hizmet sunmanın yanında ebeveynlere, aile fertlerine, bakıcılara ve farklı yaş gruplarına zengin hizmet sunan bir yapıya dönüşmüştür (Odabaş ve Akkaya, 2019, s. 84). Bu farklı yaş gruplarının arasında bebek kullanıcı grubu da yer almaktadır.

Ülkemizde bebelere yönelik hizmet sunan 3 kütüphane olduğu bilinmektedir. Bunlardan birisi Tokat Valiliği'ne bağlı ve müstakil olarak hizmet veren “Bebek Kütüphanesi” ismiyle açılmıştır. İkincisi Karabük İl Halk Kütüphanesi bünyesinde hizmet sunan bebek bölümü, üçüncü ise Tekirdağ Şarköy İlçe Halk Kütüphanesi bünyesinde yer alan çocuk bölümüdür (Haber Arşivi, 2019). Çalışma kapsamı IFLA ilkeleri doğrultusunda Halk Kütüphanelerine bağlı bebek bölümlerini içerdiğinden, Tekirdağ ve Karabük örnekleri değerlendirilmiştir. Çalışma örnekleme belirlenirken Halk Kütüphanesi bünyesinde hizmet sunan kütüphaneler tercih edildiğinden Tokat Valiliği'ne bağlı olarak hizmet sunan bebek kütüphanesi çalışmanın dışında bırakılmıştır.

3.1. Zübeyde Hanım İl Halk Kütüphanesi ve Şarköy İlçe Halk Kütüphanesi: Bebek Bölümü

Bebeklere yönelik hizmet sunma amacıyla “Bebek Kütüphanesi” ismiyle Karabük Zübeyde Hanım İl Halk kütüphanesine bağlı olarak 2018 yılında hizmete açılmıştır. Bebelere yönelik ilk eğitim programları ise Kasım 2019 itibarıyla başlamıştır (Etkinlikler, 2019).

Tekirdağ Şarköy’de bulunan ilçe halk kütüphanesi tarafından oluşturulan bebek bölümü 2019 yılı haziran ayında hizmete açılmıştır (Haberler, 2019)

Her iki kütüphane de halk kütüphanesi içerisinde bir bölüm olarak hizmete sunulmuştur. Aşağıda bu kütüphanelere ilişkin birkaç görsel yer almaktadır.

Resim 3: Karabük Zübeyde Hanım İl Halk Kütüphanesi Bebek Bölümü 1

Resim 4: Karabük Zübeyde Hanım İl Halk Kütüphanesi Bebek Bölümü 2

Resim 5: Şarköy İlçe Halk Kütüphanesi Bebek Bölümü 1

Resim 6: Şarköy İlçe Halk Kütüphanesi Bebek Bölümü 2

3.1.2. Yöntem, Bulgular ve Yorum

Çalışma kapsamında nitel araştırma yapılmıştır. Nitel araştırma kapsamında durum çalışması, veri toplama tekniği olarak ise yapılandırılmış görüşme ve doküman incelemesi teknikleri uygulanmıştır. Yine çalışma kapsamında 2 halk kütüphanesinin Bebek Bölümleri incelenmiştir. 12 sorudan oluşan yapılandırılmış görüşme soruları 2 kütüphane yöneticisine de (Şarköy İlçe Halk Kütüphanesi ve Zübeyde Hanım İl Halk Kütüphanesi) e-posta aracılığıyla gönderilmiş ve veriler e-posta yoluyla toplanmıştır.

Kütüphane yöneticilerine yöneltilen sorular kütüphanenin bebek bölümüne ilişkin veri toplamak amacıyla oluşturulmuştur. Soruların genel kapsamı şu şekildedir: Bebek bölümünün hizmete açılma zamanı, personel sayıları ve nitelikleri, kütüphaneyi kullanan bebek sayısı, mekân tasarımı, güvenlik ve bebek bakım olanakları, bütçe ve kullanıcılardan alınan geribildirimler. İki kütüphane yöneticisinden alınan dönütler sonucunda veriler toplanmış ve analiz edilmiştir.

Verilerin analizinde ise betimsel analiz yöntemi uygulanmıştır. “Betimsel analiz, elde edilen verilerin daha önceden belirlenen temalara göre özetlendiği ve betimlendiği bir nitel veri analiz tekniği olarak tanımlanmaktadır.” (Sığı, 2018, s. 276). Bu kapsamda verilerin değerlendirilmesi amacıyla başlıklar belirlenmiş ve kütüphanelerin 5 temel unsuru (bütçe, mekân, personel, kullanıcı ve derme) bağlamında değerlendirilmiştir. Her iki kütüphanenin de yöneticileri bebek bölümlerine ilişkin gönderilen sorulara yanıt vermiştir. Alınan yanıtlar ışığında bebek bölümleri 5 temel unsur bağlamında değerlendirilerek aşağıdaki tabloda veriler sunulmuştur.

Tablo 1: Kütüphanelerin 5 unsur kapsamında incelenmesi

	Karabük İl Halk Kütüphanesi	Şarköy İlçe Halk Kütüphanesi
Mekân	Mekân parke ve halı döşeli, bebek bakımı odası bulunmaktadır.	Mekânın tamamı oyun matı ile kaplı, bebek bakımı için ayrı bir alan bulunmuyor.
Derme	Bebek kitapları, duyu eğitimi materyalleri, ritim aletleri.	Kitap, görsel işitsel dokunsal materyaller.
Personel	Ayrı personel yok (Karabük Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü'nün öğrencileri ile işbirliği var).	Ayrı bir personeli yok
Bütçe	Genel kütüphane bütçesi.	Genel kütüphane bütçesi.
Kullanıcı	0-3 yaş.	0-3 yaş.

Her 2 halk kütüphanesi de bebek bölümleri bağlamında değerlendirildiğinde, bu alanların bebekler için uygun olduğunu ancak Şarköy İlçe Halk Kütüphanesi'nin bebek bakımı için ayrı bir alanının olmamasının eksiklik olduğunu söyleyebiliriz. Bu da bebeklerin bakımı açısından ebeveynlerin sorun yaşaması ve kütüphaneyi uzun süre kullanamaması anlamına gelmektedir.

Buna karşın Karabük İl Halk Kütüphanesinde bebek bölümünde ayrı bir personel olmaması olumsuz olarak değerlendirilirken, Karabük Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü ile işbirliği kurulması ve öğrencilerin kütüphanede etkinlikler düzenlemesi, işin uzmanları tarafından hazırlanan etkinliklerin yer alması olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir.

Bu yanıtlar haricinde gelen geri bildirimlere baktığımızda, Şarköy İlçe Halk Kütüphanesini günde ortalama 6-7 bebek kullanıyorken, Karabük İl Halk Kütüphanesini ortalama 30 bebek kullanmaktadır. TÜİK 2018 yılı nüfus kayıt sistemine göre Karabük'te 0-4 yaş arası çocuk sayısı 10,923 iken, Şarköy'de bu yaş grubunun sayısı 1,533 olarak gösterilmiştir (TÜİK, 2019). Kullanım oranlarındaki farkın nüfus dağılımının farklılığından kaynaklandığı söylenebilir. Şarköy'ün küçük bir ilçe olması ve Karabük'e göre 0-4 yaş arası çocuk sayısının neredeyse 1/10 oranında az olması bu sonucu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda nüfus bazında incelendiğinde Şarköy'ün de yoğunlukla kullanıldığını söyleyebiliriz.

Bunun dışında kütüphanelere hizmetlerine ilişkin alınan geri bildirimler sorulduğunda, her iki kütüphane de olumlu yönde geri bildirim aldıklarını ve bu hizmetlerin genişletilmesi gerektiği yönünde talepler olduğunu dile getirmişlerdir. Ayrıca Karabük İl Halk Kütüphanesi, içinde buldukları durumu şu şekilde özetlemiştir: “Arz oluşturduk, taleplere yetişmekte zorlanıyoruz”.

Şarköy İlçe Halk Kütüphanesi ise annelerin “Dışarıda bebeğimizle gidebileceğimiz yerler yoktu, iyi ki böyle bir alan düşünülüp oluşturulmuş” şeklinde geri bildirimlerini aldığını bildirmiş. Buna ek olarak ise küçük ilçelerde bu tarz hizmetlerin, büyük illere göre daha anlamlı ve önemli olduğunu dile getirmiştir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Halk kütüphanelerine bağlı olarak hizmet sunan çocuk kütüphaneleri, gelişen teknoloji ve eğitim yöntemleri ile birlikte hizmetlerinde değişime ve çeşitliliğe yönelmiştir. Son dönemlerde popüler olmaya başlayan “baby friendly libraries - bebek dostu kütüphaneler” kavramı ile birlikte kullanıcı grubu olarak bebekler ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda bebeklere yönelik gerek mekânsal tasarım gerekse derme geliştirme konusunda çalışmalar yapılmıştır. Yaşanan bu gelişmeler ile birlikte çocuk kütüphaneleri bebek kullanıcıların ve ebeveynlerinin rahatlıkla gelip vakit geçirebilecekleri ortamlar haline almaya başlamıştır.

Çalışma kapsamında değerlendirilen, Karabük Zübeyde Hanım İl Halk Kütüphanesi ve Şarköy İlçe Halk Kütüphanesi bebek dostu kütüphane olgusunu gerçekleştiren ülkemizdeki ilk örneklerdir. Karabük Zübeyde Hanım İl Halk Kütüphanesi, Karabük Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü'nün desteğini alarak iş birliği yolu ile bu hizmeti sunmaktadır. Bu durum hem derme yani bebeklerin materyalleri konusunda nitelikli ve zengin içerikli olmasını sağlamakta hem de sunulan hizmetin kalitesini arttırmaktadır. Ayrıca bebeklerin bakımı için ayrı bir alan

bulunması, yine bu işbirliğinin bir sonucu olarak gösterilebilir. Çünkü alanında uzman kişilerin (Çocuk gelişimci, eğitimci, vb.) görüşü ile bu yaş grubu gereksinimleri daha net bir şekilde ortaya konularak gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Şarköy İlçe Halk Kütüphanesinde ise küçük bir ilçede yer alması, olanaklarının sınırlı olması olumsuz yönleri olarak gösterilebilir. Küçük bir ilçede olmasına rağmen kullanım oranlarının fazla olması, o bölge için bu mekânın önemini ortaya koymaktadır. Bebek bakımı için ayrı bir alan olmaması bu kütüphanenin en önemli eksiği olarak gösterilebilir. Buna ek olarak Şarköy İlçe Halk Kütüphanesinde çalışan 1 kütüphaneci ve 1 Bilgisayar İşletmeni dışında personelleri olmadığından bu mekân için ayrı bir kişi görevlendirememişlerdir. Bu noktada personel sayısının az olması hizmetlerin kalitesi ve sürdürülebilirliği açısından olumsuz olarak değerlendirilebilmektedir. Her iki kütüphanenin de eksikleri olmasına karşın iş birliği ve paylaşımlarla geliştirilebilecek olan bu hizmetin ülkemizde ilk olarak sunmuş olmaları önem arz etmektedir.

Bebekli ailelerin ev dışında rahatlıkla bebeğiyle birlikte vakit geçirebileceği sosyal alanların, sağlıklı ortamlar olan kafe gibi mekânlar değil de kütüphaneler olması pek çok kazanımların sağlanmasına yol açmaktadır. Ebeveyn için sosyalleşme ve okuma bebeğin ise erken yaşta kütüphane kullanması gibi kazanımlar beraberinde olumlu gelişmeleri tetiklemektedir. Erken yaşta kütüphane ile tanışan bebekte hem erken okuryazarlık ve kitap okuma alışkanlığı becerilerinin gelişmesi hem okuma alışkanlığının daha çabuk, hızlı ve kolay gerçekleşebilmesi söz konusudur. Özellikle gelişmiş metropoller gibi daha fazla olanaklara sahip yerleşkeler yerine pek çok olanaktan görece yoksun olan küçük il ve ilçeler için düşünüldüğünde bu ve benzeri katkıların ne kadar önemli olduğu açık bir şekilde anlaşılır. Büyük şehirlerde ailelerin bebekleri ile gidebilecekleri birçok ortam olmasına karşın küçük yerlerde böyle olanaklar ya yok ya da çok sınırlıdır. Bu noktada halk kütüphanelerini sosyalleşme ve üçüncü mekân bağlamında ele aldığımızda bebekler için alanlar tasarlanmasının gerekliliği daha fazla kendini göstermektedir. Bu tür alanlarda tasarlanacak kütüphane hizmetlerine ilişkin pek çok unsur yerine getirilirken, bu hizmetlerin sürekliliğinin sağlanması adına temizlik konusuna da sürekli olarak dikkat edilmesi oldukça önemlidir. Unutulmamalıdır ki hizmet sunulan yaş grubunun sağlığı ve fiziksel gelişimi, bilişsel, ruhsal vb. pek çok alandaki gelişiminin temeli için gereklidir.

Bebeklik çağından itibaren kütüphane ortamında büyüyen bireyin kütüphaneyi doğal ortamı olarak görmesi iyi bir kütüphane kullanıcısı olmasını sağlayacaktır. Bebek bölümleri oluşturulurken dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir:

- Bebeklerin kullanabileceği özellik, boyut ve içeriklere sahip kitaplar ve materyaller tercih edilmeli.
- Mekân tasarımının çocukların ilgisini çekecek biçimde planlanmasının yanı sıra güvenliğine de dikkat edilmeli.
- Temizlik konusunda özen gösterilmeli.

- Bebekler ve aileleri için farklı etkinlikler tasarlayarak ailelerin ve bebeklerin ilgisi çekilmeli.
- Kütüphanelerde bu alanların varlığı etkinliklerle duyurulmalı.
- Bebeklerin bakımları için gerekli alanlar tasarlanmalıdır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- [Karabük Zübeyde Hanım İl Halk Kütüphanesi Bebek Bölümü 1 fotoğrafı]. (t. y.). Erişim Adresi: <http://www.okumaaajansi.com/turkiyenin-ilk-bebek-kutuphanesi-karabukte-acildi/>
- [Karabük Zübeyde Hanım İl Halk Kütüphanesi Bebek Bölümü 2 fotoğrafı]. (t. y.). Erişim Adresi: <https://www.sondakika.com/haber/haber-turkiye-nin-ilk-bebek-kutuphanesi-karabuk-te-11482672/>
- [Şarköy İlçe Halk Kütüphanesi Bebek Bölümü 1 fotoğrafı]. (t. y.). Erişim Adresi: <https://www.facebook.com/926503514129335/photos/a.928186080627745/2093613100751698/?type=3&theater>
- [Şarköy İlçe Halk Kütüphanesi Bebek Bölümü 2 fotoğrafı]. (t. y.). Erişim Adresi: <https://www.facebook.com/926503514129335/photos/a.928186080627745/2093612980751710/?type=3&theater>
- [Tualitin Halk Kütüphanesinin fotoğrafı]. (t. y.). Oregon, ABD. Erişim Adresi: <https://www.tualatinoregon.gov/library/book-babies-storytime-1>
- [West Norwood Kütüphanesinin fotoğrafı]. (t. y.). Londra, İngiltere. Erişim adresi: <https://images.app.goo.gl/vrYaAnCHxVvmfG4J9>
- Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2019. (2020, Ocak). *Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni*, 33705. Erişim Adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>
- Bacanlı, H. (2011). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Pegem.
- Bertan, M., Haznedaroğlu, D., Yurdakök, K., ve Güçiz, B. D. (2009). Ülkemizde erken çocukluk gelişimine ilişkin yapılan çalışmaların derlenmesi (2000-2007). *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 52(1), 1-8.
- Biblarz, D., Bosch, S. ve Sugnet, C. (2001). *Guide to library user needs assessment for integrated information resource management and collection development*. London: The Scarecrow Press, Inc.
- Birleşmiş Milletler çocuk haklarına dair sözleşmesi. (1989, 20 Kasım). Erişim Adresi: http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/birlesmismilletler.pdf
- Campbell, H.C. (1992). *Halk kütüphanesi sistem ve hizmetlerinin geliştirilmesi* (B. Çapar, Çev.). Ankara: Kültür Bakanlığı (Orijinali 1983'te yayımlanmıştır). Erişim adresi: <http://www.kygm.gov.tr/TR,986/halk-kutuphanesi-sistem-ve-hizmetlerininelistirilmesi.html>

- Cengiz, E. (2017). *Halk kütüphanelerinde derme geliştirme politikaları: Türkiye 'de halk kütüphaneleri üzerine bir değerlendirme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Çadem. (2019). *Çocuk gelişim dönemleri*. Erişim Adresi: <https://www.cadempsikoloji.com/blog/posts/cocuk-gelisim-donemleri>
- Demircan, C. (2006). Türkiye'deki çocuk kütüphanelerinin halk kütüphanelerine devredilmelerinden önceki niceliksel durum 1995-2000. *Türk Kütüphaneciliği*, 20(2), 177-194.
- Durakoğlu, A. (2011). Maria Montessori'ye göre okul öncesi çocukluk döneminin özellikleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (16), 133-145.
- Ersoy, O. (1983). Halk kütüphaneleri. *Türk Kütüphaneciliği*, 32(1), 1-4.
- Gill, P. (2004). *Halk kütüphanesi hizmeti: Gelişim için IFLA/UNESCO ilkeleri*. B. Yılmaz (Çev.). İstanbul: TKD İstanbul Şubesi.
- Gönen, M., Temiz, N. ve Akbaş, S. C. (2015). Erken çocukluk döneminde çocuk kütüphanelerinin rolü ve önemi: Bir kütüphane programı örneği. *Milli Eğitim Dergisi*, 45(208), 76-89.
- Güller, E.D. ve Bilbay, P. (2016). Kütüphane yapılarında okul öncesi çocuklara yönelik interaktif mekanların irdelenmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 30(3), 398-414.
- Gürbüz, M. (2015). İlk Kitabım ve Hazine Sandığım Projesi ve Türkiye için öneriler. *Türk Kütüphaneciliği*, 29(1), 170-178.
- IFLA (t.y.). *Bebekler ve küçük çocuklar için kütüphane hizmetleri rehberi* (M. Gürbüz ve S.Ekici, Çev.). Erişim adresi: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/100-tr.pdf>
- Işıkoğlu E. N. (2016). Erken çocukluk döneminde kütüphane ve dil gelişimi. *VIII. Eğitim Araştırmaları Kongresi*. 5-8 Mayıs 2016 Çanakkale 18 Mart Üniversitesi. Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/profile/Nesrin_Isikoglu_Erdogan/publication/313108943_Erken_Cocukluk_Doneminde_Kutuphane_ve_Dil_Gelisimi/links/58908ec3aca272bc14be523a/Erken-Cocukluk-Doeneminde-Kuetuephane-ve-Dil-Gelisimi.pdf
- Knoll, D. J.(2016). *Engaging babies in the library: Putting theory into practice*. Erişim Adresi: <https://americanlibrariesmagazine.org/2016/05/31/engaging-babies-library-childrens-librarians/>
- Kol, S. (2011). Erken çocuklukta bilişsel gelişim ve dil gelişimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(21), 1-21.
- KYGM. (2012). *Kütüphane hizmet esasları*. Erişim Adresi: <https://kygm.ktb.gov.tr/Eklenti/4832,khgenelge-17.pdf?0>
- KYGM. (2017). *Halk kütüphanelerinde mimari uygulamalar çalıştayı* 7-9 Aralık 2017. Ankara: Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü.
- Marino, J. (2003). *Babies in the library*. Oxford: The Scarecrow Press.
- McKechnie, L. (2006). Observations of babies and toddlers in library settings, *Library Trends*, 55(1), 190-201.
- MEGEP (2009). *Çocuk gelişimi ve eğitimi çocuğun gelişimi*. Ankara: M.E.B.
- Naylor, A. P. (1987). Reaching all children: A public library dilemma. *Library Trends*, 35(3), 369-392.
- Odabaş, H. ve Akkaya, M. A. (2019). Kütüphane deneyiminin beşiği olarak çocuk kütüphaneleri. H. Odabaş, M. A. Akkaya (Ed.), *Bilgi Merkezleri* (s. 82-125) içinde. İstanbul: Hiper Yayın
- Özdemirci, F. (1989). *Türk bütçe sistemi ve halk kütüphanelerine yansımaları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Özlük, H. K. (2006). Halk kütüphanesi kullanıcılarının bilgi arama davranışları (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Ramazan, O., ve Demir, S. (2011). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 36–48 aylık çocukların bilişsel gelişim düzeyleri. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 83-98.
- Ramos, A. M. (2012). Learning to read before you walk: Portuguese libraries for babies and toddlers. *IFLA Journal*, 38(1), 78–85. Erişim adresi: https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/ifla-journal/ifla-journal-38-1_2012.pdf
- Rankin, C. (2016). Introduction: Library services for the early years, *Library Trends*, 65(1), 1-4.
- Rowley, J. (2000). From users to customers?. *OCLC System & Services*, 16(4), 157-167.
- Sağlamtuñç, T. (1998). Türkiye’de çocuk ve halk kütüphaneleri. B. Onur (Yay. haz.). *Cumhuriyet ve çocuk - II. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri 4-6 Kasım 1998* içinde (s. 73-83). Ankara: Ankara Üniversitesi, ÇOKAUM.
- Sağlamtuñç, T. (1994). *Çağdaş kütüphanecilik ve düşünce özgürlüğü üzerine*. İstanbul: Yapı tasarım.
- Sığrı, Ü. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Beta Basım Yayın.
- Tekirdağ’da 0-3 yaş bebek kütüphanesi açıldı. (2019). Erişim Adresi: <https://www.haberler.com/tekirdag-da-0-3-yas-bebek-kutuphanesi-acildi-12185857-haberi/>
- Torun, O. (2018). Halk kütüphanelerinde yenilikçi yaklaşımlar. H. Odabaş ve M. A. Akkaya (Ed.). *Halk kütüphaneleri: Geçmişten geleceğe yönelimler ve yeni roller* içinde (s. 223-282). İstanbul: Hiper Yayın.
- Türkiye’nin ilk bebek kütüphanesi Karabük’te açıldı. (2019). Erişim Adresi: <http://karabuk.kutuphane.gov.tr/TR-230793/turkiye39nin-ilk-bebek-kutuphanesi-karabuk39te-acildi.html>
- Türkiye’nin ilk müstakil bebek kütüphanesi hizmete girdi. (2019). Erişim Adresi: <https://basin.ktb.gov.tr/TR-243700/turkiye39nin-ilk-mustakil-bebek-kutuphanesi-hizmete-gir.html>
- Türkiye’nin ilk ‘Bebek Kütüphaneleri Çalıştayı’ KARABÜK’te. (2019). Erişim Adresi: <https://karabuk.ktb.gov.tr/TR-244098/turkiye39nin-ilk-39bebek-kutuphaneleri-calistayi39kara.html>
- Uçak, Ö. N., ve Topçu, Ö. Ş. (2012). Günlük yaşamda bilgi gereksinimi ve halk kütüphaneleri. Erişim Adresi: <http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/11701/ut.pdf?sequence=1>
- Yılmaz, B. ve Ekici, S. (2011). Çocuk kütüphanesi hizmetleri için ilkeler. *Türk Kütüphaneciliği*, 25(4), 545-552.
- Yılmaz, E. (2011). Etkin kütüphane kullanımı önünde büyük bir engel olarak kütüphane kaygısı: Genel bir değerlendirme. *Türk Kütüphaneciliği*, 25(3), 371-416.
- Yılmaz, B. (2019a, 4 Ekim). “Bebek kütüphanesi” kavramı ve yaklaşımı üzerine.[Blog yazısı]. Erişim Adresi: <https://www.bbyhaber.com/bby/2019/10/04/bebek-kutuphanesi-kavrami-ve-yaklasimi-uzerine-prof-dr-bulent-yilmaz>
- Yılmaz, B. (2019b). *Çocuk kütüphanesi hizmetleri kılavuzu*. İstanbul: Hiper Yayın
- Young, H. (Ed.). (1983). *The ALA glossary of library and information science*. Chicago: American Library Association

Hâfız-ı Kütübden Kütüphaneciye: Osmanlıdan Günümüze Bir Mesleğin Gelişimi

From Hâfız-ı Kütüb to Librarian: The Historical Development of Library Profession from Ottoman Empire to the Present

Ekrem Tak¹

ÖZ

Kütüphanecilik, kütüphanelerin ortaya çıkışıyla birlikte gelişen dünyanın eski mesleklerinden biridir. Buna bağlı olarak kütüphaneciler de antik çağlardan günümüze kadar bilgi hizmeti veren eski bir mesleğin mensuplarıdır. Bu çalışmada kütüphaneciliğin mesleki bir formasyon olarak gelişimi ve kütüphanecilerin (hâfız-ı kütüblerin) Osmanlıdan günümüze kadar değişen rolleri incelenecektir. Bu süreç hâfız-ı kütüblüğün ortaya çıkışından Tanzimat'ın ilanına kadar, Tanzimat'ın ilanından Cumhuriyet'in ilanına kadar ve Cumhuriyet'in ilanından günümüze kadar üç dönem halinde değerlendirilecektir. Bu üç döneme ait tespit edebildiğimiz belgeler ve kaynaklar ışığında hâfız-ı kütüblerin görevlendirilme şekilleri, sorumlu oldukları işler ve dönemler arasındaki farklar tespit edilecektir. Osmanlı dönemine ait birinci kısım kütüphane vakfiyeleri üzerinden incelenerek değerlendirmeler yapılacaktır. Hâfız-ı kütüb terimi geçen kütüphane vakfiyelerinde kütüphanecilik mesleğinin izleri aranacaktır. Yine Osmanlı dönemine ait ikinci kısım için bu dönemde kurulmuş modern okul kütüphanelerinin kuruluş nizamnameleri değerlendirilecektir. Modern okul kütüphanelerinde istihdam edilen hâfız-ı kütübler ile vakfiyeler aracılığı ile atanan hâfız-ı kütübler arasında herhangi bir fark olup olmadığı araştırılacaktır. Üçüncü kısımda ise Cumhuriyet döneminde atanan kütüphaneciler incelenecektir. Bu dönemde kütüphanecilerin nasıl eğitim aldıkları ve nasıl uzmanlaştıkları incelenecektir. Son olarak Türkiye'de başlayan kütüphanecilik eğitimi faaliyetleri araştırılacaktır. Kütüphanecilik eğitimlerinin önce kurslar daha sonra üniversitelerde lisans seviyesinde eğitim almalarına kadar geçen serüven anlatılacaktır.

Anahtar kelimeler: Kütüphane, Kütüphaneci, Bilgi ve Belge Yönetimi

ABSTRACT

Librarianship is one of the oldest professions that has developed with the emergence of libraries. Accordingly, librarians are an old professional group that has provided information services from ancient times to the present. This article examines the process of the historical development of librarianship as a profession and the changing roles of librarians (hâfız-ı kütüb) from the Ottoman Empire to the present. This historical process will be analyzed in three periods: the first period covers the time from the appearance of professional librarians to the declaration of Tanzimat, the second period is from the declaration of Tanzimat to the proclamation of the Turkish Republic and the third period is from the proclamation of the Turkish Republic to the present. It will be made evaluations about hafızı kütüb by examining the foundation deeds of the endowment libraries in the first period of Ottomans. The establishment regulations of the modern school libraries will be examined in the second period. It will be investigated whether there is any difference between the librarians employed in modern school libraries and those appointed through the foundation deeds. In the third period, the librarians appointed during the Republic era and the education of the librarianship will be examined.

Keywords: Library, Librarian, Information and Records Management

¹Sorumlu yazar/Corresponding author:

Ekrem Tak (Dr. Öğr. Üyesi),
İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye
E-posta: ekrem.tak@medeniyet.edu.tr
ORCID: 0000-0003-1386-6519

Başvuru/Submitted: 13.04.2020

Revizyon Talebi/Revision Requested: 04.05.2020

Son Revizyon/Last Revision Received: 20.05.2020

Kabul/Accepted: 24.05.2020

Atıf/Citation: Tak, E. (2020). Hâfız-ı kütübten kütüphaneciye: Osmanlıdan günümüze bir mesleğin gelişimi. *Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi*, 13, 81–102.
<https://doi.org/10.26650/bba.2020.13.04>

EXTENDED ABSTRACT

Librarianship is one of the oldest profession in the World that has developed with the emergence of libraries. Accordingly, librarians are an old professional group that provides information service from ancient times to the present. This article attempts to examine the process of the historical development of the librarianship as a profession and the changing roles of the librarians (hâfız-1 kütübs) from Ottoman Empire to the present. This historical process will be analyzed in three periods; the first period covers the time from the appearance of professional librarian to the declaration of Tanzimat, the second period is from the declaration of Tanzimat to the proclamation of Turkish Republic and the third period is from the proclamation of the Turkish Republic to the present. In the light of the documents and sources belong to these three periods, the system of selection and appointment of the librarians (hafız kütüp), the duties and responsibilities which had to be met and the differences between the periods are determined.

The period from the appearance of librarianship (Hafız-1 Kutubluk) to the declaration of Tanzimat is examined based on the deeds and the documents of the foundations established in the Ottoman Empire. A serach is made for traces of the profession of librarianship in the foundation deeds in which a mention of “hafız kütüp” was made. It can be seen that there is no legal arrangement, regulation, or provision regarding the work to be done by librarians in the early period of the Ottomans. Librarianship as a profession started to develop in the 15th century, and the job descriptions of librarians were first discovered in the foundation deeds of the endowments established in the period of Fatih the Conqueror. However, the deeds of these endowments focused more on the duties to be performed by the librarians rather than the qualities sought in the candidates to be employed in the libraries. There is no provision made in the foundation deeds for the qualifications of candidates for the post of librarian until the period of Tanzimat Reforms. During this period, it was only stipulated that the candidates should be trustworthy, knowledgeable and religious.

The process from the declaration of Tanzimat to the proclamation of the Turkish Republic is examined looking through the regulations of the schools established in this period. There is an investigation into if there is a difference between the librarians (hafız kütüb) employed in modern school libraries and those appointed through the foundations deeds. It can be observed that the process of change in the profession of librarian started through the new technical schools established outside the madrasa system. Even though we see the proliferation of the conditions required to be met by the librarians in the libraries established after the Tanzimat period, librarianship was neither defined as a professional field of study and practice, nor were candidates sought who possessed any educational and professional qualifications in order to be appointed to the librarian post. However, it is obvious that this situation started to change towards the end of the century. With the opening of various school libraries during the Tanzimat

period, both the duties of librarians proliferated, and the qualities and conditions sought in them began to be specified, albeit partially.

The third period deals with those librarians appointed in the Republican era. The activities on the education of librarianship in the Republican era are examined through a literature review of the period. It can be observed that librarianship as a modern sense began in this period. An analysis is made of how librarians were trained and specialized in this period. Furthermore, an examination is made of the activities in the education of librarians which began in Turkey. The adventure of the education of the librarians from courses to undergraduate level at university is explained. In the Republican era, new professional qualifications started to be sought in librarians and the profession of librarianship could be described. The first step was to open librarianship courses, and existing librarians were obliged to attend these courses, and then those who wanted to become librarians were asked to obtain certificates from these courses. As of 1954, with the opening of the Department of Librarianship in Ankara University, those who want to become a librarian have to complete academic education at the university level.

GİRİŞ

Tarihte kütüphanelerin ortaya çıkışıyla birlikte yeni bir meslekî formasyon alanı olarak gelişen kütüphanecilik, yüzlerce yıldır varlığını sürdüren bir meslektir. Kütüphaneciler antik çağlardan günümüze kadar bilgi hizmeti veren bir meslek olarak, bütün gelişmiş medeniyetlerin vazgeçilmez bir unsuru olmuştur (Bilgili, 2016, s. 3-4). Osmanlı döneminde başkent İstanbul'dan başlayarak Osmanlı coğrafyasının tamamında faaliyet gösteren büyük bir meslekî gurup olan kütüphaneciler incelemeye değer bir geçmişe sahiptir. Bu çalışmada kütüphanecilik mesleğinin Osmanlı özelindeki serüveni incelenecektir.

Osmanlıda kütüphanecilik mesleğinin tarihî gelişimi ve kütüphanecilerin formasyonları, Osmanlı kurumlarının yapısal özelliklerine göre farklılıklar veya benzerlikler gösterir. Bu farklılık, kütüphanenin içinde yer aldığı mekân ve işlevlerden kaynaklanır. Osmanlı kütüphaneleri tarihî süreçte öncelikle Osmanlı yönetim kurumlarının merkezi olan saraylarda padişahların hususî koleksiyonları olarak ortaya çıkmış ve zamanla kurumsal bir kimlik kazanmıştır. Saray kütüphanelerinden farklı bir tür olarak ortaya çıkan ve Osmanlı coğrafyasının tamamına yayılan medrese kütüphaneleri ise eğitim amaçlı kurulan kütüphaneler olarak gerek koleksiyonları gerekse kullanım amacı ve kullanıcıları bakımından diğerlerinden farklılıklar gösterir. Bunlar dışında camilerde kurulan kütüphaneler ise koleksiyon ve kuruluş amacı bakımından medrese kütüphanelerinden farklı olarak mahalle halkına da hizmet eder. Tekke kütüphaneleri koleksiyonları bakımından kısmî farklılıklar gösterse de amaç ve işleyişleri bakımından diğerleriyle benzer özelliktedir. Bütün bu kütüphane türlerinde ortak özellik ise hepsinin unvan olarak hâfız-ı kütüb adı verilen kütüphanecilerin sorumluluğunda bulunuyor olmasıdır. Hâfız-ı kütüb “kitapları ve kitapların bilgisini hıfzeden, koruyan” anlamında Osmanlı döneminde kütüphanelerde görevlendirilen meslek mensuplarının unvanı olarak 15. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanmış ve Cumhuriyet dönemine kadar da bu kullanım aynıyla devam etmiştir. Bu meslek grubuna “emîn-i kütüb, hâzin, hâzin-i kütüb” denildiği de olmuştur (Erünsal, 1997, s. 94).

Osmanlı'nın kuruluşundan bugüne kadar kütüphanecilik mesleğini üç dönemde incelemek mümkündür. Birinci dönemi ilk hâfız-ı kütüblerin ortaya çıkışından Tanzimat'ın ilanına kadar, ikinci dönemi Tanzimat'ın ilanından Cumhuriyet'in ilanına kadar, üçüncü dönemi ise Cumhuriyet'in ilanından günümüze kadar ele almak mümkündür.

Osmanlı Vakıf Kütüphanelerinde Kütüphaneciler

Osmanlı döneminde saray dışındaki kütüphaneler bir vakıf müessesesi olarak kurulmuş ve her vakıfta olduğu gibi kütüphanelerle ilgili kuruluş ve işleyiş şartları vakıf kurucusu tarafından vakfiyelerde belirlenmiştir. Bu sebeple hâfız-ı kütüblerin de tayin şekilleri, sorumluluk alanlarının neler olduğu, yapacakları işler ve alacakları ücretler vakıf kurucusu tarafından tespit edilmiştir.

Her ne kadar Osmanlının erken dönemlerinde hâfız-ı kütüblerin yapacakları işlerle ilgili bir kânûnî düzenleme, nizamnâme veya talimatnâme mevcut olmasa da bunların İslam dünyasındaki kütüphanelerden çok farklı olmadığı söylenebilir. 16. yüzyılın büyük âlimlerinden Mısırlı Taceddin Es-Sübki'nin Mu'idi'n-Ni'am adlı eserinde kütüphanecinin görevleri tanımlanmıştır. Buna göre kütüphaneciler kitapları korumak, onarmak, ehli olmayanlara vermemek, diğer taraftan ihtiyacı olanlara ve fakirlere de mümkün olduğunca ödünç vermektir. Vakfiyede kitabın değerini karşılayacak kadar bir rehin bırakmadan dışarı, yani kütüphaneden çıkarılmasının yasaklandığı da bu metinde ifade edilmektedir.

Kütüphanecinin görevi kitapları korumak, bunlardan dağılmış ve yeniden tertibe ihtiyaç duyanları onarmak, onları ehil olmayanlara vermeyip aksine ihtiyacı olanlara vermeye çalışmak ve zenginlere göre kitap temin etmeleri zor olan fakirlere ödünç vermektir.

Vâkıfın, vakfiyede değerini karşılayacak kadar bir rehin bırakılmadan kitabın vakıf dışına çıkarılmasını yasaklayıcı bir şart koşması çokça karşılaşılan bir durumdur. Bu geçerli ve muteber bir şarttır. Dolayısıyla kütüphaneci bir rehin olmaksızın kitabı ödünç vermemelidir. (Taceddin Es-Sübki, 2019, s. 206)

16. yüzyıla ait mektup örneği bize hâfız-ı kütüblerin Mısır bölgesindeki görevlerini göstermesi bakımından ilginç detaylar barındırmaktadır. Mısır'ın Reşid şehrinde Mescid-i Mahallî'nin hâfız-ı kütübü olan İbrahim el-Menâdilî Câmiu'l-ezher şeyhlerinden İbrahim Demenhûrî'ye yazdığı bir mektupta kütüphaneyi nasıl idare etmesi gerektiğini sormuş. Demenhûrî verdiği cevapta hâfız-ı kütüblüğün bir ulema ve meşâyih (ilmiye) mesleği olduğunu ifade ederek bu mesleği ancak emanete riâyet eden, ilim sahibi, dindar kişilerin yapabileceğini söylemiştir. Hâfız-ı kütüblük yapacak kimsenin muhafazası altında olan kitapların ilim ehlinin yararlanması için vakfedildiğinin bilincinde olarak okuma, araştırma ya da kopya etmek için isteyenlere vermesi ve ayrıca ilim ehlinin kitaplardan daha iyi istifade edebilmesi için ilimlere göre tasnif edilmiş bir kataloğunu hazırlaması gerektiğini belirtmiştir (Erünsal, 2020, s. 157).

Osmanlının kuruluş döneminde hâfız-ı kütüblük hakkında bilgilerimiz çok sınırlıdır. Zira bu döneme ait kütüphane vakfiyelerinin çoğu günümüze ulaşmadığı gibi, vakfiyeleri bulunanlarda da bir hâfız-ı kütüb görevlendirilmesiyle ilgili herhangi bir bahis bulunmamaktadır. Hâfız-ı kütüblükle ilgili ilk şartlar ancak 15. yüzyılın ikinci yarısından sonra Fatih Sultan Mehmed'in (sal. 1444-1446, 1451-1481) hazırlattığı vakfiyesi ile karşımıza çıkmaktadır. Bu tarihten sonra kurulan kütüphane vakfiyelerinde de hâfız-ı kütüblere ve onlarda aranan niteliklere yer verilmeye başlanmıştır. Vakfiyelerde en çok üzerinde durulan kütüphane görevlisi hâfız-ı kütübdür. Diğer personel ancak bir iki satırla bazen de sadece ismen zikredildiği halde hâfız-ı kütüblerin vasıfları, tayin şekilleri ve yapmaları gereken işler vakfiyelerde ayrıntıları ile kaydedilmiştir (Erünsal, 2020, s. 335).

Her ne kadar 15. yüzyıldan itibaren vakıf kurucuları tarafından vakfiyelerde hâfız-ı kütüblere yer verilmeye başlanmış ve kendilerinde aranan özellikler hemen hemen hepsinde belirtilmişse de, meslekî anlamda hâfız-ı kütüblerin eğitimi hakkında herhangi bir ipucuna rastlanılmamaktadır. Bu dönemde kurulan kütüphane vakfiyelerinin tamamı incelendiğinde hâfız-ı kütüblerde temel olarak aranan özellikler okuma-yazma bilmesi, kitabı koruması, kitaba zarar vermemesi, kitap ödünç verip-alması, güvenilir insan olmasından öteye geçmemektedir (Erünsal, 2017, s. 94). Mesela ilk defa hâfız-ı kütübdan bahsedilen Fatih vakfiyesinde hâfız-ı kütübün kitap isimlerini bilmesinin yanı sıra, hoca ve talebelerin istedikleri kitaplar hakkında yeterli bilgiye sahip olması istenmiştir (Erünsal, 2020, s. 336). Daha sonraki tarihlerde tespit edilen kütüphane vakfiyelerinde de tayin olunacak hâfız-ı kütüblerde “mütedeyyin, mümin, emin”, “bir recül-i ârif ve sâlih-i zevi’l-ma’ârif”, “emin, dindar, istikamet ve vakar sahibi”, “emin, salih ve eğitimi”, “iyi huylu, istikamet sahibi, kitaplara vakıf, takva sahibi” olması gibi şartlar aranmıştır (Erünsal, 2020, s. 339). Görüldüğü üzere bu şartlar arasında hâfız-ı kütüblerden meslekî anlamda beklenen yegâne özellik kitap isimlerine vakıf olmasından öte geçmemektedir. İlerleyen tarihlerde elbette bunun istisnaî örnekleri ortaya çıkacaktır. Fakat 15. ve 16. yüzyıllarda kütüphanecilik mesleği açısından özel bir meslekî formasyonun olmadığı, iş tanımları yapılarak kütüphanecinin nelerle görevli olduğunun tanımlanmadığı kütüphaneciliğin bir meslek olarak henüz şekillenmediğini söylemek mümkündür.

Hâfız-ı kütüblüğün bu dönemde henüz müstakil bir meslek olarak kabul edilmediği bazı vakfiyelerde hâfız-ı kütüblerin kitapları muhafaza etme vazifesinin yanı sıra vakfın başka birimlerinde başka vazifeler yapmalarından veyahut vakfın başka işlerinde görevli olan kimselerin aynı zamanda hâfız-ı kütüb olarak da görevlendirilmiş olmalarından da anlaşılmaktadır. Mesela II. Selim’in Edirne’de yaptırdığı külliyenin 982 (1574-75) tarihli vakfiyesinde ikinci ve üçüncü hâfız-ı kütüblerden birinin yazı sanatında mâhir bir kâtip, öbürünün usta bir nakkaş olması şartı konmuştur (Erünsal, 2020, s. 338). Diğer bir örnekte Hacı Beşir Ağa 1148 (1735) tarihli vakfiyesinde, Eyüp’teki medrese kütüphanesinde görevlendirilecek üç hâfız-ı kütübdan birinin medrese dışından diğerlerinin ise medrese öğrencileri arasından olmasını şart koşturmuştur (Erünsal, 2020, s. 339). Şerif Halil Paşa ise Şumnu’da 1150 (1744) tarihinde yaptırdığı Camisi’nde kurduğu kütüphaneye hâfız-ı kütüb olacak kimseden kütüphanecilik vazifesinin yanı sıra, camide muvakkit olarak da görev yapmasını şart koşturduğundan aranan hâfız-ı kütübün “fenn-i usturlabda mütefennin” olması istenmiştir (Erünsal, 2020, s. 340).

18. yüzyılda hâfız-ı kütüblük mesleğinin formasyon olarak müderris kökenli kimselere de açık hale geldiği ve bazı İstanbul kütüphanelerinde hâfız-ı kütüblerin kütüphanelerde ders vermeye başladığı vakfiyelerde bu yönde konulan şartlardan anlaşılmaktadır. Selim Ağa da 1197 (1782) tarihli vakfiyesinde Üsküdar’daki kütüphanesine tayin edilecek üç hâfız-ı kütübdan ilk ikisinin bu vazifeleri ile birlikte kütüphanede ders vermelerini de şart koşturmuştur

ve bu sebeple buraya hâfız-ı kütüb olacak kişilerin Şeyhülislam tarafından imtihan edilmesini istemiştir (Erünsal, 2020, s. 340).

Hâfız-ı kütüblüğün bazı vakıf görevlerinin yanı sıra ikinci bir uğraş alanı olarak icra edildiği ve tekke şeyhi, türbedar, medrese müderrisi, şehir müftüsü, mahkeme kâtibi, mukayyid, hâne-i hasa sırkatibi, medrese öğrencilerinin en kabiliyetlisi, medrese softabaşısı, cami imamı, vaiz, müezzin, kayyum, mektep muallimi gibi farklı meslek ve formasyonlara sahip kimselerin hâfız-ı kütüb olarak tayin edilebildiği görülmektedir (Erünsal, 2020, s. 341).

Böyle bir durumda herhangi bir kütüphanecilik formasyonu olmayan hâfız-ı kütüblere kütüphanelerde bu meslekle ilgili ne tür sorumluluklar yüklenmekte idi? Vakfiyeler bu soru çerçevesinde incelendiğinde temel olarak hâfız-ı kütüblere beklenen görevler kütüphanede bulunan kitapları korumak, istenen kitapları okuyucuya çıkarmak, vakfiye şartları müsait ise ödünç verip almaktı. Bununla birlikte kitap ve kütüphanenin güvenliği açısından kütüphaneye gelen okuyucuyu denetlemek, kitapları yırtılmaktan, kesilmekten, üzerine mürekkep dökülmesinden korumak da temel görevleri arasında idi (Erünsal, 2020, s. 345).

Bu anlamda Rağıp Paşa'nın 1762 tarihli kütüphane vakfiyesi önem taşımaktadır. Bu vakfiyede hâfız-ı kütüblükle ilgili o güne kadar diğer vakfiyelerde süregelen şartlar değiştirilmiştir. Rağıp Paşa vakıf şartları arasında hâfız-ı kütüblüğü babadan oğula geçen bir vazife olmaktan çıkarmış bunun yerine ulemadan müstehak olan ehil kimselerin hâfız-ı kütüb olması şartını getirmiştir (Cunbur, 1962, s. 11). Ancak ehil kimse şartı kütüphanecilik formasyonu açısından yeni bir durum olmakla birlikte, atanacak hâfız-ı kütübün nasıl ehil ve liyakat sahibi olacağı maalesef belirtilmemiştir. Hâfız-ı kütüblüğün babadan oğula geçmeyeceği şartı 1795 tarihli Konya'daki Yusuf Ağa Kütüphanesi vakfiyesinde de bulunmaktadır. Ne yazık ki bu vakfiyede de bir hâfız-ı kütübde aranan şartlar mesleki formasyon yerine bilgili, güvenilir, hoş yaradılışlı, ahlaklı kimse olarak tarif edilmiştir (Cunbur, 1962, s. 12).

15 Muharrem 1195 (11 Ocak 1781) tarihli I. Abdülhamid'in (sal. 1774-1789) vakfiyesinde Hamidiye Kütüphanesi için dört adet hâfız-ı kütüb tayin edilmiştir. Görevlendirilecek hâfız-ı kütüblere aranan özellikler "ıffet, sadakat ve salâh ve istikamet ile mevsuf olmaları" şeklinde ifade edilmiştir. Ayrıca bu dört hâfız-ı kütübün birincisine 120, ikincisine 100, üçüncüsüne 90, dördüncüsüne 80 akçe ücret ödeneceği şartı vardır. Her ne kadar aranan hâfız-ı kütüblere kütüphanecilik mesleği adına bir özellik belirtilmemişse de ödenecek olan ücretler dönemin müderris ücretlerinden sonra diğer vakıf görevlileri arasında en yüksek ücretler olması dolayısıyla bu meslek grubuna verilen önemi göstermektedir (Cunbur, 1964/1, s. 27).

Osmanlı klasik dönemindeki hâfız-ı kütüblük mesleği de 19. yüzyıldan itibaren devlet ve toplum yapısının uğradığı büyük değişimle beraber bir farklılaşma göstermiştir. Bu dönemde kütüphaneler ve hâfız-ı kütüblük mesleği iki grup halinde incelenebilir. Bunlardan birincisi 19.

yüzyıldan önce kurulmuş olan ve varlıklarını bu dönemde de devam ettiren vakıf kütüphaneleri ile Tanzimat'ın ilanından sonra yeni kurulan farklı türdeki kütüphanelerdir.¹ 19. yüzyılda vakıf usulüyle kurulan kütüphanelerin işleyiş ve atamaları yine vakfiye şartlarına göre yapılmaktaydı. Bu sebeple bu kütüphanelerde görev yapan bir grup hâfız-ı kütübün atama, tayin kriteri, maaş ve sorumlulukları eski klasik dönem vakıf şartlarına göre devam etmiştir.

Okul Kütüphaneleri, Cemiyet Kütüphaneleri ve Umumî Kütüphaneler

Osmanlı kütüphanecilik mesleğindeki değişim süreci medrese sisteminin dışında kurulan yeni teknik okullarla başlamıştır. Bu türden okul kütüphanelerinin ilk örneği 19. yüzyılın hemen öncesinde kurulmuş olan Mühendishâne kütüphanesiyle ortaya çıkmıştır. Okul kütüphanelerinin kurulmaya başlamasıyla önceleri görevleri vakfiyelerle tanımlanan kütüphanecilerin yerini daha kurumsal bir kimlik kazanmış ve görevleri nizamnâmelerle belirlenmiş kütüphaneciler almaya başlamıştır (Çavdar, 1995, s. 29).

Bunun örneklerinden biri olan ve 1775'te eğitime başlayan Mühendishâne-i Bahr-i Hümayûn'da bir kütüphanenin varlığı hakkında bilgi yoktur ancak 1795'te açılan Mühendishâne-i Berrî-i Hümayûn'un bir kütüphanesi mevcuttur. Bu kütüphanenin kurulma çalışmaları daha okul açılmadan önce 1794 senesinde başlamıştır.² Mühendishâne kütüphanesi sadece klasik kitap muhafaza eden bir kütüphane değildir. Kütüphane aynı zamanda mühendislik alanında işe yarayacak alet ve edevatı da bünyesinde barındırmaktaydı. Bu alet ve edevat arasında çoğunlukla terekelerden satın alınarak ve ayrıca imal ettirilerek kütüphaneye kazandırılan haritalar, kale planları, marangozluk aletleri vardı (Beydilli, 1997, s. 288).

Mühendishâne kütüphanesinin kitapları ile alet ve edevatı ancak bir dolabı dolduracak kadar az sayıda olduğu için, 1796 senesine gelinceye kadar müstakil bir kütüphane yeri ve kitaplardan sorumlu bir kütüphanecisi yoktu. Öğrencilere kitapları ve alet-edevatı kullandırmak amacı ile 1797'de bir kütüphane nizamnâmesi çıkartılarak bir hâfız-ı kütüb tayin edilmiştir. Bu nizamnâmeye göre mevcut kitapların sağlam bir dolaba konularak anahtarının Mühendishâne hocasına verilmesine ve bu hocanın hâfız-ı kütüb unvanıyla atanmasına karar verilmiştir. Böylelikle Mühendishâne hocası Abdurrahman Efendi ilk hâfız-ı kütüb olarak tayin olunmuştur. Ancak kitapların kilitli dolap içinde olması nedeniyle Abdurrahman Efendi'nin olmadığı zamanlarda kitaplardan istifade etmek imkânı bulunmuyordu. Bu sebeple 1804 senesinde

1 Tuba Çavdar bu şekilde 70 kütüphane kurulduğunu tespit etmiştir (Çavdar, 1995, s. 5).

2 Mühendishâne kütüphanesinin kurulması, koleksiyonun geliştirilmesi ve bir kütüphane halini alması zaman içerisinde olmuştur. Kütüphane ilk olarak, III. Selim'in Enderûn-ı Hümayûn'daki kitapları buraya naklettirmesiyle kurulmaya başlamıştır. Bu koleksiyon kütüphanenin uzun yıllar en önemli kısmını oluşturacaktır. Koleksiyonun gelişmesine ikinci büyük katkı ise 1801 yılında vefat eden Ebu Bekir Ratıp Efendi'nin terekesinde bulunan zengin kitapların ve mühendislik alet ve edevatının satın alınması ile sağlanmıştır. Daha sonraki yıllarda kütüphane mühendishanenin işine yarayacak kitap, alet ve edevatın devlet eliyle terekelerden satın alınarak ya da müsadere edilerek koleksiyona eklenerek geliştirilmiştir. Bunun yanı sıra kütüphanenin koleksiyonuna katmak amacı ile kitapçılardan da kitap satın alınmıştır (Beydilli, 1997, s. 277).

Mühendishâne hocasının dışında müstakil bir hâfız-ı kütüb tayin edilmiştir. Mühendishâne kütüphanesinin ilk hâfız-ı kütübü Mühendishânenin beşinci mülazımlarından Hasköylü Ali veled-i Abdullah olmuştur (Beydilli,1997, s. 293).

1796 tarihli Nizamnâmeye göre hâfız-ı kütübün görevi kitaplara sahip çıkmak, korumak, dışarıya ödünç kitap ve alet edevat vermemek, görev değişikliği halinde yerine gelecek hâfız-ı kütübe bunları eksiksiz teslim etmek ve eğer eksik çıkarsa bunu tazmin etmek idi. Buradan Mühendishâne hâfız-ı kütüplerinin sadece kitaplardan sorumlu olmadıklarını, bunun haricinde kütüphanede bulunan alet ve edevatdan da sorumlu olduklarını görüyoruz ki bu da 19. yüzyılda hâfız-ı kütüplerin sorumluluk alanlarının genişlediğini gösteriyor. Mühendishâne kütüphanesinde görev yapan hâfız-ı kütüplerin sorumluluk ve yetki alanlarına baktığımızda kütüphanecilik alanında yeni bir uygulama ile daha karşılaşılıyor. Hâfız-ı kütüplerin nizamnâme kuralı gereğince dışarıya kitap, alet ve edevat ödünç vermesi yasaklanmıştı. Hâfız-ı kütüpler ancak Mühendishâne nâzırının padişaha arzı ve bu arz üzerine yazılan fermân-ı âli yani padişahın izni ile kütüphane dışına ödünç kitap, alet ve edevat verebiliyorlardı. 822 yılında yeni çıkarılan bir nizamnâme ile de -ödünç verme hâfız-ı kütübün yetkisi dâhilinde olmadığı için- eksik çıkan kitap ve alet-edevatın hâfız-ı kütüb tarafından tazmin edilmesi kuralı tashih edilmiştir (Beydilli, 1997, s. 296).

19. yüzyılda batılılaşma ve modernleşme gayreti içinde açılan okullardan bir diğeri de Mekteb-i Cedîd-i Harbiyye-i Şâhâne'dir. 1834'te kurulan mektebin Mekteb-i Cedîd-i Harbiyye-i Şâhâne'nin İdâre-i Dâhiliyesine Dâir Kânûnnâme adıyla 1253/1837 ve 1263/1847 tarihli iki yönetmeliği vardır. 1253/1837 tarihli kânûnnâmeye göre Mekteb-i Harbiyye'nin personel kadrosu içinde hâfız-ı kütüb de gösterilmektedir. Kânûnnâmeye göre kütüphanede bir mütâlaa salonu, iki kitap deposu, bir numunehâne, bir laboratuvar bulunmakta olup, bunlar hâfız-ı kütübün kontrolü altında idi (Gök, 2005, s. 80).

1263/1847 tarihli kânûnnâmede ise “Memurların adedi ve unvanı” başlığı altında mektebin iki adet “muhâfız-ı kütüb ve âlât”ının olduğu kaydedilmiştir. Kânûnnâmenin ilerleyen bölümlerinde “Hâfız-ı Kütüb, Muhâfız-ı âlâtın Me'mûriyeti” başlığı altında kütüphanedeki kitaplardan ve aletlerden bu memurların sorumlu olduğu ve görevlerinin neler olduğu belirtilmiştir (Mekteb-i cedîd-i..., 1263 [1847], s. 6).

Hâfız-ı Kütüb, Muhâfız-ı âlâtın Me'mûriyeti

Hâfız-ı kütüb ve muhâfız-ı âlât bulunan kimesneler ile hikmet-i tabî'yye âlâtının muhâfazasına me'mûr olduklarından kütüb ve âlâtdan bir şey zâyî' yâhud harâb ve berbâd olur ise kendülerinden mes'ûl ola ve muhâfız-ı âlâtın âlât-ı mezkûreyi söküp temizlemek ve yerlerine takabilmek üzere ma'lûmât-ı kâfiyesi ola ve Hikmet-i tabî'yye hocasının nezâretiyle tecârib-i hikemiyeye lâzım gelen âlâtı tehiyye ve ihzâr ede ve hasbe'l-icâb bir mahalle kitap ve âlât i'tâsı lâzım geldiği takdirde matlûb

eden zâtdan Liva Paşa tarafından musahhah bir kıt'a makbûz senedi ahz etmedikçe hiçbir kitâb ve hiçbir âlet vermeğe salâhiyetleri olmaya ve ondan sonra şey'-i mezkûr ol kimesneden su'âl oluna ve kütübhânedede mevcûd olan cemî' kütüb ve âlâtı sebt-i defter edip defter-i mezkûrun bir aynı dahi Bâb-ı Seraskerî'de Ruznamçeye kaydettirilerek yeniden bir kitab veya bir âlet tedârik olundukca onu dahi deftere kayd ve ilâve edeler ve merkûmân Hikmet-i tabi'iyeye hocasının ma'iyetine me'mûr olalar ve mekteb-i mezbûre lüzûmu takdîrinde bi'l-istid'â alınıp hâfız-ı kütübe teslim olunarak icâbına göre şâkirdân vesâireye taksîm olunan kağıd ve kalem ve kurşun kalem ve boya vesâir buna mûmâsil kâffe-i eşya bâlâda muharrer usûle tatbiken sened ahzıyla bi'l-i'tâ senedât-ı merkûme mûcibince beher-mâh hesâbı rü'yet kılana (Mekteb-i cedîd-i..., 1263 [1847], s. 18-19).

Metne göre bu memurların başlıca görevi kitap ve aletleri korumak, "Liva Paşa" tarafından tasdikli bir belge getirdikleri takdirde talep edenlere ödünç vermektir. Hâfız-ı kütübler ayrıca okul tarafından satın alınarak kendilerine teslim edilen kağıt, kalem, boya gibi sarf malzemelerini makbuz karşılığı hoca ve talebelere dağıtmaktan da sorumlu idiler. Kânûnnâme'ye göre "hâfız-ı kütüb ve âlât" bu görevlerini Mekteb-i Harbiye'nin Hikmet-i Tabi'iyeye hocasının kontrolü altında ifa etmekteydiler.

Mekteb-i Harbiye'deki hâfız-ı kütüblerin diğer bir önemli görevi ise kütüphanede bulunan ve yeni gelen kitapları Bâb-ı Seraskerî'deki Ruznamçe defterine kaydettirmektir. Hâfız-ı kütüblerin görevleri arasında zikredilen bu gelen kitapların kaydedilmesi hususu, kütüphanecilik tarihimizde koleksiyona dahil edilen kitapların deftere kayıt usulünün en erken örneklerinden birini oluşturmaktadır. Daha önce vakıf kütüphanelerinde bu türden bir uygulama mevcut olmayıp, kütüphaneye vakfedilen kitaplar vakfiyede kaydedilmekte veya müstakil bir listesi hazırlanmakta idi. Hâfız-ı kütüblerin bu yeni görevi, kütüphanelerde koleksiyon geliştirme politikalarının uygulanmasına bağlı olarak ortaya çıkmış bulunmaktadır (Mekteb-i cedîd-i..., 1263 [1847], s. 18).

1827'de kurulan ve bir kütüphaneye sahip olan Mekteb-i Tıbbiye'nin 1857 tarihinde kabul edilen nizamnâmesinde, hâfız-ı kütüblerin görev ve sorumlulukları açıkça belirtilmiştir. Ancak bu nizamnâmedeki hâfız-ı kütübler ile ilgili maddeler ile yukarıda bahsi geçen 1847 tarihli Mekteb-i Cedîd-i Harbiye-i Şâhâne kânûnnâmesindeki maddeler birebir benzerlikler taşımaktadır. Zira "Hâfız-ı Kütüb, Muhâfız-ı âlât ve yardımcısının görevleri" başlığı altında kütüphanedeki kitaplardan ve aletlerden hâfız-ı kütüblerin sorumlu olduğu, başlıca görevlerinin kitap ve aletleri korumak, nazır muavininden tasdikli bir belge getirdikleri takdirde ödünç vermek, okul tarafından satın alınarak kendilerine teslim edilen kağıt, kalem, boya gibi sarf malzemelerini makbuz karşılığı hoca ve talebelere dağıtmak olduğu aynı şekilde yazmaktadır. Harbiye-i Şâhâne'de Tabi'iyeye hocasının sorumluluğu altında olan hâfız-ı kütübler burada Fizik hocasına bağlı olarak görev yapmaktadırlar. Ayrıca hâfız-ı kütüblerin kütüphaneye gelen

kitapları Bâb-ı Seraskeri'deki Ruznamçe defterine kaydetme görevleri de bu nizamnâmeyle aynen kaydedilmiştir³ (Günergun ve Yıldırım, 2001, s. 53).

1859 yılında eğitime başlayan Mekteb-i Mülkiye'nin bir kütüphanesi mevcut olmakla beraber kütüphanecileri ve görevleri hakkında tespit edilebilmiş bir bilgi mevcut değildir. 1880 yılında okulun yatılı hale getirilmesi için hazırlanan raporda geçen "kütüphane memuru" ifadesi bir hâfız-ı kütübün görevli olduğunu göstermektedir (Çavdar, 1995, s. 35).

Kuruluş çalışmaları 1863'te başlayan Darülfünun'un da bir kütüphanesi vardır. Darülfünun kütüphanesinin kurulmasıyla ilgili hükümler 1869 yılında yayınlanan Ma'ârif-i Umûmiye Nizamnâmesi'nde yer almış ve kitapları korumak üzere bir kütüphane memuru tayin edilmiştir.

Ma'ârif-i Umûmiye Nizamnâmesi kütüphaneler ve kütüphaneciler açısından önemli bir nizamnâmedir. Çünkü Tanzimat'tan sonra batılı anlamda kurulan okul kütüphanelerinden resmî olarak ilk defa bu nizamnâmede bahsedilmiş ve bu okullar bu nizamnâmeyle göre kurularak işletilmeye başlanmıştır. Nizamnâmenin kütüphaneciler açısından diğer bir önemi de daha önce "Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti"nin uhdesinde bulunan kütüphanelerin yönetim ve teftişi bu nizamnâme ile "Ma'ârif-i Umûmiye Nezâreti"ne geçmiştir (Türkmen, 2001, s. 646). Böylelikle kütüphaneler eğitimin bir parçası olarak addedilerek vakıf kütüphaneleri ile okul kütüphaneleri ayrımı belirlenmiş oldu (Candemir, 2004, s. 375). Nizamnâmenin 67., 119.-123., 138. ve 146.-148. maddeleri kütüphanelerle ilgilidir. Okul kütüphanelerinin resmi olarak zikredilmeye başlanmış olmasına rağmen Tanzimat'tan sonra kurulan her okulda bir kütüphanenin varlığından kesin olarak da bahsetmek mümkün değildir (Çavdar, 1995, s. 645).

Bu dönemde kurulan ve varlığını halen devam ettiren okullardan biri de Darüşşafaka'dır. Darüşşafaka 1864 senesinde kurulan Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye tarafından 1873 senesinde açılmıştır. Cemiyetin 1280/1864 ve 1289/1872 tarihli iki nizamnâmesi mevcuttur. Her iki nizamnâmede de hâfız-ı kütüblükle ilgili bir bilgi yoksa da, Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye heyet-i umûmîyesinin 1910 tarihinde yaptığı bir toplantıda hâfız-ı kütüblükle ilgili şu kararı aldığı kaydedilmiştir: "Hâfız-ı kütüblük ile âlât muhâfızlığını mükemmel bir memurun tayinine ve kimya muallimi Cemiyet a'zasından ve mezunünden Cemal Efendi'nin fahriyen âlât-ı fenniyenin muhafazasına nezaret etmesine." (Kılıç, 2016, s. 94).

19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde okuma yazma oranının artması ile toplumun kütüphaneye olan ihtiyacı da artmış ve umûmî kütüphaneler kurulması fikri ortaya çıkmıştır. Bu anlamda ilk kurulan kütüphanelerden biri 1298/1881 tarihinde açılan Şam Kütübâne-i Umûmîsi'dir. Kuruluş talimatnâmesine göre Şam umûmî kütüphanesine iki hâfız-ı kütüb tayin edilerek aylık 200'er kuruş maaş tahsis edilmiştir (Çavdar, 1995, s. 56). Talimatnâmenin 8. maddesinde hâfız-ı kütübün görev ve sorumlulukları şu şekilde belirlenmiştir:

3 Nizamnâme metni sadeleştirilmiş olarak (Günergun ve Yıldırım, 2001) tarafından yayınlanmıştır.

Hâfız-ı kütüblerin vezâif-i mahsûsası her gün vakt-i mu'ayyende kütübhaneyi açıp bir mâni'-i zarûrî ve şer'î vukû'uyla heyet-i cem'iyetden istizân etmedikçe işleri başından akşama kadar ayrılmamak ve orada mevcûd olan kitapları dâima hüsn-i tertîb ve intizâm ve nezâfet üzere tutmak ve ashâb-ı mürâca'âta hürmet ve ri'âyetle mütâla'asını arzu eyledikleri kitabı derhal bulup kendilerine vermek ve kütüb ü resâil-i mevcûdenin te'lif ve tertibince noksanları bulunduğu halde onları nüsâh-ı kâmileden bi'l-istinsâh ikmâl eylemek gibi hizmetlerden ibâret olarak... (Erünsal, 1990/2, s. 394).

Buna göre hâfız-ı kütübler noksan olan kitapları istinsah ederek tamamlamakla sorumludurlar. Ayrıca kütüphaneden kaybolan kitaplardan da hâfız-ı kütübler sorumludur. Üç ayda bir yapılan kontrollerde ikinci defa kitap kaybettiği anlaşılan hâfız-ı kütüb işten çıkarılacaktır (Çavdar, 1995, s. 56).

Tanzimat'ın ilanından sonra modern okulların açılması ve birçoğunda kütüphaneler kurulmasına paralel olarak resmi dairelerde, cemiyet ve derneklerde de kütüphane açma faaliyetleri gerçekleşmiştir. Bu türden kütüphanelere ilk örnek 1861'de kurulan Cemiyet-i İlmiye-i Osmâniye Kütüphanesidir. Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye Osmanlılar zamanında kurulmuş batılı anlamda ilk dernek ve dernek içindeki kütüphane de batılı esaslara göre kurulacak modern bir kütüphanenin ilk adımı olarak kabul edilmiştir (Cunbur, 1967, s. 692). 1862 yılında cemiyet için Nizâmât-ı Cemiyet-i İlmiye-i Osmâniye başlığı altında bir nizamnâme yayınlanmıştır. Nizamnâme, kitap kayıtlarını bir ileri aşamaya taşıması bakımından önemlidir. Artık araştırmacılar kitapları defterler üzerinden kitap veya yazar adına göre alfabetik olarak arayabileceklerdir. Bu nizamnâmenin üçüncü maddesine göre hâfız-ı kütübler üç defter tutacaklardır. Bu defterlerden birincisi, sağlama sırasına göre düzenlenecek; kitapların sağlandığı tarih, kitap isimleri ve bedelleri yazılacaktır. Kitabın hediye olması durumunda ise hediye eden kişinin adı kaydedilecektir. İkinci defterin, kitap veya yazar adına göre alfabetik düzende tutulacağı bildirilmiştir. Üçüncü defterde ise kitapların konusal sınıflandırılarak listelenmesi istenmektedir. Ancak, hafız-ı kütüblerin uyması ve uygulaması gereken sınıflama sistemine veya uyulması gereken bir kurala işaret edilmemiştir. Dördüncü maddeye göre ise cemiyet üyelerinden biri kitap ödünç almak isterse, hâfız-ı kütüb kitabı teslim edecek ve teslim edildiğine dair tarihli, imzalı bir senet düzenleyerek kitap iade edildiğinde bu senedi okuyucuya iade edecekti. Ayrıca hâfız-ı kütüb ödünç verdiği bu kitaplarla ilgili ayrı bir defter tutacaktır (Erünsal, 1990/1, s. 317-318).

Üçüncü madde- Hâfız-ı kütüb üç defter tutacak olup bunların birisine kitapların târih-i tedârikleri tertibiyle isim ve bahâları veyâhud ihdâ eden zevâtın isimleri ve ikincisine hurûf-ı hecâ tertibi üzere kütüb-i mezkûre veyâ müe'elliflerinin esâmîsi yazılacak ve üçüncüsünde her fenne müte'allik kütüb başkaca bir cedvel-i mahsusa kaydolunacaktır.

Nizamnâmeye göre hâfız-ı kütübler cemiyet üyeleri arasından seçilecek ve ücretsiz hizmet edeceklerdir. Hâfız-ı kütübün görevleri nizamnâmenin 15. ve 25. maddelerinde ifade edilmiştir. Bu maddelere göre hâfız-ı kütüblerin vazifelerini nizamnâmeye göre ifa edecekleri ve cemiyete hediye edilecek eski eserlerin hâfız-ı kütübün sorumluluğu altında olacağı ifade edilmiştir (Cunbur, 1964/2, s. 693).

Hâfız-ı kütüblere idare heyeti içinde yer veren ve bu bakımdan da bir ilki teşkil eden Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye, resmî olarak 1865 yılında kurulmuştur. Cemiyetin kuruluş nizamnâmesine göre idare heyeti üyelerinden biri de hâfız-ı kütübtür. Nizamnâmeye göre hâfız-ı kütüb kitapları nezaret edecek, kütüphanede mevcut kitaplar ile bir sene içinde basılacak kitapları listeleyerek ayrı birer defter tutacaktır (Çavdar, 1995, s. 53).

1297/1881 senesinde “Kütüphanelerin sûret-i idaresi hakkındaki talimatnâme” adıyla İstanbul’da bulunan kütüphanelerin ne durumda olduklarını gösteren bir talimatnâme yayınlanmıştır. Maarif Nazırı Münif Paşa ve Erzurumlu Ethem Pertev Paşa tarafından hazırlanan ve dönemin Sadrazamı Ali Paşa’ya sunulan talimatnâme kütüphanecilik tarihinde kütüphanelerle ilgili ilk resmi talimatnâme olarak kabul edilmiştir. 19 maddeden oluşan talimatnâmenin 13.-16. maddeleri hâfız-ı kütübler ile alakalıdır. Ancak burada da bir meslek olarak hâfız-ı kütüblerde aranan özelliklerden ziyade onların kütüphanelerde ne tür işlerden sorumlu oldukları vurgulanmıştır. Buna göre hâfız-ı kütübler hiç kimseye ödünç kitap veremeyecekler, kitapların kaybolması halinde zararı yine hâfız-ı kütübler tazmin edeceklerdir. Talimatnâmede ayrıca hâfız-ı kütüblerin görevlerinin başından ayrılmamaları, ayrılmaları halinde yerine vekil bırakmaları tembih olunmuş ve vefatları halinde yeni atanacak kişinin nasıl tayin olunacağına dair bilgiler verilmiştir (Cunbur, 1964/3, s. 33-34; Cunbur, 1964/2, s. 697; Çavdar, 1995, s. 78-79).

Bundan bir yıl sonra İstanbul’daki kütüphanelerin de yetersiz ve birbirinden uzak olduğu tespit edilerek Bayezid külliyesi içerisinde bir Kütüphâne-i Umûmî-i Osmânî açılmasına karar verilmiştir. 1884 yılında açılan kütüphaneye 3 hâfız-ı kütüb tayin edilmiş ve bunlardan birinin Fransızca bilmesi şart koşulmuştur. Fransızca şartını sağlayan hâfız-ı kütübe 600 kuruş maaş tahsis edilirken diğer hâfız-ı kütüblere aylık 200'er kuruş maaş tahsis edilmiştir (Çavdar, 1995, s. 60). Başka bir dil bilme şartı, hem değişen kütüphane koleksiyonlarının gerektirdiği bir şart olarak düşünülmüş olsa da kütüphanecilerde olması beklenen; ölçülebilir ve değerlendirilebilir vasıfların da yavaş yavaş seçim şartlarının arasına girmeye başladığını göstermektedir.

1883 yılında Şurâ-yı Devlet Tanzimat Dairesi tarafından Osmanlı vakıflarında ve kurumlarında çalışan tüm personelin tayin ve görevlendirilmeleri ile alakalı 15 maddelik bir lâyiha yayınlanmıştır. Lâyihanın 2. maddesi hâfız-ı kütüblerin tayin ve atamaları ile ilgilidir. Bu maddeye göre hâfız-ı kütüblüğe yeni atanacak kimselerin ilim ve fen kitaplarını üç dilde tasnif edecek kadar Arapça ve Farsça bilmeleri ve yapılacak bir imtihan ile bunu göstermeleri şartı getirilmiştir. Lâyihanın 6. maddesinde ise hâlihazırda hâfız-ı kütüb olarak çalışanların

da aynı şartları yerine getirmeleri istenmiştir. Hâfız-ı kütüb olarak çalışanlar eğer bu şartları haiz değiller ise işten geçici olarak el çektilerle 6 ay süreyle eksikliklerini tamamlamaları ve yapılacak imtihanında başarılı olmaları şartı getirilmiştir. 6 ay sonunda imtihanında başarılı olamayanlar işten tamamen el çektilerilecektir (Çavdar, 1995, s. 84-85).

II. Abdülhamid döneminde (sal. 1876-1909) kütüphanecilik alanında birçok çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan birisi de Maarif Nezareti tarafından hâfız-ı kütüblüğe tayin işlerini kontrol altına almaktır. Maarif Nezareti'nden Sadaret'e yazılan 1884 tarihli bir yazıda atanacak olan hâfız-ı kütüblerin ehliyetlerini tespit için ne yapmak gerektiği ve mevcut hâfız-ı kütüblerin nasıl ıslah edileceği hakkında görüşler bildirilmiştir. Buna göre hâfız-ı kütüblerin bir kitabın hangi ilim dalı ile alakalı olduğunu ve hangi dilde yazıldığını anlayacak kadar okuma yazma bilmeleri ve bunun yanında Arapça ve Farsçaya da vâkıf olmaları gerektiği belirtilmiştir (Erünsal, 2010, s. 370). Yapılan sınavlarda ise hâfız-ı kütüb adaylarına Arapça ve Farsça beyitler verilerek bunları okumaları ve tercümelerini yapmaları istenmiştir. Bazı sınavlarda ise hâfız-ı kütüb olmak isteyenlere basit toplama-çıkarma işlemleri sorulmuştur (Erünsal, 2012, s. 168).

Fetva Emni Nuri Efendi'nin 27 Receb 1318/20 Kasım 1900 tarihinde kütüphaneler hakkında hazırlamış olduğu önemli bir rapor vardır. Rapora göre mevcut kütüphanelerin durumu çok kötü bir vaziyette olup birçoğunun kapıları mühürlü, açık olanlarında bulunan kitaplar dağılmış ve toz içinde olduğu ifade edilmiştir. O günkü şartlarda zayı olduğu takdirde yerine yenisini konamayacağı kadar kıymetli kitapların korunması için görevli kütüphanecilerin ise maaşlarının padişahın bu konudaki isteklerinin aksine çok düşük miktardadır. Mesela Şehid Ali Paşa Kütüphanesinde görevli kütüphaneci maaşı yüz para, Köprülü Kütüphanesi kütüphanecilerinin maaşları otuz kuruştur. Bu durum kıymetli kitapların muhafazası için önemli bir sorundur. Nuri Efendi'nin raporunun konumuz açısından diğer bir önemli yanı ise kütüphanelerde görevli kimseler için hâfız-ı kütüb ifadesi yerine -günümüz kütüphanecilik meslek mensubunu ifade etmek için kullanmakta olduğumuz- kütüphaneci kavramının kullanılmış olmasıdır (Erünsal, 1990, s. 369).

Kütüphaneci olarak istihdam edilen personelin formasyonu bakımından belli nitelikler arayan İstanbul Arkeoloji Müzesinin ayrı bir önemi vardır. 1903 yılında faaliyete geçmiş olan bu kütüphane müzecilik, arkeoloji, sanat tarihi gibi konularda bir koleksiyon oluşturmaya çalışmış ve bu açıdan bir ihtisas kütüphanesi olarak tanımlanabilecek ilk kütüphanelerdendir. Bu kütüphanenin araştırma kütüphanesi olması hasebiyle personelinin de özel uzmanlık alanlarına sahip kimselerden seçildiği görülmektedir. Bu personel konu sınıflandırması yapabiren, tarih, arkeoloji ve müzecilik konularında uzman ve o devrin kütüphanecilik tekniklerine vâkıf kimselerdir.⁴

4 İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesine Maarif Nezareti tarafından ilk atanan kişi "muhafız" unvanı ile Baltacızade Todoraki Bey'dir. Todoraki'nin ölümü üzerine yerine atanan kişi ise Almanya Darülfünun'unda tarih ve eski eserler eğitimi almış ve eserler yayınlamış olan Selanik Rum Ortodoks Mektebi Müdürü Mistakidis Efendi'dir (Koç, 2015, s. 155).

Ahmed Zeki Bey'in İstanbul kütüphanelerinin durumu ve görülen aksaklıkların düzeltilmesi hakkında Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa'ya (1855-1923) 1909 tarihinde verdiği bir takirde, dönemin hâfız-ı kütüblerinin durumu açıkça ortaya konmuştur. Ahmed Zeki Bey'e göre hâfız-ı kütübler öncelikle kendilerine emanet edilen hazine değerindeki kitapların önemini anlamak ve kendilerine müracaat eden ilim ehline yardımcı olmak zorundadırlar. Ancak İstanbul kütüphanelerinde bulunan hâfız-ı kütüblerin durumları bunun tam tersidir. Durum her ne kadar böyle ise de Ahmed Zeki Bey bunun mazur görülmesi gerektiğini ifade etmiştir. Çünkü o dönemde bir hâfız-ı kütübün maaşı 25 ile 120 akçe arasında olup bu para kıymetli bir hazinenin koruyucusunun değil, bir hizmetçinin bile zaruri ihtiyaçlarına yetmeyecek derecededir. Bu sebeple raporda açılması teklif olunan Kütübhâne-i Osmânîde çalışacak bir hâfız-ı kütübün maaşının 10-15 liradan aşağı olmaması gerektiği belirtilmiştir (Erünsal, 1990, s. 330-332). Hal böyle bile olsa hâfız-ı kütüblerin kütüphanelerin açılış ve kapanış saatlerine dikkat etmeleri gerekmektedir. O dönemde İstanbul'da hâfız-ı kütübler kütüphaneleri her gün açmadıkları gibi, açtıkları gün de öğleden sonra açıp, ikindiden evvel kapatmaktadırlar. Kütüphanelerin hâfız-ı kütüblerin keyfine göre açılıp kapanması buralara müracaat edecek ilim ehlinin istifadesi açısından son derece mahzurludur (Erünsal, 1990, s. 335). Ahmed Zeki Bey, kütüphanecilerin yerine getirdikleri görevleri bir iş değil bir meslek olarak görmeleri gerektiğini farklı ifadelerle dile getirirken, aynı zamanda onların ekonomik durumlarının iyileştirilmesinin, meslekî aidiyeti güçlendireceğini de öne sürmektedir.

Tanzimat'ın ilanından sonra okul kütüphanelerinin açılmaya başlanmasından sonra, kütüphanecilik alanındaki gelişmelerin eğitim alanındaki gelişmelere bağlı olarak şekillendiği ve eğitim alanında yeni hükümler çıkarılmasıyla kütüphanecilik mesleğinin de değişime başladığı görülmektedir (Soysal, 1976, s. 251). Zira Ma'ârif-i Umûmiyye Nizamnâmesi'nin yayınlanması bu döneme denk gelir. Böylelikle o zamana kadar vakıflar aracılığı ile işletilen kütüphaneler bu dönemden sonra devlet tarafından açılmaya başlamıştır (Soysal, 1976, s. 255).

Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yıllarında Kütüphaneci Atamaları

1 Haziran 1924 tarihli Mihrab Dergisi'nde "Kütüphanelerde Islahat Münasebetiyle" başlığı altında kütüphanelerle birlikte hâfız-ı kütüblerin de ıslah edilmesi gerektiğine dair bir yazı yayınlanmıştır. Yazıda daha önce Evkaf ve Şer'îyye Vekâletine bağlı olup daha sonra Maarif Vekâletine devredilen vakıf kütüphanelerinde hâlihazırda görev yapan hâfız-ı kütübler içerisinde ismini dahi yazamayacak kimselerin bulunduğu ifade edilmiş ve kütüphanelerde birçok kıymetli eserin bakımsızlık sebebi ile mahvolduğu kaydedilmiştir. Bu sebeple birçok hâfız-ı kütübün tasfiye edilerek yerlerine ilim ve fazilet sahibi kimselerin atanması gerektiği ifade edilmiştir. Bundan sonra hâfız-ı kütüb olacakların da Darülfünun mezunu ya da en azından öğrencisi olması şartı aranması teklif olunmuştur (A. Fuad, 1340 [1914], s. 451).

1924 yılında hazırlanan ancak hayata geçirilmeyen “İstanbul Darülfünun Kütüphanesi Dâhili Nizamnâmesi” Cumhuriyet döneminin kütüphanecilik alanındaki ilk lâyiha olması dolayısıyla kütüphaneler ve kütüphaneciler açısından önemlidir. Hukuk Fakültesi Kütüphanesinde çalışan bir memur tarafından hazırlanan lâyiha'nın kütüphaneciler açısından önemi, kütüphaneciye klasik dönem vakıf kütüphanelerinde sadece kitapları korumakla görevli bir memur yerine yükseköğretim okulu kütüphanesinde bir yönetici olarak göstermektedir. Zira lâyiha'nın 4. maddesine göre kütüphane yönetimi her fakültede bulunan müderrisler meclisi tarafından atanan bir müderris, Darülfünun Emaneti tarafından atanan bir kişi ve kütüphane memurundan oluşturulacaktır. Lâyiha'nın kütüphanecilik mesleği açısından diğer bir önemi ise lâyihada bir kütüphane müdürünün adının geçmemesi bunun yerine sadece kütüphane memuru ifadesinin geçmesidir. Ayrıca lâyihada hâfız-ı kütüb ibaresinin yerine “kütüphane memuru” ifadesi kullanılmıştır (Candemir, 2004, s. 376).

Darülfünun emini tarafından atanan kütüphane memuru görevleri lâyiha'nın 12.-17. maddelerinde belirtilmiştir. Buna göre kütüphane memuru 1- İdare meclisinin kararlarını uygular, 2- Diğer personelin çalışmalarını düzenler, 3-Bütçeyi kullanır, 4-Müfredat Defterindeki (Envanter) kayıtları Tertîb-i Deftere (kataloga) kaydeder, 5- Sene sonu kütüphanenin son durumunu içeren mesai ve ücret raporu düzenler ve 6- Resmi yazışmalar yapar. Buradan da Cumhuriyet'in ilk yıllarında kütüphaneciliğin meslekî uzmanlık alanlarının henüz tam olarak belirlenmediği, netleşmediği anlaşılıyor. Lâyihada kütüphane memurunun eğitimi, uzmanlığı ya da sahip olması gereken özellikler hakkında bir bahis geçmemektedir. Ancak aynı görev sorumluluklara sahip memur muavinlerinin yüksek okul mezunu, bibliyografya bilgisine sahip ve Fransızcadan başka bir Avrupa dili bilen, ince ve okunaklı yazı yazabilen kimselerden atanacağı bilgisi bulunmaktadır. Bu özellikler de bir kütüphane memurunun en az hangi özellikleri haiz olması gerektiği açısından ipucu vermektedir (Candemir, 2004, s. 371).

Cumhuriyetin ilk yıllarında kütüphanecilerin nitelikleri ile alakalı ilk bilgilerden birisi de bir gazete ilanında verilmektedir. Bu ilan, aynı zamanda İstanbul Arkeoloji Müzesinin personel kalitesini göstermesi bakımından önemlidir. Bu ilan İkdâm gazetesine verilmiştir. İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi 1925 senesinde bir kişiyi kütüphanecilik alanında eğitim almak üzere Almanya'ya göndermek için gazetelere verilecek ilanda nasıl bir kütüphaneci profili arandığını bir nebze belirlemiş gibidir. İlanda Türk olmak, bir mahkûmiyeti olmamak, belli yaş aralığında olmak gibi genel şartların yanında aranan kişinin Almanca ve Fransızca bilmesi ve Üniversite (tercihen Edebiyat Fakültesi) mezunu olması istenmiştir (Koç, 2015, s. 157).

Görüldüğü üzere, klasik dönem hâfız-ı kütüpleri ile Tanzimat'tan sonra karşımıza çıkan lâyiha ve nizamnâmelerle kurulan okul kütüphanelerinde istihdam edilen hâfız-ı kütüpler arasında formasyon, yetki, görev ve sorumluluklar açısından büyük bir fark yoktur. Bu dönemde de hâfız-ı kütüb olarak tayin olunan kimseler, muhtelif başka görevlerinin yanı sıra kütüphanelerden de sorumlu tutulmuşlardır. Mesela Ayasofya Câmii Kütüphanesinin hâfız-ı

kütüblüğüne aynı zamanda dersiâm olarak atanan Boyabatlı Osman Halis Efendi gibi, Konya İddâî Mektebinde kütüphaneci olan Hasan Basri Efendi de, imamlık, hâfız-ı kütüblük ve ambar memurluğu görevlerini birlikte yürütmekteydi (Bilgili, 2016, s. 29). Tanzimat döneminde görev yapan Tıbhane-i Âmire kütüphanecisinin aynı zamanda okulun sekreter yardımcılığını, Tıbbiye-i Mülkiye hâfız-ı kütübü Hacı Arif Efendi'nin okulun matbaa müdürlüğünü yürüttüğü, Mühendishâne kütüphanesi hâfız-ı kütübünün aynı zamanda binbaşı rütbesinde görev yaptığı bilinmektedir (Bilgili, 2016, s. 31).

Klasik dönemde vakıflar bünyesinde istihdam edilen hâfız-ı kütüblerin Tanzimat'tan sonra resmi devlet memuru oldukları kabul edilebilir. Bu sürecin başlangıcı olarak II. Mahmud döneminde (sal. 1808-1839) Evkâf-ı Hümâyûn Nezâret'i kurularak vakıfların buraya bağlanması gösterilebilir (Candemir, 2004, s. 371). Tüzel kişilik bünyesinde bir nevi kamu hizmeti gören vakıflar bu şekilde merkezden yönetilir hale gelmiştir. Bu sebeple hâfız-ı kütüblerin de tayin, atama gibi resmi işleri bu şekilde devlet kontrolüne geçmiştir.

Türkiye'de modern anlamda kütüphanecilik Cumhuriyet dönemi ile birlikte başlamış, 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat kanununun çıkarılması ile de kütüphaneler Maarif Vekâletine bağlanarak kurumsal bir kimlik kazandırılmıştır (Candemir, 2004, s. 367). Fakat bu süreçte Maarif Vekâletinin hâfız-ı kütüb adında resmî bir kadrosu mevcut olmamasına rağmen kütüphane görevlilerine yine hâfız-ı kütüb denmeye devam edilmiştir.⁵

Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Kütüphanecilik Eğitimi Faaliyetleri

1924 yılında danışman olarak Amerika'dan davet edilen J. Dewey eğitim ile ilgili verdiği bir raporda, mevcut okul kütüphaneleri için kütüphanecilerin eğitilmesi gereğine değinmiş ve bu eğitimin Amerika'da yapılmasını, ayrıca öğretmen okullarında da kurslar verilmesini önermiştir (Dilek, 1991, s. 65). Dewey'in verdiği bu rapor doğrultusunda aynı yıl çalışmalar başlamış ve H. Fehmi Karatay "İstanbul Darülfünûnu Umûm Kütüphanesi" (İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi)'ne yönetici olarak getirilmiştir. Maarif Vekâletince Fransa'ya 1 yıl yüksek lisans eğitimi almak üzere gönderilen Karatay, Türkiye'ye döndükten sonra Türkiye'de modern kütüphaneciliğin ilk temsilcisi olmuş ve kütüphanecilere meslekî bilgiler kazandırmak amacı ile ilk kütüphanecilik kursunu açmıştır (Candemir, 2004, s. 367). Maarif Vekâleti Hars Dairesi tarafından yayınlanan "Kütüphaneler Kursu Talimatnâmesi"ne göre de İstanbul kütüphanelerinde çalışan bütün hâfız-ı kütüblerin açılan bu kursa katılmaları zorunlu tutulmuştur. Talimatnâmeyle göre kütüphanecilik kurslarına en az ortaokul mezunu olanlardan isteyenlerin de katılabilecekleri ifade edilmiştir (Ötügen, 1979, s. 46).

5 Kütüphaneci yerine hâfız-ı kütüb ibaresinin kullanılmaya devam etmesinin sebebi o dönemde Osmanlı bakiyesi kütüphanelerde basma eserden çok yazma eserlerin bulunuyor olmasından olabilir (Dilek, 1991, s. 68). Diğer yandan ilim çevrelerinde işinin ehli eski kütüphanecilere saygı açısından ve bir bakıma da kullanım alışkanlığından dolayı bir süre daha hâfız-ı kütüb denilmeye devam etmiştir (Karatay, 2018, s. 79).

Türkiye’de kütüphanecilik kurslarının başladığı yıl Hamit Zübeyir Koşay da Maarif Vekâletine “Kütüphanelere Dair I” adlı bir rapor vermiştir. Bu raporda ilk defa “Kütüphane bilimi” kavramı zikredilmiştir. Rapora göre kütüphanecilik mesleğinin bir bilim dalı olarak üniversitelerde yer alması gerektiği kaydedilmiştir (Candemir, 2004, s. 367). Aynı şekilde 1935 senesinde “Kütüphaneler Tasnif Komisyonu” başkanlığına getirilen Prof. Dr. Hellmut Ritter de “İstanbul Kütüphanelerinin Islâhı İçin Umûmî Plan” hazırlamıştır. Bu plana göre de kütüphanelerde eğitimli kütüphanecilerin çalıştırılması gerektiği vurgulanmıştır. Buna göre kütüphane memurları 3 seviyede değerlendirilmelidir. Birinci seviyedeki kütüphaneciler üniversite ve yazma eser kütüphanelerinde istihdam edilmelidir. Üniversite kütüphanesinde istihdam edilecek kütüphaneciler bir ilim dalında lisansını tamamladıktan sonra bir kütüphanede staj yapmış olmalıdır. Bunlar kendi ihtisas alanlarındaki kitapları takip ederek kütüphaneye kazandırılmasını teklif eder ve özel olarak o alandaki kitapları idare ederler (Ötügen, 1957, s. 43).

Birinci seviyede kabul edilip yazma eser kütüphanesinde istihdam edilecek kütüphaneciler de aynı şekilde lisans mezunu olmalı ve bunun yanı sıra Arapça, Farsça ve Osmanlı Türkçesi ile birlikte birkaç Avrupa diline vâkıf olmalıdırlar. Ritter raporun hazırlandığı tarihte İstanbul’da hâlihazırda böyle bir kütüphanecinin mevcut olmadığını ifade ederek yetiştirilmesi için acele edilmesini tavsiye etmiştir.

İkinci seviyede değerlendirilen kütüphaneciler birinci seviyedeki kütüphaneciler gibi lisans mezunu olmalı ancak Arapça, Farsça, Osmanlı Türkçesi bilip Avrupa dili bilmeyen kimselerden oluşmaktadır. O tarihte bu seviyede az sayıda kütüphaneci olduğu ifade eden Ritter sadece bunlarla çağdaş kütüphanecilik mesleğinin icra edilemeyeceğini belirtir.

Üçüncü seviyede değerlendirilecek kütüphaneciler ise herhangi bir yüksek tahsil yapmamış ve kütüphanecilik konusunda herhangi bir tecrübeleri olmayan memurlardır. Bu türden kütüphaneci sayısı fazla olup bunlar da kütüphanelerde teknik işlerde istihdam edilmelidir.

1936 senesinde ikinci kütüphanecilik kursu açılmıştır. O zaman Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü müdürü olan Dr. Josef Stummvol tarafından Enstitü kütüphanesinde açılan kursa çeşitli vekâletlerden (bakanlıklardan) 30-40 kadar kütüphaneci katılmış ve üç ay süren kurs sonunda yapılan sınavda başarılı olanlara sertifika verilmiştir. Ancak bu kursun da H. Fehmi Karatay’ın açtığı ilk kurs gibi devamı getirilmemiştir (Yılmaz, 1988, s. 8).

1942 senesine gelindiğinde ise Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi tarafından kütüphane memuru yetiştirmek amacı ile yeni bir kütüphanecilik kursu açma çalışmaları başlamıştır. Kurs o dönem Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi dekan vekili olan Mehmet Emin Erişirgil’in desteği ile Adnan Ötügen tarafından açılmıştır. 1925 senesinde açılan kurstan farklı olarak bu sefer kursa katılacakların lisans mezunu ya da öğrencisi veya en az lise mezunu olması şartı getirilmiştir. Ancak yeterli kursiyer sayısına ulaşamadığı takdirde ortaokul mezunlarının

kursa katılmasına izin verilecektir (Ötüken, 1979, s. 52). Bu durum kütüphane memurlarının mümkün olduğunca eğitilmiş insanlardan seçilme gayretini göstermektedir.

Türkiye’de üçüncü kez açılan bu kütüphanecilik kursu bir yıl sürmüş ve 1952 yılına kadar yenilenecek şekilde devam etmiştir. 1944 senesinde bu kurslar için bir talimatnâme de hazırlanmıştır. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi tarafından yayınlanan talimatnâmede kursun amacı, kursiyer alım şartları ve ders müfredatları belirtilmiştir. Bu talimatnâmede kütüphanecilik mesleğinin gelişmesinin önemsendiği açıkça görülmektedir. Zira talimatnâmenin 2. maddesinde kursun amacının tamamen bilgili kütüphaneciler yetiştirmek, kütüphanecilerin meslekî bilgilerini artırmak ve kütüphaneciliğin meslek haline gelmesinde etkili olmak olduğu açıkça yazılmıştır (Alp, 2003, s. 67).

Anadan Ötüken’in açtığı kütüphanecilik kursu, idari bazı sorunlar yaşadığı için 1952 yılında kapatılmış, ancak 1953 senesinde Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde zorunlu bir ders haline getirilerek kütüphanecilik eğitimlerinin devamı sağlanmıştır. 1954 senesinde ise aynı Dekanlığın girişimi ve Ankara Üniversite senatosunun da tasdiki ile kütüphanecilik eğitimi için ayrı bir bölüm açılmasına karar verilmiştir (Biçer, 2013, s. 130). 1954-1955 Eğitim-Öğretim yılında ise, ilk Kütüphanecilik Bölümü öğretim faaliyetine başlamıştır. Böylelikle bir zamanlar icra etmek için okuma yazma bilmenin yeterli görüldüğü kütüphanecilik mesleği, bundan sonra lisans seviyesinde eğitim almanın zorunlu olduğu bir meslek haline gelmiştir.

Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nde açılan Kütüphanecilik bölümünden sonra 1972 yılında Hacettepe üniversitesinde lisansüstü düzeyinde kütüphaneci yetiştirmek amacı ile çalışmalar başlatılmış, ancak yeterli ilgiyi göremeyince 1974 senesinde lisans eğitimlerine başlamıştır. Daha sonraki yıllarda İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü kütüphanecilik lisans eğitiminin yansıra yüksek lisans ve doktora eğitimleri vermeye başlamıştır. 2002 yılında ise Kütüphanecilik ve Arşivcilik bölümleri birleştirilerek Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü adını almıştır.

İlk ortaya çıktığı zamanlarda hâfız-ı kütüb olarak isimlendirilen ve temel yetkinlikleri okuma-yazma bilmek, güvenilir olmak ve kitapları korumak olan kütüphanecilik mesleği günümüzde sadece kütüphaneci olarak değil, kendi içinde üniversite kütüphanecisi, yazma eser kütüphanecisi, halk kütüphanecisi, danışma kütüphanecisi, dokümantasyon uzmanı, vs. gibi uzmanlık alanlarına ayrılmış ve artık gittikçe yaygınlaşan kullanımıyla, bilgi hizmetleri yöneticisi olarak da anılmaya başlamıştır. Bu adlandırmalar, bilgi üretim biçimlerine, kullanıcı taleplerine ve bilgi erişim yöntemlerine bağlı olarak gelişmeye ve değişmeye devam edecektir.

SONUÇ

Osmanlılarda hâfız-ı kütüblük bir meslek olarak 15. yüzyılda gelişmeye başlamış ve hâfız-ı kütüblüklerin görev tanımları ilk olarak Fatih döneminde vakfiyelerle tespit edilmiştir. Fakat bu

vakfiyelerde görevin gerektirdiği niteliklerden daha çok meslekî olarak hâfız-ı kütüblerin yapması gereken işler üzerinde durulmuştur. Tanzimat'a kadar geçen sürede hâfız-ı kütüblerin formasyonu için herhangi bir yeterlilik kaydına rastlanmamıştır. Bu dönemde onların sadece güvenilir, ilim sahibi ve dindar kişiler olması üzerinde durulmuştur.

Tanzimat'tan sonra kurulan kütüphanelerde ise kütüphanecilerin sahip olması gereken şartlar farklılaşmış olmasına rağmen henüz meslekî bir formasyon için gerekli nitelikte alan tanımlamaları yapılmamış, bununla ilgili herhangi bir eğitim ve meslekî hususiyetler aranmamıştır. Bu durumun ise yüzyılın sonlarına doğru değişmeye başladığı görülmektedir. Tanzimat döneminde çeşitli okul kütüphanelerinin açılması ile hâfız-ı kütübler hem görevleri bakımından farklılaşmış hem de onlarda aranan nitelik ve şartlar kısmen de olsa belirlenmeye başlamıştır.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise kütüphanecilerde yeni meslekî nitelikler aranmış ve kütüphanecilik formasyonu tanımlanabilir hale gelmiştir. Bunun ilk adımı kütüphanecilik kurslarının açılması olmuştur. Bu kursların açılması ile mevcut kütüphanecilerin kurslara katılmaları zorunlu tutulmuş, daha sonra kütüphaneci olmak isteyenlerin bu kurslardan sertifika almış olmaları istenmiştir. 1954 yılından itibaren ise Ankara Üniversite Kütüphanecilik Bölümü'nün açılması ile bundan sonra kütüphaneci olmak isteyenlerin üniversite düzeyinde bir akademik eğitim alma zorunluluğu getirilmiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- A. Fuad (1340). Kütüphanelerde ıslahat münasebetiyle. *Mihrab*, 13-14, 449-452.
- Alp, H. (2003). *Cumhuriyet dönemi Türk kütüphaneleri ve kütüphaneciliği (1923-1950)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Beydilli, K. (1997). *Türk bilim ve matbaacılık tarihinde Mühendishâne ve Mühendishâne Matbaası ve Kütüphanesi (1776-1826)*. İstanbul: Eren.
- Biçer, H. (2013). *Osmanlı'dan cumhuriyete devralınan kütüphanecilik mirası: Cumhuriyet döneminde kütüphaneciliğin kurumsallaşması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Bilgili M. (2016). *Osmanlı hafız-ı kütübleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

- Candemir, M. (2004). Cumhuriyetin başlangıcında kaleme alınan İstanbul Darülfünunu Kütüphanesine ait bir dahilî nizamname lâiyhası. *Türk Kütüphaneciliği*, 18(4), 363-384.
- Çavdar, T. (1995). *Tanzimat'tan cumhuriyete kadar Osmanlı kütüphanelerinin gelişimi* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Cunbur, M. (1962). Vakfiyelere göre eski Türk kütüphanelerinin yönetimi. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 11(1-2), 3-21.
- Cunbur, M. (1964a). I. Abdülhamid vakfiyesi ve Hamidiye Kütüphanesi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 22(1-2), 17-68.
- Cunbur, M. (1964b). Tanzimat'ın kütüphaneciliğimize etkileri. *Belleten*, 28(112), 691-700.
- Cunbur, M. (1964c). Münif Paşa ve kütüphanelerin yönetimiyle ilgili ilk resmi talimatname. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 13(1-2), 28-34.
- Cunbur, M. (1967). İlk dernek kütüphanemiz. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 16(1), 2-9.
- Dilek, H. (1991). *Kütüphanecilik biliminin kapsamı ve Türkiye'de durum* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Erünsal, İ. E. (Yay. haz.). (1990a). *Kütüphanecilikle Osmanlıca metinler ve belgeler-I*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Erünsal, İ. E. (Yay. haz.). (1990b). *Kütüphanecilikle ilgili Osmanlıca metinler ve belgeler-II*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Erünsal, İ. E. (1997). *Hâfiz-ı kütüb*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (Cilt. 15, s. 94-98) içinde. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.
- Erünsal, İ. E. (2010). Türk kütüphaneciliğinde atılım dönemi. C. Yılmaz (Ed.), *II. Abdülhamid: modernleşme sürecinde İstanbul* içinde (s. 361-377). İstanbul: İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti.
- Erünsal, İ. E. (2012). Sultan II. Abdülhamid dönemi Türk kütüphaneciliği ve kütüphaneleri. C. Yılmaz (Ed.), *Sultan II. Abdülhamid ve dönemi* içinde (s. 153-175). İstanbul: Sultanbeyli Belediyesi.
- Erünsal, İ. E. (2020). *Osmanlılarda kütüphaneler ve kütüphanecilik* (3. bs.). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Gök, H. (2005). *Arşiv belgelerinin ışığında kara harp okulu tarihi (1834-1883)* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Günergun F. ve Yıldırım N. (2001). Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane'nin Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'ye getirdiği eleştiriler (1857-1867). *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 3(1), 19-62.
- Karataş, A. (2018). *Son hâfiz-ı kütüblerden şâir Bekir Sıdkı Gencer*. İstanbul: Kitaparası.
- Kılıç, Y. (2016). *H. 1332 (M. 1913) Tarihli Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye salnamesi transkripsiyonu ve değerlendirmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kırklareli Üniversitesi, Kırklareli.
- Koç, H. (2015). İstanbul Arkeoloji Müzeleri Kütüphanesi (kuruluşundan cumhuriyete kadar). İ. Dağdelen, H. Türkmen, N. Ulu (Yay. haz.) *Türk kütüphaneciliğinden izdüşümler Nail Bayraktar'a armağan-I (Hatıra ve Bilimsel Makaleler)* içinde (s. 149-161). İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı.
- Mekteb-i Cedid-i Harbiye-yi Şahane'nin idare-yi dahiliyesine dair kanunname. (1263 [1847]). İstanbul: Takvimhane-yi Amire.
- Ötügen, A. (1957). Prof. Hellmuth Ritter'in İstanbul kütüphaneleri hakkında mühim bir raporu. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 6(1-2), 36-46.
- Ötügen, A. (1979). *Kütüphaneciliğimiz için: milli kütüphane nasıl kuruldu ve Türkiye'de kütüphanecilik eğitiminin tarihçesi*. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.

- Soysal, Ö. (1976). XIX ve XX. yüzyıllar Osmanlı siyasal yaşamının kütüphane kurumunu etkileyen iki olgusu. *VIII. Türk Tarih Kongresi: Kongreye Sunulan Bildiriler (11-15 Ekim 1976)* içinde (s. 250-261). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Sübki, T. (2019). *Mu'idü'n-Ni'am: Makam ve meslek ahlakı*. H. Özkan (Ed.); H. Yılmaz ve M. E. Midilli (Yay. Haz.). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Türkmen, H. (2001). Maarif-i umumiye nizamnamesinin Türk kütüphanecilik tarihindeki yeri ve önemi. H. Y. Nuhoğlu (Der.). *Osmanlı Dünyasında Bilim ve Eğitim Milletlerarası Kongresi Tebliğleri* içinde (s. 643-652.). İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA).
- Yılmaz, T. (1988). *Türkiye'de yükseköğretim kapsamında kütüphanecilik eğitim programlarının değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.

TANIM

Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi - The Journal of Information and Documentation Studies, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümünün bilimsel, hakemli, açık erişimli resmi yayın organıdır. Yılda iki kere yayınlanır. Yayın dili Türkçe ve İngilizce'dir.

AMAÇ

Derginin amacı bilgi ve belge yönetimine ilişkin sorunları inceleyen ve çözüm önerileri sunan Türkçe veya İngilizce özgün bilimsel (hakemli) yazılara, görüşlere, okuyucu mektuplarına, tanıtım yazılarına, çeviri yazılara, haberlere ve mesleki toplantı duyurularına yer vererek bilgi ve belge alanının sağlıklı bir zeminde gelişimine katkı sağlamaktır. Bilgi paylaşım yollarını geliştirmek, bilgiyi düzenlemek, sunmak ve bilgiye erişimi sağlamak, bilgi paylaşımının yarattığı değer sayesinde bilgiyi başta akademik ve toplumsal hayatın geneline yaymak ve bilgi temelli toplumsal kalkınmaya öncülük etmek derginin amaçlarındandır.

KAPSAM

Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi, kütüphanecilik, arşivcilik, dokümantasyon ve enformasyon ana başlıklarında hazırlanan çalışmaları yayınlamaktadır.

Dergide bilgi ve belge yönetimi alanına ilişkin sorunları inceleyen ve çözüm önerileri sunan Türkçe veya İngilizce özgün bilimsel yazılar, görüşler, okuyucu mektupları, tanıtım yazıları, çeviri yazıları, haberler ve mesleki toplantı duyuruları yer almaktadır. Dergide özellikle aşağıdaki konulara odaklanan yazılara yer verilmektedir:

Arşiv türleri, yönetimi ve uygulamaları

Bibliyometri

Bilgi arama davranışları

Bilgibilim üzerine kavramsal ve tarihsel çalışmalar

Bilgi ve belge yönetimi eğitimi

Bilgi güvenliği

Bilgi okuryazarlığı

Bilgi yönetim merkezi türleri,

Bilgi yönetim sistemleri,

Bilgi teknolojileri

Elektronik Arşiv Sistemleri

Elektronik Belge Yönetim Sistemleri

Kütüphane türleri, yönetimi ve Kütüphanecilik uygulamaları

Teknolojiye bağlı değişikliklerle birlikte ortaya çıkan telif hakkı gibi yasal ve etik konular derginin kapsamına girmektedir.

POLİTİKALAR

Yayın Politikası

Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin içeriği derginin amaç ve kapsamı ile uyumlu olmalıdır. Dergi, orijinal araştırma niteliğindeki yazıları yayınlamaya öncelik vermektedir.

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirilmediği ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir.

Ön değerlendirmeyi geçen yazılar iThenticate intihal tarama programından geçirilir. İntihal incelemesinden sonra, uygun makaleler Editör tarafından orijinaliteleri, metodolojileri, makalede ele alınan konunun önemi ve derginin kapsamına uygunluğu açısından değerlendirilir.

Bilimsel toplantılarda sunulan özet bildirimler, makalede belirtilmesi koşulu ile kaynak olarak kabul edilir. Editör, gönderilen makale biçimsel esaslara uygun ise, gelen yazıyı yurtiçinden ve /veya yurtdışından en az iki hakemin değerlendirmesine sunar, hakemler gerek gördüğü takdirde yazıda istenen değişiklikler yazarlar tarafından yapıldıktan sonra yayınlanmasına onay verir.

Makale yayınlanmak üzere dergiye gönderildikten sonra yazarlardan hiçbirinin ismi, tüm yazarların yazılı izni olmadan yazar listesinden silinemez ve yeni bir isim yazar olarak eklenemez ve yazar sırası değiştirilemez.

Yayına kabul edilmeyen makale, resim ve fotoğraflar yazarlara geri gönderilmez.

Açık Erişim İlkesi

Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi dergisinin tüm içeriği okuma ya da okurun dahil olduğu kuruma ücretsiz olarak sunulur. Okurlar, ticari amaç haricinde, yayıncı ya da yazardan izin almadan dergi makalelerinin tam metnini okuyabilir, indirebilir, kopyalayabilir, arayabilir ve link sağlayabilir.

Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi makaleleri açık erişimlidir ve Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>) olarak lisanslıdır.

İşleme Ücreti

Derginin tüm giderleri İstanbul Üniversitesi tarafından karşılanmaktadır. Dergide makale yayını ve makale süreçlerinin yürütülmesi ücrete tabi değildir. Dergiye gönderilen ya da yayın için kabul edilen makaleler için işleme ücreti ya da gönderim ücreti alınmaz.

Telif Hakkında

Yazarlar, Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi'nde yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) olarak lisanslıdır. Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı, eserin ticari kullanım

dışında her boyut ve formatta paylaşılmasına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atıfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir.

ETİK

Yayın Etiği Beyanı

Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi, yayın etiğinde en yüksek standartlara bağlıdır ve Committee on Publication Ethics (COPE), Directory of Open Access Journals (DOAJ), Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA) ve World Association of Medical Editors (WAME) tarafından yayınlanan etik yayıncılık ilkelerini benimser; Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing başlığı altında ifade edilen ilkeler için: <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

Gönderilen tüm makaleler orijinal, yayınlanmamış ve başka bir dergide değerlendirme sürecinde olmamalıdır. Her bir makale editörlerden biri ve en az iki hakem tarafından çift kör değerlendirmeden geçirilir. İntihal, duplikasyon, sahte yazarlık/inkar edilen yazarlık, araştırma/veri fabrikasyonu, makale dilimleme, dilimleyerek yayın, telif hakları ihlali ve çıkar çatışmasının gizlenmesi, etik dışı davranışlar olarak kabul edilir.

Kabul edilen etik standartlara uygun olmayan tüm makaleler yayından çıkarılır. Buna yayından sonra tespit edilen olası kuraldışı, uygunsuzluklar içeren makaleler de dahildir.

Araştırma Etiği

Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi araştırma etiğinde en yüksek standartları gözetir ve aşağıda tanımlanan uluslararası araştırma etiği ilkelerini benimser. Makalelerin etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır.

- Araştırmanın tasarlanması, tasarımın gözden geçirilmesi ve araştırmanın yürütülmesinde, bütünlük, kalite ve şeffaflık ilkeleri sağlanmalıdır.
- Araştırma ekibi ve katılımcılar, araştırmanın amacı, yöntemleri ve öngörülen olası kullanımları; araştırmaya katılımın gerektirdikleri ve varsa riskleri hakkında tam olarak bilgilendirilmelidir.
- Araştırma katılımcılarının sağladığı bilgilerin gizliliği ve yanıt verenlerin gizliliği sağlanmalıdır. Araştırma katılımcıların özerkliğini ve saygınlığını koruyacak şekilde tasarlanmalıdır.
- Araştırma katılımcıları gönüllü olarak araştırmada yer almalı, herhangi bir zorlama altında olmamalıdır.
- Katılımcıların zarar görmesinden kaçınılmalıdır. Araştırma, katılımcıları riske sokmayacak şekilde planlanmalıdır.
- Araştırma bağımsızlığıyla ilgili açık ve net olunmalı; çıkar çatışması varsa belirtilmelidir.
- Deneysel çalışmalarda, araştırmaya katılmaya karar veren katılımcıların yazılı bilgilendirilmiş onayı alınmalıdır. Çocukların ve vesayet altındakilerin veya tasdiklenmiş akıl hastalığı bulunanların yasal vasisinin onayı alınmalıdır.

YAZARLARA BİLGİ

- Çalışma herhangi bir kurum ya da kuruluşta gerçekleştirilecekse bu kurum ya da kuruluştan çalışma yapılacağına dair onay alınmalıdır.
- İnsan ögesi bulunan çalışmalarda, “yöntem” bölümünde katılımcılardan “bilgilendirilmiş onam” alındığının ve çalışmanın yapıldığı kurumdan etik kurul onayı alındığı belirtilmesi gerekir.

Yazarların Sorumluluğu

Makalelerin bilimsel ve etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır. Yazar makalenin orijinal olduğu, daha önce başka bir yerde yayınlanmadığı ve başka bir yerde, başka bir dilde yayınlanmak üzere değerlendirmede olmadığı konusunda teminat sağlamalıdır. Uygulamadaki telif kanunları ve anlaşmaları gözetilmelidir. Telifle bağlı materyaller (örneğin tablolar, şekiller veya büyük alıntılar) gerekli izin ve teşekkürle kullanılmalıdır. Başka yazarların, katkıda bulunanların çalışmaları ya da yararlanılan kaynaklar uygun biçimde kullanılmalı ve referanslarda belirtilmelidir.

Gönderilen makalede tüm yazarların akademik ve bilimsel olarak doğrudan katkısı olmalıdır, bu bağlamda “yazar” yayınlanan bir araştırmanın kavramsallaştırılmasına ve dizaynına, verilerin elde edilmesine, analizine ya da yorumlanmasına belirgin katkı yapan, yazının yazılması ya da bunun içerik açısından eleştirel biçimde gözden geçirilmesinde görev yapan birisi olarak görülür. Yazar olabilmenin diğer koşulları ise, makaledeki çalışmayı planlamak veya icra etmek ve / veya revize etmektir. Fon sağlanması, veri toplanması ya da araştırma grubunun genel süpervizyonu tek başına yazarlık hakkı kazandırmaz. Yazar olarak gösterilen tüm bireyler sayılan tüm ölçütleri karşılamalıdır ve yukarıdaki ölçütleri karşılayan her birey yazar olarak gösterilebilir. Yazarların isim sıralaması ortak verilen bir karar olmalıdır. Tüm yazarlar yazar sıralamasını Telif Hakkı Formunda imzalı olarak belirtmek zorundadırlar.

Yazarlık için yeterli ölçütleri karşılamayan ancak çalışmaya katkısı olan tüm bireyler “teşekkür / bilgiler” kısmında sıralanmalıdır. Bunlara örnek olarak ise sadece teknik destek sağlayan, yazıma yardımcı olan ya da sadece genel bir destek sağlayan, finansal ve materyal desteği sunan kişiler verilebilir.

Bütün yazarlar, araştırmanın sonuçlarını ya da bilimsel değerlendirmeyi etkileyebilme potansiyeli olan finansal ilişkiler, çıkar çatışması ve çıkar rekabetini beyan etmelidirler. Bir yazar kendi yayınlanmış yazısında belirgin bir hata ya da yanlışlık tespit ederse, bu yanlışlıklara ilişkin düzeltme ya da geri çekme için editör ile hemen temasa geçme ve işbirliği yapma sorumluluğunu taşır.

Editör, Hakem Sorumlulukları ve Değerlendirme Süreci

Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, uyuğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar. Gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalacağını garanti eder. Baş editör içerik ve yayının toplam kalitesinden sorumludur. Gereğinde hata sayfası yayınlamalı ya da düzeltme yapmalıdır.

Baş editör; yazarlar, editörler ve hakemler arasında çıkar çatışmasına izin vermez. Hakem atama konusunda tam yetkiye sahiptir ve dergide yayınlanacak makalelerle ilgili nihai kararı vermekle yükümlüdür.

Hakemlerin araştırmayla ilgili, yazarlarla ve/veya araştırmının finansal destekçileriyle çıkar çatışmaları olmamalıdır. Değerlendirmelerinin sonucunda tarafsız bir yargıya varmalıdırlar. Gönderilmiş yazılara ilişkin tüm bilgini gizli tutulmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdırlar.

Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin, yazarların özel mülkü olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir. Bazı durumlarda editörün kararıyla, ilgili hakemlerin makaleye ait yorumları aynı makaleyi yorumlayan diğer hakemlere gönderilerek hakemlerin bu süreçte aydınlatılması sağlanabilir.

Hakem Süreci

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir. Gönderilen ve ön kontrolü geçen makaleler iThenticate yazılımı kullanılarak intihal için taranır. İntihal kontrolünden sonra, uygun olan makaleler baş editör tarafından orijinallik, metodoloji, işlenen konunun önemi ve dergi kapsamı ile uyumluluğu açısından değerlendirilir. Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, uyuşundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar.

Seçilen makaleler en az iki ulusal/uluslararası hakeme değerlendirmeye gönderilir; yayın kararı, hakemlerin talepleri doğrultusunda yazarların gerçekleştirdiği düzenlemelerin ve hakem sürecinin sonrasında baş editör tarafından verilir.

Hakemlerin değerlendirmeleri objektif olmalıdır. Hakem süreci sırasında hakemlerin aşağıdaki hususları dikkate alarak değerlendirmelerini yapmaları beklenir.

- Makale yeni ve önemli bir bilgi içeriyor mu?
- Öz, makalenin içeriğini net ve düzgün bir şekilde tanımlıyor mu?
- Yöntem bütünlüklü ve anlaşılır şekilde tanımlanmış mı?
- Yapılan yorum ve varılan sonuçlar bulgularla kanıtlanıyor mu?
- Alandaki diğer çalışmalara yeterli referans verilmiş mi?
- Dil kalitesi yeterli mi?

YAZARLARA BİLGİ

Hakemler, gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdır. Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin, yazarların özel mülkü olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir.

YAZILARIN HAZIRLANMASI

Dil

Dergide Türkçe ve İngilizce makaleler yayınlanır. Gönderilen makalelerde makale dilinde öz, İngilizce öz ve İngilizce geniş özet olmalıdır. Ancak makale İngilizce ise, İngilizce geniş özet istenmez.

Yazıların Hazırlanması ve Yazım Kuralları

Aksi belirtilmedikçe gönderilen yazılarla ilgili tüm yazışmalar ilk yazarla yapılacaktır. Makale gönderimi online olarak <https://dergipark.org.tr/pub/bel> sayfasından erişilen <http://dergipark.gov.tr/login> üzerinden yapılmalıdır. Gönderilen yazılar, makale türünü belirten ve makaleyle ilgili detayları içeren (bkz: Son Kontrol Listesi) Kapak Sayfası; yazının elektronik formunu içeren Microsoft Word 2003 ve üzerindeki versiyonları ile yazılmış elektronik dosya ve tüm yazarların imzaladığı Telif Hakkı Anlaşması Formu eklenerek gönderilmelidir.

1. Yazılar Makale Şablonu kullanılarak hazırlanmalıdır. Makale ana metninde, çift taraflı kör hakemlik süreci gereği, yazarın / yazarların kimlik bilgileri yer almamalıdır.
2. Yayınlanmak üzere gönderilen makale ile birlikte yazar bilgilerini içeren Kapak Sayfası gönderilmelidir. Kapak Sayfasında, makalenin başlığı, yazar veya yazarların bağlı oldukları kurum ve unvanları, kendilerine ulaşılacak adresler, cep, iş ve faks numaraları, ORCID ve e-posta adresleri yer almalıdır (bkz. Son Kontrol Listesi).
3. Giriş bölümünden önce 120-200 kelimelik çalışmanın kapsamını, amacını, ulaşılan sonuçları ve kullanılan yöntemi kaydeden makale dilinde öz ve İngilizce öz ile 600-800 kelimelik İngilizce geniş özet yer almalıdır. Makale İngilizce ise İngilizce geniş özet istenmez. Özlerin altında çalışmanın içeriğini temsil eden, 5'er adet anahtar kelime yer almalıdır.
4. Çalışmaların başlıca şu unsurları içermesi gerekmektedir: Makale dilinde başlık, öz ve anahtar kelimeler; İngilizce başlık, öz ve anahtar kelimeler; geniş özet, ana metin bölümleri, kaynaklar, tablolar ve şekiller.
5. **Makale Türleri:**
Araştırma Makaleleri: Orijinal araştırma makaleleri derginin kapsamına uygun konularda önemli, özgün bilimsel sonuçlar sunan araştırmaları raporlayan yazılardır. Orijinal araştırma

makaleleri, Öz, Anahtar Kelimeler, İngilizce Geniş Özet, Giriş, Yöntem, Bulgular, Tartışma, Sonuçlar, Kaynaklar bölümlerinden ve Tablo, Grafik ve Şekillerden oluşur.

Öz: Makale dilinde başlık ve İngilizce başlık öz'lerin üzerinde yer almalıdır. Araştırma yazılarında Türkçe ve İngilizce özetler 120-200 kelime arasında olmalı ve çalışmanın amacı, yöntemi, ana bulguları ve sonuçlarını ifade etmelidir. Ayrıca Türkçe, Almanca, Fransızca ya da İtalyanca makaleler için özetlerden sonra 600-800 kelimelik İngilizce geniş özet de yer almalıdır.

Giriş: Giriş bölümünde konunun önemi, tarihe ve bugüne kadar yapmış çalışmalar, hipotez ve çalışmanın amacından söz edilmelidir. Hem ana hem de ikincil amaçlar açıkça belirtilmelidir. Sadece gerçekten ilişkili kaynaklar gösterilmeli ve çalışmaya ait veri ya da sonuçlardan söz edilmemelidir. Giriş bölümünün sonunda çalışmanın amacı, araştırma soruları veya hipotezler yazılmalıdır.

Yöntem: Yöntem bölümünde, veri kaynakları, çalışmaya katılanlar, ölçekler, görüşme/değerlendirmeler ve temel ölçümler, yapılan işlemler ve istatistiksel yöntemler yer almalıdır. Yöntem bölümü, sadece çalışmanın planı ya da protokolü yazılırken bilinen bilgileri içermelidir; çalışma sırasında elde edilen tüm bilgiler bulgular kısmında verilmelidir.

Bulgular: Ana bulgular istatistiksel verilerle desteklenmiş olarak eksiksiz verilmeli ve bu bulgular uygun tablo, grafik ve şekillerle görsel olarak da belirtilmelidir. Bulgular yazıda, tablolarda ve şekillerde mantıklı bir sırayla önce en önemli sonuçlar olacak şekilde verilmelidir. Tablo ve şekillerdeki tüm veriyi yazıda vermemeli, sadece önemli noktaları vurgulanmalıdır.

Tartışma: Tartışma bölümünde o çalışmadan elde edilen veriler, kurulan hipotez doğrultusunda hipotezi destekleyen ve desteklemeyen bulgular ve sonuçlar irdelenmeli ve bu bulgu ve sonuçlar literatürde bulunan benzeri çalışmalarla kıyaslanmalı, farklılıklar varsa açıklanmalıdır. Çalışmanın yeni ve önemli yanları ve bunlardan çıkan sonuçları vurgulanmalıdır. Giriş ya da sonuçlar kısmında verilen bilgi ve veriler tekrarlanmamalıdır.

Sonuçlar: Çalışmadan elde edilen sonuçlar belirtilmelidir. Sonuçlar, çalışmanın amaçları ile bağlantılı olmalıdır, ancak veriler tarafından yeterince desteklenmeyen nitelsiz ifadeler ve sonuçlardan kaçınılmalıdır. Yeni hipotezler gerektiğinde belirtilmeli, ancak açıkça tanımlanmalıdır.

Şekil, Resim, Tablo ve Grafikler: Metin içinde kullanılan fotoğraf, plân, harita vb. materyallerin ".jpg / .tiff" uzantılı kayıtları gönderilecek dokümanlara eklenmelidir. Bu tür belgelerin baskı tekniğine uygun çözünürlükte (en az 300 piksel) ve sayfa alanını aşmayacak büyüklükte olmasına dikkat edilmelidir. Fotoğraf ve levhaların 10 sayfayı aşmamasına dikkat edilmeli ve metin içinde parantezle atıfta bulunulan resim, harita veya diğer ekler makalenin sonuna eklenmelidir.

Derleme: Yazının konusunda birikimi olan ve bu birikimleri uluslararası literatüre yayın ve atıf sayısı olarak yansıtmış uzmanlar tarafından hazırlanmış yazılar değerlendirmeye alınır. Yazarları dergi tarafından da davet edilebilir. Derleme yazısı, başlık, öz, anahtar kelimeler, İngilizce geniş özet (Türkçe, Almanca, Fransızca ve İtalyanca makaleler için), ana metin bölümleri ve kaynaklardan oluşmalıdır.

6. Referanslar derginin benimsediği American Psychological Association (APA) 6 stiline uygun olarak hazırlanmalıdır.
7. Kurallar dâhilinde dergimize yayınlanmak üzere gönderilen çalışmaların her türlü sorumluluğu yazar/yazarlarına aittir.

Kaynaklar

Referans Stili ve Formatı

Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi, metin içi alıntılama ve kaynak gösterme için APA (American Psychological Association) kaynak sitilinin 6. edisyonunu benimser. APA 6.Edisyon hakkında bilgi için:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: APA.
- <http://www.apastyle.org/>

Kaynakların doğruluğundan yazar(lar) sorumludur. Tüm kaynaklar metinde belirtilmelidir. Kaynaklar aşağıdaki örneklerdeki gibi gösterilmelidir.

Metin İçinde Kaynak Gösterme

Kaynaklar metinde parantez içinde yazarların soyadı ve yayın tarihi yazılarak belirtilmelidir.

Birden fazla kaynak gösterilecekse kaynaklar arasında (;) işareti kullanılmalıdır. Kaynaklar alfabetik olarak sıralanmalıdır.

Örnekler:

Birden fazla kaynak;

(Esin ve ark., 2002; Karasar 1995)

Tek yazarlı kaynak;

(Akyolcu, 2007)

İki yazarlı kaynak;

(Sayiner ve Demirci 2007, s. 72)

Üç, dört ve beş yazarlı kaynak;

Metin içinde ilk kullanımda: (Ailen, Ciambune ve Welch 2000, s. 12–13) Metin içinde tekrarlayan kullanımlarda: (Ailen ve ark., 2000)

Altı ve daha çok yazarlı kaynak;

(Çavdar ve ark., 2003)

Kaynaklar Bölümünde Kaynak Gösterme

Kullanılan tüm kaynaklar metnin sonunda ayrı bir bölüm halinde yazar soyadlarına göre alfabetik olarak numaralandırılmadan verilmelidir.

Kaynak yazımı ile ilgili örnekler aşağıda verilmiştir.

Kitap

a) Türkçe Kitap

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8.bs). Ankara: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Türkçeye Çevrilmiş Kitap

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* (A. Kotil, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

c) Editörlü Kitap

Ören, T., Üney, T. ve Çölkesen, R. (Ed.). (2006). *Türkiye bilişim ansiklopedisi*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.

d) Çok Yazarlı Türkçe Kitap

Tonta, Y., Bitirim, Y. ve Sever, H. (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme*. Ankara: Total Bilişim.

e) İngilizce Kitap

Kamien R., & Kamien A. (2014). *Music: An appreciation*. New York, NY: McGraw-Hill Education.

f) İngilizce Kitap İçerisinde Bölüm

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

g) Türkçe Kitap İçerisinde Bölüm

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi. M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi kitabı* içinde (s. 233–263). Bursa: Dora Basım Yayın.

h) Yayıncının ve Yazarın Kurum Olduğu Yayın

Türk Standartları Enstitüsü. (1974). *Adlandırma ilkeleri*. Ankara: Yazar.

Makale

a) Türkçe Makale

Mutlu, B. ve Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri. *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 15(60), 179–182.

b) İngilizce Makale

de Cillia, R., Reisiğl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) Yediden Fazla Yazarlı Makale

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) DOI'si Olmayan Online Edinilmiş Makale

Al, U. ve Doğan, G. (2012). Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü tezlerinin atıf analizi. *Türk Kütüphaneciliği*, 26, 349–369. Erişim adresi: <http://www.tk.org.tr/>

e) DOI'si Olan Makale

Turner, S. J. (2010). Websitestatistics2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly*, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Olarak Yayınlanmış Makale

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Popüler Dergi Makalesi

Semercioğlu, C. (2015, Haziran). Sıradanlığın rayihası. *Sabit Fikir*, 52, 38–39.

Tez, Sunum, Bildiri**a) Türkçe Tezler**

Sarı, E. (2008). *Kültür kimlik ve politika: Mardin'de kültürlerarasılık*. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

b) Ticari Veritabanında Yer Alan Yüksek Lisans Ya da Doktora Tezi

Van Brunt, D. (1997). *Networked consumer health information systems* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses. (UMI No. 9943436)

c) Kurumsal Veritabanında Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Yaylalı-Yıldız, B. (2014). *University campuses as places of potential publicness: Exploring the political, social and cultural practices in Ege University* (Doctoral dissertation). Retrieved from Retrieved from: <http://library.iyte.edu.tr/tr/hizli-erisim/iyte-tez-portali>

d) Web'de Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Tonta, Y. A. (1992). *An analysis of search failures in online library catalogs* (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

e) Dissertations Abstracts International'da Yer Alan Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. *Dissertation Abstracts International: Section B. Sciences and Engineering*, 65(10), 5428.

f) Sempozyum Katkısı

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B. & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer's disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), *Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome*. Symposium conducted at American Psychological Association meeting, Orlando, FL.

g) Online Olarak Erişilen Konferans Bildiri Özeti

Çınar, M., Doğan, D. ve Seferoğlu, S. S. (2015, Şubat). *Eğitimde dijital araçlar: Google sınıf uygulaması üzerine bir değerlendirme* [Öz]. Akademik Bilişim Konferansında sunulan bildiri, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. Erişim adresi: <http://ab2015.anadolu.edu.tr/index.php?menu=5&submenu=27>

h) Düzenli Olarak Online Yayımlanan Bildiriler

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593–12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

i) Kitap Şeklinde Yayımlanan Bildiriler

Schneider, R. (2013). Research data literacy. S. Kurbanoglu ve ark. (Ed.), *Communications in Computer and Information Science: Vol. 397. Worldwide Communalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice* içinde (s. 134–140) . Cham, İsviçre: Springer. <http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-03919-0>

j) Kongre Bildirisi

Çepni, S., Bacanak A. ve Özsevgeç T. (2001, Haziran). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının fen branşlarına karşı tutumları ile fen branşlarındaki başarılarının ilişkisi*. X. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulan bildiri, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu

Diğer Kaynaklar

a) Gazete Yazısı

Toker, Ç. (2015, 26 Haziran). 'Unutma' notları. *Cumhuriyet*, s. 13.

b) Online Gazete Yazısı

Tamer, M. (2015, 26 Haziran). E-ticaret hamle yapmak için tüketiciyi bekliyor. *Milliyet*. Erişim adresi: <http://www.milliyet>

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Ansiklopedi/Sözlük

Bilgi mimarisi. (2014, 20 Aralık). Vikipedi içinde. Erişim adresi: http://tr.wikipedia.org/wiki/Bilgi_mimarisi

Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Radyo ODTÜ (Yapımcı). (2015, 13 Nisan). *Modern sabahlar* [Podcast]. Erişim adresi: <http://www.radyoodtu.com.tr/>

f) Bir Televizyon Dizisinden Tek Bir Bölüm

Shore, D. (Senarist), Jackson, M. (Senarist) ve Bookstaver, S. (Yönetmen). (2012). Runaways [Televizyon dizisi bölümü]. D. Shore (Baş yapımcı), *House M.D.* içinde. New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Müzik Kaydı

Say, F. (2009). Galata Kulesi. *İstanbul senfonisi* [CD] içinde. İstanbul: Ak Müzik.

SON KONTROL LİSTESİ

Aşağıdaki listede eksik olmadığından emin olun:

- ✓ Makalenin türünün belirtilmiş olduğu
- ✓ Başka bir dergiye gönderilmemiş olduğu
- ✓ Sponsor veya ticari bir firma ile ilişkisi varsa, bunun belirtildiği
- ✓ İngilizce yönünden kontrolünün yapıldığı
- ✓ Referansların derginin benimsediği APA 6 edisyonuna uygun olarak düzenlendiği
- ✓ Yazarlara Bilgide detaylı olarak anlatılan dergi politikalarının gözden geçirildiği

Telif Hakkı Anlaşması Formu

Daha önce basılmış materyal (yazı-resim-tablo) kullanılmış ise izin belgesi

Kapak sayfası

- ✓ Makalenin kategorisi
- ✓ Makale dilinde ve İngilizce başlık
- ✓ Yazarların ismi soyadı, unvanları ve bağlı oldukları kurumlar (üniversite ve fakülte bilgisinden sonra şehir ve ülke bilgisi), e-posta adresleri
- ✓ Sorumlu yazarın e-posta adresi, açık yazışma adresi, iş telefonu, GSM, faks nosu
- ✓ Tüm yazarların ORCID'leri
- ✓ Finansal destek (varsa belirtiniz)
- ✓ Çıkar çatışması (varsa belirtiniz)
- ✓ Teşekkür (varsa belirtiniz)

Makale ana metni

- ✓ Önemli: Ana metinde yazarın / yazarların kimlik bilgilerinin yer almamış olması gerekir.
- ✓ Makale dilinde ve İngilizce başlık
- ✓ Öz: 120-200 kelime
- ✓ Anahtar Kelimeler: 5 adet makale dilinde ve 5 adet İngilizce
- ✓ İngilizce geniş özet: 600-800 kelime (İngilizce olmayan makaleler için)
- ✓ Makale ana metin bölümleri
- ✓ Kaynaklar
- ✓ Tablolar-Resimler, Şekiller (başlık, tanım ve alt yazılarıyla)

DESCRIPTION

The Journal of Information and Documentation Studies – Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi is the scientific, peer-reviewed, open access official publication of Istanbul University, Faculty of Letters, Department of Information and Records Management. It is published biannually. The publication languages of the journal are Turkish and English.

AIM

The aim of the journal is to contribute to the development of the information and documentation area on a healthy basis by including original scientific articles, opinions, reader letters, translation articles, news and professional meeting announcements in Turkish or English that examine problems. It is among the aims of the journal to develop ways of sharing information, to organize, present and provide access to information, to disseminate information primarily in academic and social life, and to lead knowledge-based social development.

SCOPE

The Journal of Information and Documentation Studies publishes articles on librarianship, archiving, documentation and information. The journal includes original scientific articles, opinions, reader letters, promotional articles, translation articles, news and professional meeting announcements in Turkish or English, which examine the problems related to information and document management and offer solutions. The journal includes articles focusing especially on the following topics:

Archive types, management and applications

Bibliometry

Information seeking behavior

Conceptual and historical studies on science

Information and document management training

Information security

Information literacy

Information management center types,

Information management systems,

Information technologies

Electronic Archive Systems

Electronic Document Management Systems

Library types, management and The Journal of Information and Documentation Studies applications

Legal and ethical issues such as copyright, which occur with technology-related changes, fall within the scope of the journal.

POLICIES

Publication Policy

The subjects covered in the manuscripts submitted to the journal for publication must be in accordance with the aim and scope of the journal. The journal gives priority to original research papers submitted for publication.

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by editor-in-chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope.

The editor hands over the papers matching the formal rules to at least two national/international referees for evaluation and gives green light for publication upon modification by the authors in accordance with the referees' claims. Changing the name of an author (omission, addition or order) in papers submitted to the journal requires written permission of all declared authors.

Refused manuscripts and graphics are not returned to the author.

Open Access Statement

The Journal of Information and Documentation Studies is an open access journal which means that all content is freely available without charge to the user or his/her institution. Except for commercial purposes, users are allowed to read, download, copy, print, search, or link to the full texts of the articles in this journal without asking prior permission from the publisher or the author.

The articles in the Journal of Information and Documentation Studies are open access articles licensed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.en>)

Article Processing Charge

All expenses of the journal are covered by the Istanbul University. Processing and publication are free of charge with the journal. There is no article processing charges or submission fees for any submitted or accepted articles.

Copyright Notice

Authors publishing with Journal of Information and Documentation Studies retain the copyright to their work, licensing it under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International

(CC BY-NC 4.0) license that gives permission to copy and redistribute the material in any medium or format other than commercial purposes as well as remix, transform and build upon the material by providing appropriate credit to the original work.

ETHICS

Publication Ethics and Publication Malpractice Statement

The Journal of Information and Documentation Studies is committed to upholding the highest standards of publication ethics and pays regard to Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing published by the Committee on Publication Ethics (COPE), the Directory of Open Access Journals (DOAJ), to access the Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA), and the World Association of Medical Editors (WAME) on <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

All parties involved in the publishing process (Editors, Reviewers, Authors and Publisher) are expected to agree on the following ethical principles.

All submissions must be original, unpublished (including as full text in conference proceedings), and not under the review of any other publication synchronously. Each manuscript is reviewed by one of the editors and at least two referees under double-blind peer review process. Plagiarism, duplication, fraud authorship/denied authorship, research/data fabrication, salami slicing/salami publication, breaching of copyrights, prevailing conflict of interest are unethical behaviors.

All manuscripts not in accordance with the accepted ethical standards will be removed from the publication. This also contains any possible malpractice discovered after the publication. In accordance with the code of conduct we will report any cases of suspected plagiarism or duplicate publishing.

Research Ethics

The Journal of Information and Documentation Studies –Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi adheres to the highest standards in research ethics and follows the principles of international research ethics as defined below. The authors are responsible for the compliance of the manuscripts with the ethical rules.

- Principles of integrity, quality and transparency should be sustained in designing the research, reviewing the design and conducting the research.
- The research team and participants should be fully informed about the aim, methods, possible uses and requirements of the research and risks of participation in research.
- The confidentiality of the information provided by the research participants and the confidentiality of the respondents should be ensured. The research should be designed to protect the autonomy and dignity of the participants.

INFORMATION FOR AUTHORS

- Research participants should participate in the research voluntarily, not under any coercion.
- Any possible harm to participants must be avoided. The research should be planned in such a way that the participants are not at risk.
- The independence of research must be clear; and any conflict of interest must be disclosed.
- In experimental studies with human subjects, written informed consent of the participants who decide to participate in the research must be obtained. In the case of children and those under wardship or with confirmed insanity, legal custodian's assent must be obtained.
- If the study is to be carried out in any institution or organization, approval must be obtained from this institution or organization.
- In studies with human subject, it must be noted in the method's section of the manuscript that the informed consent of the participants and ethics committee approval from the institution where the study has been conducted have been obtained.

Author Responsibilities

It is authors' responsibility to ensure that the article is in accordance with scientific and ethical standards and rules. And authors must ensure that submitted work is original. They must certify that the manuscript has not previously been published elsewhere or is not currently being considered for publication elsewhere, in any language. Applicable copyright laws and conventions must be followed. Copyright material (e.g. tables, figures or extensive quotations) must be reproduced only with appropriate permission and acknowledgement. Any work or words of other authors, contributors, or sources must be appropriately credited and referenced.

All the authors of a submitted manuscript must have direct scientific and academic contribution to the manuscript. The author(s) of the original research articles is defined as a person who is significantly involved in "conceptualization and design of the study", "collecting the data", "analyzing the data", "writing the manuscript", "reviewing the manuscript with a critical perspective" and "planning/ conducting the study of the manuscript and/or revising it". Fund raising, data collection or supervision of the research group are not sufficient roles to be accepted as an author. The author(s) must meet all these criteria described above. The order of names in the author list of an article must be a co-decision and it must be indicated in the Copyright Agreement Form. The individuals who do not meet the authorship criteria but contributed to the study must take place in the acknowledgement section. Individuals providing technical support, assisting writing, providing a general support, providing material or financial support are examples to be indicated in acknowledgement section.

All authors must disclose all issues concerning financial relationship, conflict of interest, and competing interest that may potentially influence the results of the research or scientific judgment.

When an author discovers a significant error or inaccuracy in his/her own published paper, it is the author's obligation to promptly cooperate with the Editor to provide retractions or corrections of mistakes.

Responsibility for the Editor and Reviewers and Evaluation Process

Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors. He/She provides a fair double-blind peer review of the submitted articles for publication and ensures that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential before publishing.

Editor-in-Chief is responsible for the contents and overall quality of the publication. He/She must publish errata pages or make corrections when needed.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers. Only he has the full authority to assign a reviewer and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the journal.

Reviewers must have no conflict of interest with respect to the research, the authors and/or the research funders. Their judgments must be objective.

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees must be ensured. In particular situations, the editor may share the review of one reviewer with other reviewers to clarify a particular point.

Peer Review Process

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by Editor-in-Chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope. Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors and ensures a fair double-blind peer review of the selected manuscripts.

INFORMATION FOR AUTHORS

The selected manuscripts are sent to at least two national/international referees for evaluation and publication decision is given by Editor-in-Chief upon modification by the authors in accordance with the referees' claims.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the journal.

Reviewers' judgments must be objective. Reviewers' comments on the following aspects are expected while conducting the review.

- Does the manuscript contain new and significant information?
- Does the abstract clearly and accurately describe the content of the manuscript?
- Is the problem significant and concisely stated?
- Are the methods described comprehensively?
- Are the interpretations and conclusions justified by the results?
- Is adequate references made to other Works in the field?
- Is the language acceptable?

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees is important.

MANUSCRIPT ORGANIZATION

Language

Articles in Turkish and English are published. Submitted manuscript must include an abstract both in the article language and in English, and an extended abstract in English as well. However extended abstract in English is not required for articles in English.

Manuscript Organization and Submission

All correspondence will be sent to the first-named author unless otherwise specified. Manuscript is to be submitted online via <http://dergipark.gov.tr/login> that can be accessed at <https://dergipark>.

org.tr/tr/pub/bel and it must be accompanied by a Title Page specifying the article category (i.e. research article, review etc.) and including information about the manuscript (see the Submission Checklist). Manuscripts should be prepared in Microsoft Word 2003 and upper versions. In addition, Copyright Agreement Form that has to be signed by all authors must be submitted.

1. Manuscripts should be prepared using the Article Template. Due to double blind peer review, manuscript file must not include any information about the author.
2. A title page including author information must be submitted together with the manuscript. The title page is to include fully descriptive title of the manuscript and, affiliation, title, e-mail address, ORCID, postal address, phone, mobile phone and fax number of the author(s) (see The Submission Checklist).
3. Before the introduction part, there should be an abstract of 120-200 words both in the language of the article and in English. An extended abstract in English between 600-800 words, summarizing the scope, the purpose, the results of the study and the methodology used is to be included following the abstracts. If the manuscript is in English, extended abstract is not required. Underneath the abstracts, 5 keywords that inform the reader about the content of the study should be specified in the language of the article and in English.
4. The manuscripts should contain mainly these components: title, abstract and keywords; extended abstract, sections, references, tables and figures.

5. **Article Types**

Research Article: Original research articles report substantial and original scientific results within the journal scope. Original research articles are comprised of Abstract, Key Words, Introduction, Methods, Results, Discussion, Conclusion, References and Figures, Tables and Graphics.

Abstract: The abstracts in the language of the article and in English must be between 120- 200 words and state aim, method, result and conclusions of the study. If the article is in Turkish, German, French or Italian, an extended abstract of 600-800 words in English must be written as well following the abstracts.

Introduction: This section must contain a clear statement of the general and specific objectives as well as the hypotheses which the work is designed to test. It should also give a brief account of the reported literature. It should clearly state the primary and secondary purposes of the article. Only, the actual references related with the issues have to be indicated and data or findings related with the current study must not be included in this section.

Methods: This section must contain explicit, concise descriptions of all procedures, materials and methods (i.e. data sources, participants, scales, interviews/reviews, basic measurements, applications, statistical methods) used in the investigation to enable the reader to judge their accuracy, reproducibility, etc. This section should include the known findings at the beginning of the study and the findings during the study must be reported in results section.

Results: The results should be presented in logical sequence in the text, tables, and figures, giving the main or most important findings first. The all the data in the tables or figures should not be repeated in the text; only the most important observations must be emphasized or summarized..

Discussion: The findings of the study, the findings and results which support or do not support the hypothesis of the study should be discussed, results should be compared and contrasted with findings of other studies in the literature and the different findings from other studies should be explained. The new and important aspects of the study and the conclusions that follow from them should be emphasized. The data or other information given in the Introduction or the Results section should not be repeated in detail.

Conclusions: Conclusions derived from the study should be stated. The conclusions should be linked with the goals of the study but unqualified statements and conclusions not adequately supported by the data should be avoided. New hypotheses should be stated when warranted, but should be labeled clearly as such.

Figures, Tables and Graphics: Figures, tables and graphics materials should be “.jpg, .tiff or .jpeg” format and they should be submitted with the article. These materials should be min. 300 pixels and they must not be bigger than page size. The illustrations should not exceed 10 pages. All illustrations should be labelled and a list of figures with captions, legends, and credits should be provided on a separate page.

Review Article: Reviews prepared by authors who have extensive knowledge on a particular field and whose scientific background has been translated into a high volume of publications with a high citation potential are welcomed. These authors may even be invited by the journal. Review article should contain title, abstract and keywords; body text with sections, and references.

6. References should be in accordance with American Psychological Association (APA) style 6th Edition.
7. Authors are responsible for all statements made in their work submitted to the journal for publication.

REFERENCES

Reference Style and Format

The Journal of Information and Documentation Studies complies with APA (American Psychological Association) style 6th Edition for referencing and quoting. For more information:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: APA.
- <http://www.apastyle.org>

Citations in the Text

Citations must be indicated with the author surname and publication year within the parenthesis.

If more than one citation is made within the same parenthesis, separate them with (;).

Samples:

More than one citation;

(Esin et al., 2002; Karasar, 1995)

Citation with one author;

(Akyolcu, 2007)

Citation with two authors;

(Sayiner & Demirci, 2007)

Citation with three, four, five authors;

First citation in the text: (Ailen, Ciambune, & Welch, 2000) Subsequent citations in the text: (Ailen et al., 2000)

Citations with more than six authors;

(Çavdar et al., 2003)

Citations in the Reference

All the citations done in the text should be listed in the References section in alphabetical order of author surname without numbering. Below given examples should be considered in citing the references.

Basic Reference Types

Book

a) Turkish Book

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8th ed.) [Preparing research reports]. Ankara, Turkey: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Book Translated into Turkish

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* [Mindsets] (A. Kotil, Trans.). İstanbul, Turkey: İletişim Yayınları.

c) Edited Book

Ören, T., Üney, T., & Çölkesen, R. (Eds.). (2006). *Türkiye bilişim ansiklopedisi* [Turkish Encyclopedia of Informatics]. İstanbul, Turkey: Papatya Yayıncılık.

d) Turkish Book with Multiple Authors

Tonta, Y., Bitirim, Y., & Sever, H. (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme* [Performance evaluation in Turkish search engines]. Ankara, Turkey: Total Bilişim.

e) Book in English

Kamien R., & Kamien A. (2014). *Music: An appreciation*. New York, NY: McGraw-Hill Education.

f) Chapter in an Edited Book

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

g) Chapter in an Edited Book in Turkish

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi [Organization culture: Its functions, elements and importance in leadership and business management]. In M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi* [Organization sociology] (pp. 233–263). Bursa, Turkey: Dora Basım Yayın.

h) Book with the same organization as author and publisher

American Psychological Association. (2009). *Publication manual of the American psychological association* (6th ed.). Washington, DC: Author.

Article

a) Turkish Article

Mutlu, B., & Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri [Source and intervention reduction of stress for parents whose children are in intensive care unit after surgery]. *Istanbul University Florence Nightingale Journal of Nursing*, 15(60), 179–182.

b) English Article

de Cillia, R., Reisigl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) Journal Article with DOI and More Than Seven Authors

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) Journal Article from Web, without DOI

Sidani, S. (2003). Enhancing the evaluation of nursing care effectiveness. *Canadian Journal of Nursing Research*, 35(3), 26-38. Retrieved from <http://cjnr.mcgill.ca>

e) Journal Article with DOI

Turner, S.J. (2010). Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly*, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Publication

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Article in a Magazine

Henry, W. A., III. (1990, April 9). Making the grade in today's schools. *Time*, 135, 28–31.

Doctoral Dissertation, Master's Thesis, Presentation, Proceeding

a) Dissertation/Thesis from a Commercial Database

Van Brunt, D. (1997). *Networked consumer health information systems* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 9943436)

b) Dissertation/Thesis from an Institutional Database

Yaylı-Yıldız, B. (2014). *University campuses as places of potential publicness: Exploring the political, social and cultural practices in Ege University* (Doctoral dissertation). Retrieved from Retrieved from: <http://library.iyte.edu.tr/tr/hizli-erisim/iyte-tez-portali>

c) Dissertation/Thesis from Web

Tonta, Y. A. (1992). *An analysis of search failures in online library catalogs* (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

d) Dissertation/Thesis abstracted in Dissertations Abstracts International

Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. *Dissertation Abstracts International: Section B. Sciences and Engineering*, 65(10), 5428.

e) Symposium Contribution

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B., & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer's disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), *Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome*. Symposium conducted at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

f) Conference Paper Abstract Retrieved Online

Liu, S. (2005, May). *Defending against business crises with the help of intelligent agent based early warning solutions*. Paper presented at the Seventh International Conference on Enterprise Information Systems, Miami, FL. Abstract retrieved from http://www.iceis.org/iceis2005/abstracts_2005.htm

g) Conference Paper - In Regularly Published Proceedings and Retrieved Online

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593–12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

h) Proceeding in Book Form

Parsons, O. A., Pryzwansky, W. B., Weinstein, D. J., & Wiens, A. N. (1995). Taxonomy for psychology. In J. N. Reich, H. Sands, & A. N. Wiens (Eds.), *Education and training beyond the doctoral degree: Proceedings of the American Psychological Association National Conference on Postdoctoral Education and Training in Psychology* (pp. 45–50). Washington, DC: American Psychological Association.

i) Paper Presentation

Nguyen, C. A. (2012, August). *Humor and deception in advertising: When laughter may not be the best medicine*. Paper presented at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

Other Sources

a) Newspaper Article

Browne, R. (2010, March 21). This brainless patient is no dummy. *Sydney Morning Herald*, 45.

b) Newspaper Article with no Author

New drug appears to sharply cut risk of death from heart failure.(1993, July 15). *The Washington Post*, p. A12.

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Encyclopedia/Dictionary

Ignition. (1989). In *Oxford English online dictionary* (2nd ed.). Retrieved from <http://dictionary.oed.com>
 Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.). *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Dunning, B. (Producer). (2011, January 12). *inFact: Conspiracy theories* [Video podcast]. Retrieved from <http://itunes.apple.com/>

f) Single Episode in a Television Series

Egan, D. (Writer), & Alexander, J. (Director). (2005). Failure to communicate. [Television series episode]. In D. Shore (Executive producer), *House*; New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Music

Fuchs, G. (2004). Light the menorah. On *Eight nights of Hanukkah* [CD]. Brick, NJ: Kid Kosher.

SUBMISSION CHECKLIST

Ensure that the following items are present:

- ✓ Confirm that the category of the manuscript is specified.
- ✓ Confirm that “the paper is not under consideration for publication in another journal”.
- ✓ Confirm that disclosure of any commercial or financial involvement is provided.
- ✓ Confirm that last control for fluent English was done.
- ✓ Confirm that journal policies detailed in Information for Authors have been reviewed.
- ✓ Confirm that the references cited in the text and listed in the references section are in line with APA 6th.

Copyright Agreement Form

Permission of previous published material if used in the present manuscript

Title page

- ✓ The category of the manuscript
- ✓ The title of the manuscript both in the language of the article and in English
- ✓ All authors' names and affiliations (institution, faculty/department, city, country), e-mail addresses
- ✓ Corresponding author's email address, full postal address, telephone and fax number
- ✓ ORCIDs of all authors.
- ✓ Grant support (if exists)
- ✓ Conflict of interest (if exists)
- ✓ Acknowledgement (if exists)

Main Manuscript Document

- ✓ Important: Please avoid mentioning the author (s) names in the manuscript
- ✓ The title of the manuscript both in the language of the article and in English
- ✓ Abstract (120-200 words)
- ✓ Key words: 5 words
- ✓ Extended abstract in English: 600-800 words (for non-english articles)
- ✓ Body text sections
- ✓ References
- ✓ All tables, illustrations (figures) (including title, explanation, captions)

COPYRIGHT AGREEMENT FORM / TELİF HAKKI ANLAŞMASI FORMU

Istanbul University
İstanbul Üniversitesi

Journal name: Journal of Turkish Language and Literature
Dergi Adı: Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi

Copyright Agreement Form
Telif Hakkı Anlaşması Formu

Responsible/Corresponding Author Sorumlu Yazar	
Title of Manuscript Makalenin Başlığı	
Acceptance date Kabul Tarihi	
List of authors Yazarların Listesi	

Sıra No	Name - Surname Adı-Soyadı	E-mail E-Posta	Signature İmza	Date Tarih
1				
2				
3				
4				
5				

Manuscript Type (Research Article, Review, Short communication, etc.) Makalenin türü (Araştırma makalesi, Derleme, Kısa bildiri, v.b.)	
--	--

Responsible/Corresponding Author:
Sorumlu Yazar:

University/company/institution	Çalıştığı kurum
Address	Posta adresi
E-mail	E-posta
Phone; mobile phone	Telefon no; GSM no

The author(s) agrees that:
The manuscript submitted is his/her/their own original work, and has not been plagiarized from any prior work, all authors participated in the work in a substantive way, and are prepared to take public responsibility for the work, all authors have seen and approved the manuscript as submitted, the manuscript has not been published and is not being submitted or considered for publication elsewhere, the text, illustrations, and any other materials included in the manuscript do not infringe upon any existing copyright or other rights of anyone. İSTANBUL UNIVERSITY will publish the content under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license that gives permission to copy and redistribute the material in any medium or format other than commercial purposes as well as remix, transform and build upon the material by providing appropriate credit to the original work.
The Contributor(s) or, if applicable the Contributor's Employer, retain(s) all proprietary rights in addition to copyright, patent rights; to use, free of charge, all parts of this article for the author's future works in books, lectures, classroom teaching or oral presentations, the right to reproduce the article for their own purposes provided the copies are not offered for sale.
All materials related to manuscripts, accepted or rejected, including photographs, original figures etc., will be kept by İSTANBUL UNIVERSITY for one year following the editor's decision. These materials will then be destroyed.
I/We indemnify İSTANBUL UNIVERSITY and the Editors of the Journals, and hold them harmless from any loss, expense or damage occasioned by a claim or suit by a third party for copyright infringement, or any suit arising out of any breach of the foregoing warranties as a result of publication of my/our article. I/We also warrant that the article contains no libelous or unlawful statements, and does not contain material or instructions that might cause harm or injury.
This Copyright Agreement Form must be signed/ratified by all authors. Separate copies of the form (completed in full) may be submitted by authors located at different institutions; however, all signatures must be original and authenticated.

Yazar(lar) aşağıdaki hususları kabul eder
Sunulan makalenin yazar(lar)ın orijinal çalışması olduğunu ve intihal yapmadıklarını,
Tüm yazarların bu çalışmaya aslı olarak katılmış olduklarını ve bu çalışma için her türlü sorumluluğu aldıklarını,
Tüm yazarların sunulan makalenin son halini gördüklerini ve onayladıklarını,
Makalenin başka bir yerde basılmadığını veya basılmak için sunulmadığını,
Makalede bulunan metnin, şekillerin ve dokümanların diğer şahıslara ait olan Telif Haklarını ihlal etmediğini kabul ve taahhüt ederler.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'nin bu fikri eseri, Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile yayımlanmasına izin verirler.
Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı, eserin ticari kullanım dışında her boyut ve formatta paylaşılmasına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atıfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir.
Yazar(lar)ın veya varsa yazar(lar)ın işverenin telif dâhil patent hakları, yazar(lar)ın gelecekte kitaplarında veya diğer çalışmalarında makalenin tümünü ücret ödemeksizin kullanma hakkı makaleyi satmamak koşuluyla kendi amaçları için çoğaltma hakkı gibi fikri mülkiyet hakları saklıdır.
Yayımlanan veya yayıma kabul edilmeyen makalelerle ilgili dokümanlar (fotoğraf, orijinal şekil vb.) karar tarihinden başlamak üzere bir yıl süreyle İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'ne saklanır ve bu sürenin sonunda imha edilir.
Ben/Biz, telif hakkı ihlali nedeniyle üçüncü şahıslara vuku bulacak hak talebi veya açılacak davalarda İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ve Dergi Editörlerinin hiçbir sorumluluğunun olmadığını, tüm sorumluluğun yazarlara ait olduğunu taahhüt ederim/ederiz.
Ayrıca Ben/Biz makalede hiçbir suç unsuru veya kanuna aykırı ifade bulunmadığını, araştırma yapılırken kanuna aykırı herhangi bir malzeme ve yöntem kullanılmadığını taahhüt ederim/ederiz.
Bu Telif Hakkı Anlaşması Formu tüm yazarlar tarafından imzalanmalıdır/onaylanmalıdır. Form farklı kurumlarda bulunan yazarlar tarafından ayrı kopyalar halinde doldurularak sunulabilir. Ancak, tüm imzaların orijinal veya kanıtlanabilir şekilde onaylı olması gerekir.

Responsible/Corresponding Author; Sorumlu Yazar;	Signature / İmza	Date / Tarih
	/...../.....

